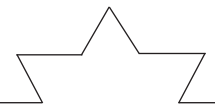

MONUMENT A SYNAGOGA

daniela dangová

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Fakulta architektury
České vysoké učení technické v Praze

Autor
Bc. Daniela Dangová

Vedoucí práce
doc. Ing. arch. Hana Seho

Odborný asistent
Ing. arch. Jiří Poláček

Ústav
Ústav navrhování II

Ateliér
ateliér Seho-Poláček

LS 2020|2021

OBSAH

ÚVOD	6
ANALYTICKÁ ČÁST	
MÍSTO	
Historie Libně	12
Vodstvo a zeleň	14
Doprava	16
Významné objekty	18
SWOT analýza	20
TÉMA	
Libeň židovská	24
Židovské osídlení v Libni	26
Nová synagoga	28
Starý hřbitov	30
FUNKCE	
Synagoga a knihovna	34
Historie knihoven	36
Dispozice knihoven	38
Schéma typické knihovny	41
NÁVRH	
Zadání	45
Axonometrie	46
Situace širších vztahů	48
MONUMENT	
Situace	52
Urbanismus	54
Koncept a hmota	56
Schéma	60
Vizualizace, pohledy	62
Detail kamenných desek	86
Perspektivní řez	88
Materialita a konstrukce	90
SYNAGOGA	
Situace	94
Urbanismus	96
Koncept a hmota	98
Funkční schema	100
Vizualizace, půdorysy	102
Řezy	122
Pohledy	126
Varianty uspořádání funkcí	138
Materialita a konstrukce	142
Technické řešení	143
CELKOVÁ BILANCE	144
ZÁVĚR	147
PODĚKOVÁNÍ	149
KONZULTACE	150
DOKUMENTY	152
ZDROJE	154

ÚVOD

Zadáním byla Palmovka. Křižovatka cest v Praze - Libni. Místo na pomezí centra a periferie. Místo, které je již od svého počátku dopravním uzlem, což se projevilo jako dar i prokletí. Místo s velkým potenciálem, které prochází proměnou.

Takto započala má cesta bádáním Libní, kdy jsem postupně začínala odkrývat její schovanou historii jakožto židovského města. Zaujal mě jeho pohnutý osud a rozhodla jsem se zaměřit na poslední zbývající území židovské Libně. Mým tématem je zasypaný Starý židovský hřbitov a Nová synagoga. Monument a synagoga.

ANALYTICKÁ ČÁST

HISTORIE LIBNĚ

NEJSTARŠÍ PRAMENY

Nejstarší historické prameny, které zmiňují libeňskou viniční usedlost nacházíme již ve 17. století. Svůj název získala Palmovka podle původní viniční usedlosti, kterou zdědila dcera novoměstského kupce Matěje Vojtěcha z Mildenburku, provdaná Palmová. Podle ní se poté začalo tomuto místu říkat Palmovka. Dnes se na tomto místě nachází budova nedostavěné radnice.

Libeň 1890

PŘED PRŮMYSLOVOU REVOLUCÍ

Krajina Libně před průmyslovou revolucí byla dominována tokem řeky Vltavy a říčkou Rokytka, kde vznikaly první osady již ve středověku. Jednou z prvních osad byla Libeň, v místě Thomayerových sadů, kde vznikl později Libeňský zámek. Další osadou, která vznikla podél těchto řek, bylo židovské město. Komunita Židů se zde značně rozrostla po přesunutí z pražské čtvrti, které bylo v 17.st. zasaženo morem. V okolí se nacházely viniční a zemědělské usedlosti, které vznikaly v 16. století, např. Kobyličky, Prosek, Střížkov, Vysočany. Další osídlení se formovalo jako samostatné osady rozestlé po krajině, spojené sítí nepravidelných cest. Co bylo další důležitou součástí utváření Libně je cesta vedoucí na Starou Boleslav. Cesta se oddělovala od dnešní Sokolovské ulice poblíž již

zmíněné usedlosti Palmovka. Společně s cestou na Hradec Králové a cestou vedoucí na sever, tvoří boleslavská cesta jasné vymezení území. Je tedy jasné, že tato oblast byla důležitým dopravním uzlem již od počátků svého vzniku.

PRŮMYSLOVÁ REVOLUCE

Libeň se postupně z romantické krajiny začala přeměňovat s příchodem průmyslové revoluce v 19. století. Vedla tudy železniční trať Praha-Vídeň a vznikaly zde průmyslové podniky. Vznikaly zde např. strojírna, slévárna, textilní továrny, ale i pivovary a lihovary. Například konkrétně strojírna Rustonka nebo Libeňský pivovar. Vznikla zde také další trať, která sloužila především k obsluze průmyslových podniků. V návaznosti zde také vzniklo i přístaviště a překladiště, které rázně změnilo tvar koryta řeky. V okolí továren docházelo ke stavbě nových činžovních domů, které svou pravidelnou strukturou přeměnily původní organickou krajinu. Tento rozvoj vedl až k povýšení Libně na město a následnému připojení k Praze jako jedna z čtvrtí. Na konci 19. století byla Palmovka spojena s Karlínem tramvajovou tratí, jedna větev vedla do Libně, druhá do tehdy ještě samostatných Vysočan. Došlo také ke zrušení ghetta a spojení Židovské Libně se Starou Libní. Židovští obyvatelé tehdy tvořili patrnou součást rozložení obyvatelstva. Na počátku 20. století byla oblast propojena s Holešovicemi dřevěným mostem přes řeku.

Křižovatka na Palmovce, 1901

PRVNÍ REPUBLIKA

V období první republiky se k městské části připojily Kobyličky a Střížkov, v oblasti dále vznikají zahradní města a vilové čtvrti. Byla zde také dokončena rozsáhlá přestavba holešovického meandru, kdy bylo hlavní řečiště přesunuto směrem k Holešovicím. Mezi libeňským břehem a spojeným Libeňským a Rohanským ostrovem zůstalo říční rameno pro obsluhu přístavu v Karlíně, později bylo zaslepeno. V roce 1928 byl provizorní dřevěný most nahrazen betonovým Masarykovým mostem, podle projektu architekta Janáka. Pro potřeby okolních průmyslových podniků zde vznikl nový plynovod. Během 2.sv.v. se zdejší výroba přeorientovala na vojenskou výrobu. Na konci války bylo poničeno území mezi Balabenkou a harfou, dále také byla zasažena budova horního nádraží.

Křižovatka na Palmovce, 30. léta 20.st.

PO 2. SV. V.

V poválečném období klesla důležitost Rohanského ostrova v říční dopravě, zaniklo tedy rameno vedoucí do karlínského přístavu. Podoba krajiny byla výrazně ovlivněna stavbou holešovické přeložky v 60. letech 20.st., kvůli ní se však musela zbourat řada domů. Díky přeložce bylo umožněno přímé spojení Hlavního nádraží s Kralupy a Děčínem, také mezi Kolínem a Kralupy. Vzniklo zde také nové Prosecké sídliště. Během výstavby zastávky metra Palmovka bylo centrum Staré Libně zbouráno, zrušená byla trať z Těšnova, došlo k demolicí Dolního nádraží, ponechána byla jen budova nádraží, dnes se nachází

vedle nedostavěné radnice. Dosud mimoběžné tramvajové tratě byly propojeny v místě původní usedlosti Balabenka, mezi ulicemi Zenklova a Sokolovská. V 80. letech došlo k tramvajovému propojení na Krejčířův a Žižkov. Došlo také k realizaci nynějšího městského okruhu, dotčenou ulicí byla Spojovací.

Křižovatka na Palmovce, 1963

20.ST.

Po revoluci většina místních továren zanikla. Namísto nich zde začaly vznikat kancelářské a obytné soubory, hlavně na místě spojených Rohanských a Libeňských ostrovů. Dále je plánovaná výstavba místo autobusového nádraží na náměstí Bohumila Hrabala. Nádraží již svou velikostí neodpovídá dnešní kapacitě, jelikož byl otevřen úsek II. metra linky B vedoucí na Českomoravskou, následován linkou z Českomoravské na Černý Most. Na severu poté do oblasti zasahuje metro linky C.

Křižovatka na Palmovce, 21.st.

VODSTVO A ZELENĚ

Oblast Palmovky je převážně rovinná plocha, lemovaná z východu meandrem Vltavy, na severu se nachází řeka Rokytka, na jižní straně jsou zelené svahy. Na tomto území se nachází neudržované přírodní plochy, s charakterem spíše přírodním. Naopak zde schází parkové plochy a zelené plochy, které by mohly být využívané k rekreaci.

Vhodné by zde bylo propojení jednotlivých krajinných prvků, doplnit zástavbu lineárními parky a naplno využít potenciálu území na břehu Vltavy.

Území Rohanského ostrova se nachází v průtočné a neprůtočné záplavové oblasti. Další oblasti Libně jsou chráněné protipovodňovými zábrany. Část území Palmovky je součástí vltavské říční nivy.

- Významné krajinné prvky - vodní tok
- Zelené plochy
- Parky
- Významné krajinné prvky - lesy
- Ochranná zóna nadregionálního biokoridoru

 1:15 000

DOPRAVA

Palmovka byla již v počátcích svého vzniku dopravním uzlem. V dnešní době hraje důležitou roli Libeňský most, který propojuje území Libně s Holešovicemi. Oblastí prochází místní komunikace I. třídy Sokolovská, Čuprova a Voctářova, které jsou většinou velmi zatížené automobilovou dopravou.

Územím prochází podzemní trasa metra B, kvůli které prošla zástavba výraznou proměnou. V návaznosti na metro je zde umožněn přestup na tramvajové trasy ve směru na Nádraží Podbaba, Vysočany, Kotlářku, Bílou Horu, Spořilov a Lehovec.

V oblasti se nachází železniční nádraží Praha Libeň na jižní straně. Dříve územím procházela železniční trať Praha Těšnov - Praha Vysočany.

Prochází zde také cyklostezky A2 a A26. Pro pěší není oblast příliš dobře řešená, hlavně v místě stanice metra Palmovka a na Libeňském mostě. Vyžadovalo by se zde vhodnější řešení pro pěší pohyb, více oblast přizpůsobit, aby působila příjemně pro chodce.

- Cyklostezky
- Tramvajové trasy
- Trasa metra B
- Železniční trasy

 1:15 000

VÝZNAMNÉ OBJEKTY

- 1 Nová synagoga v Libni
- 2 Starý židovský hřbitov
- 3 Divadlo Pod Palmovkou
- 4 Libeňský zámek
- 5 Lowitův mlýn
- 6 Grabova vila
- 7 Radnice
- 8 Plynojem
- 9 Invalidovna

SWOT ANALÝZA

Strengths

- Historické jádro Libně s Libeňským zámekem
- Zachovalá bloková zástavba činžovních domů
- Dobrá dopravní napojenost v rámci MHD i osobní dopravy
- Zelený pás v okolí řeky Rokytky
- Odkaz na spisovatele Bohumila Hrabala
- Odkaz na židovské město, zachovalá synagoga

Opportunities

- Intenzivní pohyb lidí v rámci MHD může dát vzniknout městské vybavenosti
- Ulice Zenklova jako spojovací můstek mezi starou a novou Libní
- Zpřístupnění nábřeží Vltavy a Rokytky
- Rokytka jako lineární rekreační prvek
- Libeňský most jako spojka mezi Palmovkou a Holešovicemi
- Území bývalého židovského hřbitova jako nové pietní místo s památníkem
- Křižovatka ulic Na Žervách a Zenklova nepřístupná automobilové dopravě
- Cyklostezky procházející územím Libně
- Hrabalova zeď s malbami na připomínku spisovatele jako oživení okolí

Nová synagoga

Křižovatka Palmovka

Zeď Bohumila Hrabala

Rokytka

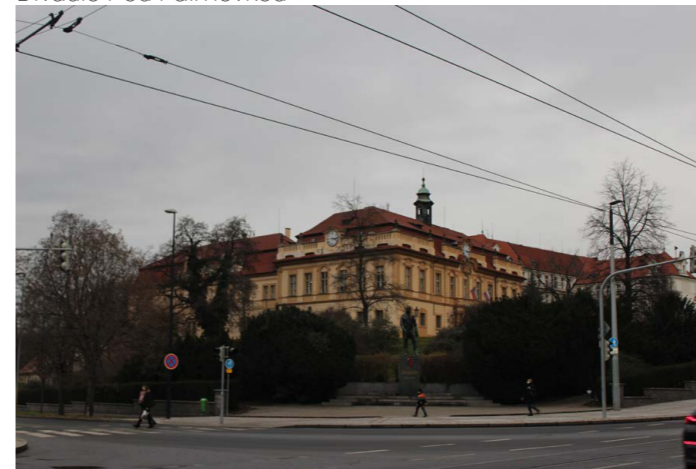
Starý židovský hřbitov

Nedostavěná radnice

Divadlo Pod Palmovkou

Libeňský zámek

Weaknesses

- Nevymezený prostor okolo křižení ulic Na Žervách a Zenklova - místo má potenciál stát se náměstím, ale v současnosti chybí jeho přesné vymezení a uzavření
- Hrabalova zeď oživuje své okolí, ale zároveň působí i jako bariéra v území
- Území okolo nedostavěné radnice nemá jednotný plán zástavby
- Neadekvátní řešení okolí židovské synagogy
- Zasypaný židovský hřbitov - na jeho místě chybí monument odkazující na minulost tohoto místa
- Současné řešení Libeňského mostu je hostilní vůči pěší dopravě
- Nadmístní trasy komunikace mohou působit jako bariéra v území

Threats

- Nekoordinovaná zástavba v území okolo nedostavěné radnice
- Monofunkční nová zástavba
- Neaktivní partery vznikající ve směru na Libeňský most
- Budova nedostavěné radnice - není jistý její budoucí vývoj a funkce
- Chybějící zelené plochy pro rekreaci
- Vývoj území jako dopravního uzlu, ne jako širšího centra Prahy

TÉMA

LIBEŇ ŽIDOVSKÁ

Při výběru konkrétního tématu na Palmovce mě zaujala její zapomenutá historie jakožto židovského města. Že se zde nacházelo židovské město jsem se dozvěděla na osamocené ceduli, umístěnou dva metry od chodníku v zablátěné trávě, která informuje, že na onom prázdném pozemku se nachází zasypaný Starý židovský hřbitov. Opodál na křižovatce stojí Nová synagoga, která se ztrácí ve svém rozbořeném okolí. Napadlo mě, že tyto dva poslední pozůstatky bývalé židovské čtvrti jsou trefnou metaforou její pohnuté historie.

Ze židovské čtvrti již přežívají poslední tři domy v Koželužské ulici a již zmiňovaný zasypaný hřbitov a synagoga. Zbytek čtvrti již padl za oběť nové zástavbě okolních výškových budov. I samotná synagoga přežila jen náhodou, původně měla být zbořena při stavbě stanice metra. Zmíněný hřbitov tedy nepřežil, byl zasypan při stavbě Libeňského mostu a jeho severní část leží pod vozovkou mostu.

Velmi mě zamrzelo, že se na zbývajícím pozemku bývalého hřbitova nenachází pietní místo, které si vzhledem ke své historii zaručeně zaslouží. Také synagoze by náležel předprostor, který by jí dal vyniknout jakožto cenné památce bývalé židovské čtvrti. Rozhodla jsem se je tedy navrhnout.

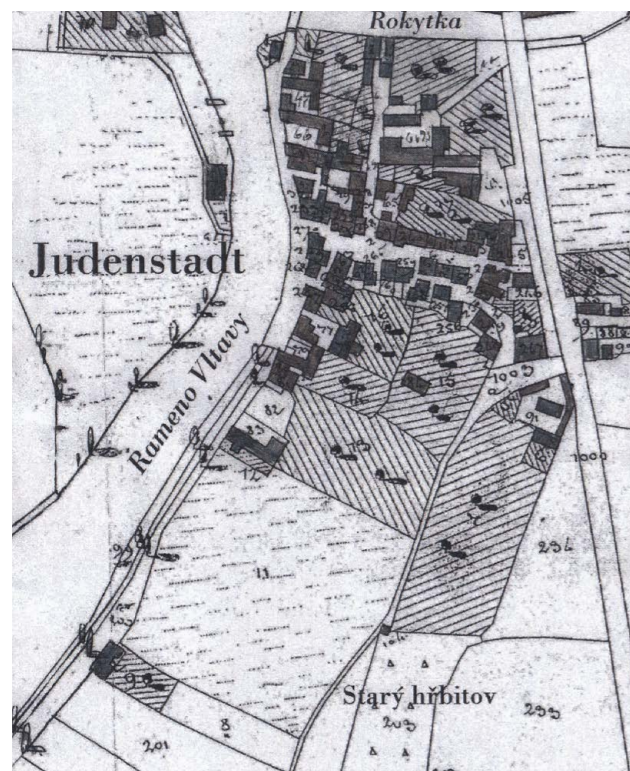
Tématem je hřbitov a synagoga.

ŽIDOVSKÉ OSÍDLENÍ V LIBNI

Po vypovězení Židů z Prahy v letech 1541 a 1557 jim bylo dovoleno královským prokurátorem Mikulášem Albrechtem Bryknarem, aby se usadili v Libni. Židovská čtvrť se utvářela na jih od zámeckého areálu, na území odděleném řekou Rokytka, dnes vymezené ulicemi Koželužská, Vojenova, Chocholouškova a Voctářova.

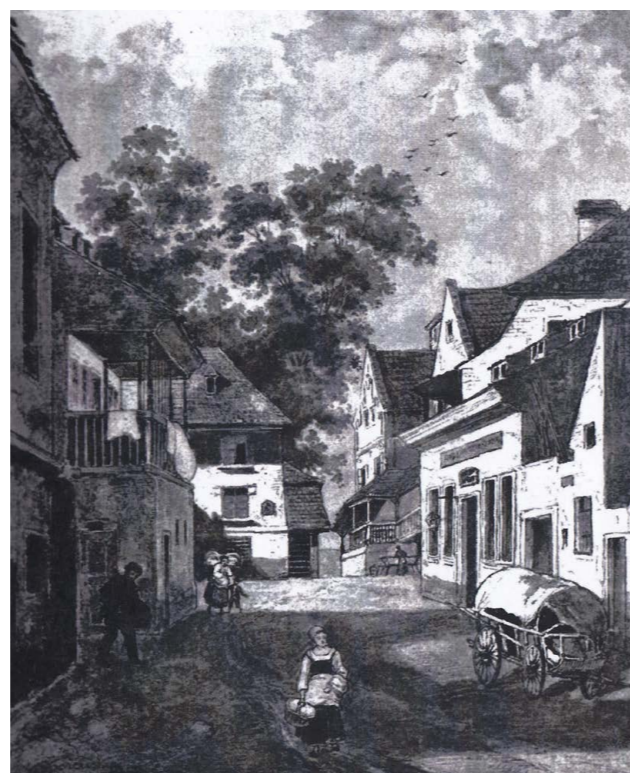
V polovině 17. st. se židovské osídlení značně rozrostlo poté, co jim hrabě Jan Hartvík udělil privilegium samosprávy. Libeňská židovská obec byla také posílena obyvateli utíkajícími před morem z pražské obce. Jen v židovském městě bylo tehdy zahubeno tři a půl tisíce obyvatel. Na počátku 18. st. tvořili Židé již 23% obyvatelstva Libně, toto číslo se ještě rozrostlo po vypovězení Židů z Prahy Marií Terezií. Stejně početnosti dosáhlo židovské osídlení až v polovině 19. st. Po zrušení ghetta spadalo území pod administrativně samostatnou čtvrť Židovská Libeň (Judenstadt Lieben), která byla později sloučena s osadou Stará Libeň.

Plán židovské čtvrti z roku 1842

Židovské město stálo přímo v srdci Staré Libně, dnešní Koželužská ulice tvořila hlavní osu. V Koželužské ulici také stála původní synagoga z konce 16. st. Původní zástavbu tvořily převážně patrové domky s barokními mansardovými střechami krytými šindelem, vně byly dřevěná schodiště s pavlačemi.

Poloha na ústí Rokytky do Vltavy znamenala, že byla židovská čtvrť pravidelně zaplavována. Jedna z nejničivějších byla v roce 1845, která velmi těžce poničila synagogu. Na konci 19. st. bylo zasypáno rameno Vltavy, které obtékalo židovskou čtvrť, k záplavám ale docházelo i nadále.

Koželužská ulice na kresbě z roku 1892

V průběhu průmyslové revoluce se venkovská Libeň přeměnila v průmyslové předměstí. Viničné a zemědělské usedlosti se přeměnily v továrny. Mnoho židovských rodin přispělo ke vzniku místních továren. Několik podniků pokračovalo v tradici koželužství, např. barvírna kůží Libenia Ludwiga Jellinka. Na jihu ghetta mezi Voctářovou a Vojenovou ulicí stávala Strojní přádelna, tkalcovna a barvírna Bratří Perutzové, jeden z největších místních podniků. Dalšími významnými podniky byly např. továrna na krém Derby Otakara

Baumanna, továrna na dýmky Fritsch & Thein či podniky bratří Fuchsů, Karla Weise atd. Na konci 19. st., kdy byla Libeň povýšena na město a později sloučena s Prahou jako její čtvrť, bylo libeňské židovské město příbytkem nejchudších předměstských vrstev. Regulační plán z roku 1922 plánoval zbourání židovské čtvrti a namísto toho postavit činžovní domy. Od 30. let 20. st. poté dochází k postupnému bourání čtvrti. Dochovalo se několik domů v Koželužské ulici, tři z nich však zničila povodeň v roce 2002. Dnes se dochovaly z židovského ghetta pouze dva domy ve Voctářově ulici, č.p. 595, ve které míval hospodu Adolf Kohn, dnes hospoda U Horkých, a č.p. 589. Dále ještě dům v Koželužské ulici.

Koželužská ulice v 30. letech 20. st.

Po katastrofální záplavě v roce 1845 bylo obyvatelům poškozených domů povoleno zakoupit nemovitosti ve výše položených částech Libně. Byl zakoupen i pozemek pro novou synagogu v dnešní ulici Na Palmovce. Nová synagoga byla postavena v novorománském slohu s trojlodí s masivními pilíři, valenou klenbou a ženskou galerií na třech stranách nad předsíní a postranními loděmi, přístupnou dvěma schodišti v západním průčelí. V průběhu 2. sv. v. byla synagoga využívána jako sklad zkonfiskovaného židovského majetku, po válce jako skladiště, později jako sklad kulís divadla. Synagoga měla být v souvislosti s výstavbou stanice metra zbořena, v důsledku revoluce byla však zachována a dnes je jedna z nejstarších a nejlépe dochovaných synagog předměstských čtvrtí. V roce 1994 byla synagoga navracena Židovské obci v Praze a

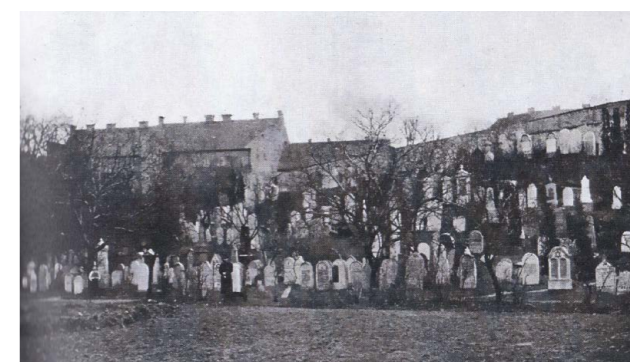
od roku 1995 ji využívá sdružení Serpens jako výstavní a divadelní sál.

Libeňský židovský hřbitov byl jižně od židovské čtvrti na pozemku mezi ulicemi Vojenovou, Libeňským mostem a Dolním nádražím. Založen byl nejspíše koncem 16. st., pohřby zde byly ukládány až do konce 19. st., kdy byl založen nový hřbitov v Davidkově ulici. Poprvé došlo ke zmenšení starého hřbitova v souvislosti se stavbou nové železniční stanice, vstupní část na severozápadě s obřadní síní a hrobnickým domkem padlo za oběť stavbě Libeňského mostu ve 20. letech 20. st.

Zatopený hřbitov v roce 1920

Při rozšiřování Libeňského mostu v roce 1965 byla poté střední část hřbitova zcela zasypána. Jediné, co ještě zbylo jsou západní a jižní část hřbitovní zdi. Pozemek je označen cedulí na památku bývalého libeňského hřbitova.

Starý židovský hřbitov v 90. letech 19. st.

Mezi slavné rodáky z židovské Libně patří například rabín Markus Pollak, pedagog a reformátor Naftali Herz Homberg, dirigent Rudolf Pekárek, spisovatelé Arnošt Lustig a Vojtěch Rakous, malířka Helga Hošková-Weissová.

NOVÁ SYNAGOGA

Po velké povodni v roce 1845 získala židovská náboženská obec v Libni postavit novou synagogu mimo území původní židovské čtvrti, na vyšším pozemku. Parcela se nacházela na hlavní tepně čtvrti, tehdy Primátorské třídě, poblíž budoucí křižovatky.

Nová synagoga, Libeň 19.st.

Budova synagogy následovala svou dobu, tedy období raného romantického historismu. Architektonickým stylem byl novorománský sloh s maurskými prvky. Nad obdélným půdorysem patrové budovy byla položena sedlová střecha. Původní fasáda byla bohatě zdobená štukovou výzdobou s obloučkovým dekorem lemujícím římsu i oba štíty. Na západním průčelí byl trojdílný vstup, s trojicí vrat s plechovým pobitím. Nad vstupem bylo umístěno velké půlkruhově zaklenuté okno se štukovým lemováním s motivem desatera, s Davidovou hvězdou na vrcholu. I lemování postranních oken v průčelí ve dvou řadách nad sebou bylo bohatěji zdobené. V úrovni přízemní římsy obíhal budovy kosočtverný pletenec. Východní fasáda byla dominována kruhovým oknem, ve kterém byla šesticípá hvězda s výplněmi z barevného skla.

Interiér má bazilikální podobu. V předsíni se nachází kiyor (umyvadlo pro opláchnutí rukou před bohoslužbou) a vstupy na dvě protilehlá vřetenová schodiště, která vedou na ženskou galerii. Vstup do hlavního prostoru synagogy byl původně půlkruhově zaklenutý. Hlavní

prostor má podoby vysokého trojlodí, na stranách jsou arkády galerie umístěné na 5 mohutných pilířích. Arkády jsou v přízemí zaklenuté půlkruhovou křížovou klenbou, nad nimi je dřevěná konstrukce. I čtyřdílná klenba hlavní lodi má stejnou podobu. Pilíře a pilastry mezi okny mají hlavice se štukovou římsou a plastický rostlinný dekor. Stěny a pilíře jsou pojednány malovanou imitací mramoru v olivově zelené a terracottové barvě.

Prostor kopíruje uspořádání křesťanských kostelů, lavice jsou v řadách orientovaných k východní straně, kde je umístěná mramorová vyvýšená bima (oltář). Uprostřed bimy stával pult pro čtení z Tóry. Původní svatostánek byl později nahrazen velkým dřevěným svatostánkem se sloupy na stranách a půlkruhově zakončeným nástavcem se zlateným nápisem a Davidovou hvězdou. Pod tím se nacházely reliéfní symboly připomínající zničený Šalamounův chrám. Na podlaze se nachází kamenná kosočtverná dlažba.

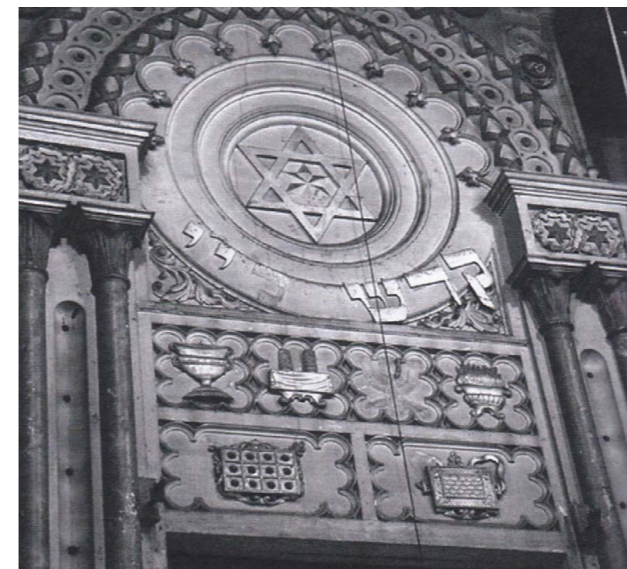

Jižní galerie, Nová synagoga, Libeň

Původně obsahovala synagoga výrazné prvky mobiliáře, ty se však nedochovaly do dnešního dne. Pouze na stěnách a na sloupech jsou viditelné otisky sedadel. Na již zmizelý velký lustr nad sálem zavzpomínal i spisovatel Arnošt Lustig, který si jako dítě během bohoslužby představoval, jak se jako akrobat houpe na lustru nad jarmulkami modlících se mužů.

Hlavní loď, Nová synagoga, Libeň

Zakončení svatostánku, Nová synagoga, Libeň

Prostor před synagogou, Libeň 1970

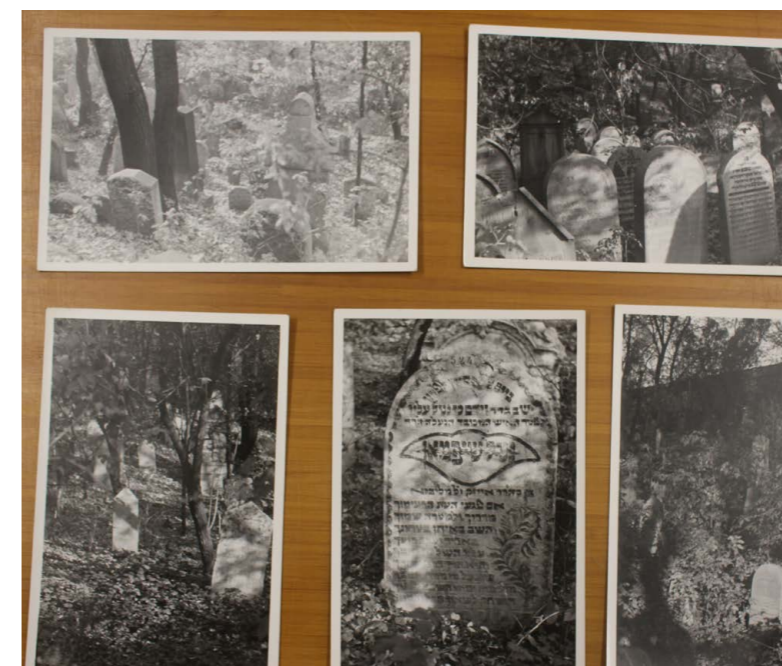
Setkání v synagoze, H. Lustigová, A. Lustig, H. Weissová

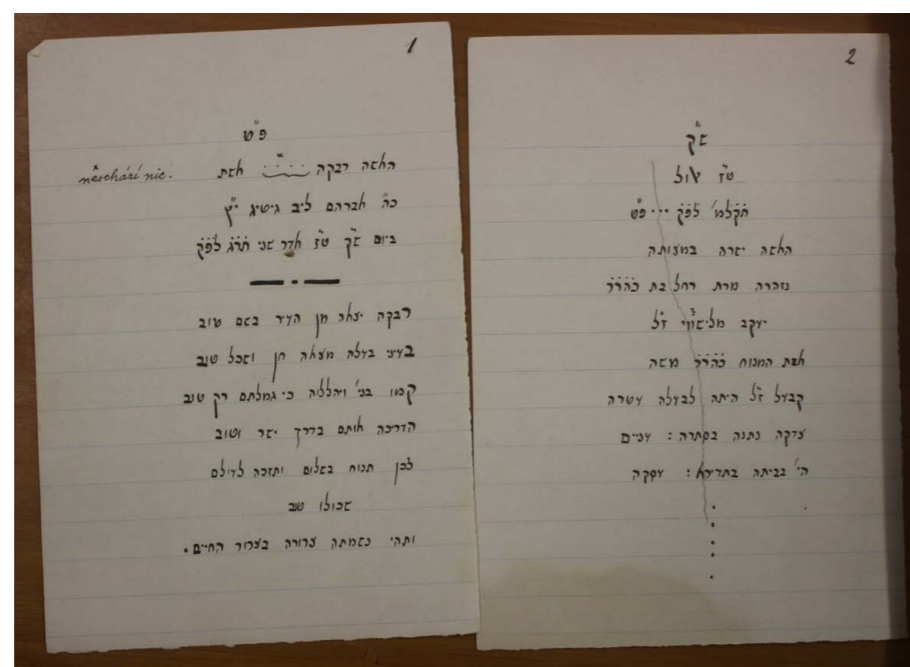
Současný stav, Nová synagoga, Libeň

STARÝ HŘBITOV

Předtím, než byl hřbitov zasypán, proběhla jeho důkladná dokumentace, společně se zaznamenáním jednotlivých náhrobních kamenů. Tím se hřbitov zachoval alespoň v dobových fotografiích a záznamech. Záznamy pochází z archivu Židovského muzea v Praze.

Dobové fotografie hřbitova z dob před jeho zasypáním.

Fotografie jednotlivých náhrobních kamenů.

Záznam textů na náhrobcích.

SYNAGOGA A KNIHOVNA

V srdci každé židovské obce stála synagoga. V průběhu historie plnila 3 hlavní funkce - jako modlitebna, jako místo vyučování náboženského zákona a jako shromaždiště pro potřeby obce. Synagogy tedy nebyly pouze centrem náboženským, ale i centrem sociálního života své obce.

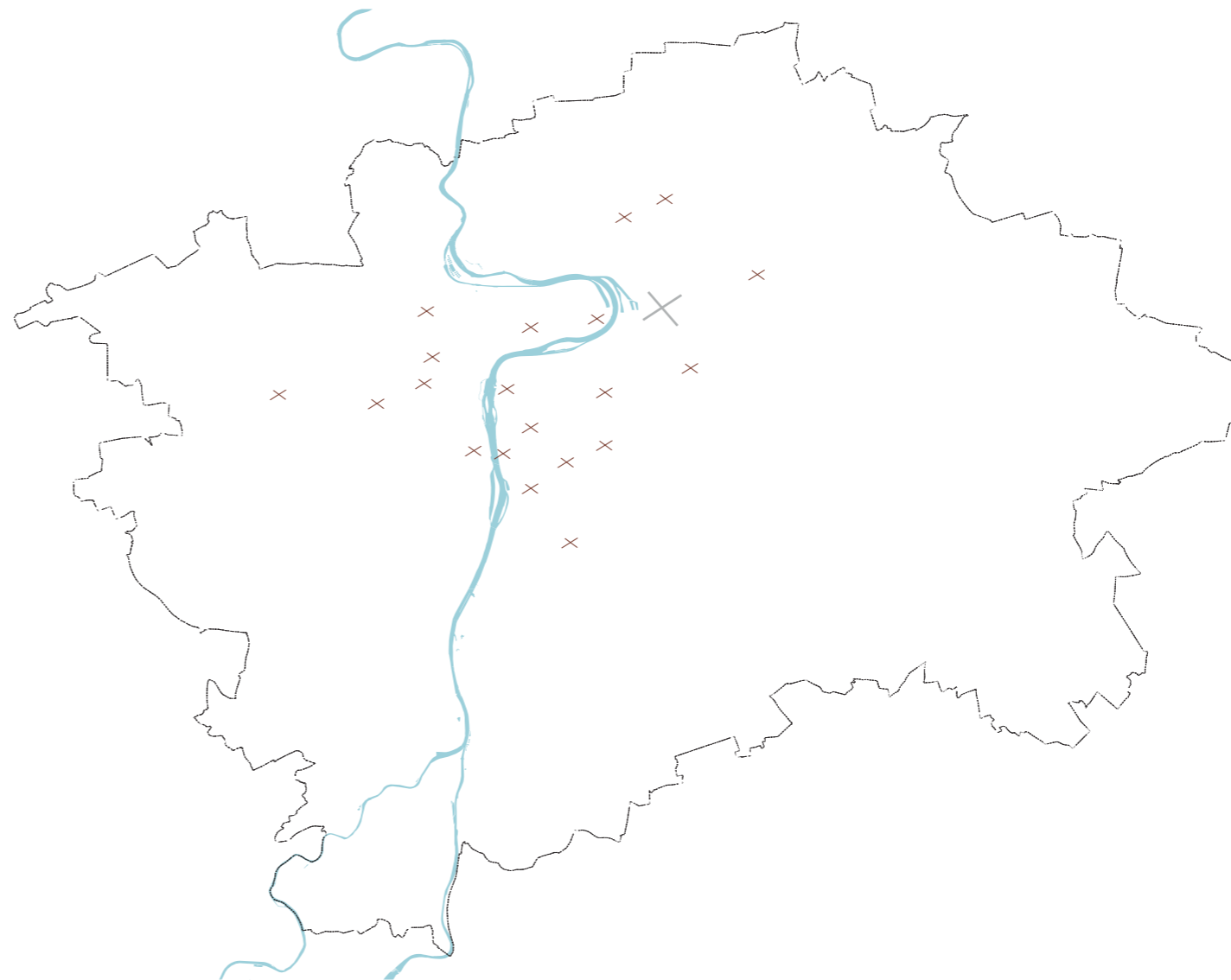
Prostory Nové libeňské synagogy prošly více účely, od náboženské, skladovací, po shromaždiště kulis. V současnosti stojí spíše na periferii zájmu pražské židovské obce, ani v oltáři se nenachází posvátný svitek Tóry, kterým se místo stává modlitebnou. Ovšem díky sdružení Serpens se v kouzelném prostředí křížových kleneb a šarlatové omítky konají výtvarné výstavy a divadelní představení. Synagoga tedy opět plní svou prapůvodní funkci. Slouží své současné obci.

Stále však něco chybí. Chybí zázemí potřebné pro fungování synagogy jakožto víceúčelového sálu, chybí kam si zajít v přestávce mezi jednotlivými ději, chybí samotný předprostor pro synagogu. Schází ještě něco, co by ji vrátilo zpět jako centrum svého okolí. Schází doplňující funkce.

Při hledání, jaké jiné funkce v oblasti schází, se jedna nabízela jako poetický odkaz. Jedná se o odkaz na literární velikány, kteří jsou spjatí s oblastí Palmovky. Od Bohumila Hrabala, Vojtěcha Rakouse, až po Arnošta Lustiga, po kterém má být dokonce pojmenováno náměstí obklopující synagogu.

I v historii již od středověku bylo obvyklé, že synagogy doprovázely doplňkové budovy studoven, které sloužily ke studiu Tóry. Vždyť i v samotné synagoze je nejcennějším a nejdůležitějším předmětem svitek svatého písma a oltář slouží jako schránka k jeho uložení. Volím tedy doplňující funkci knihovny.

Navrhuji zachovat sál synagogy pro divadelní představení, ale rozšířit jej o další prostory, o chybějící prostory zázemí a knihovny, společně s návrhem adekvátního náměstí Arnošta Lustiga.

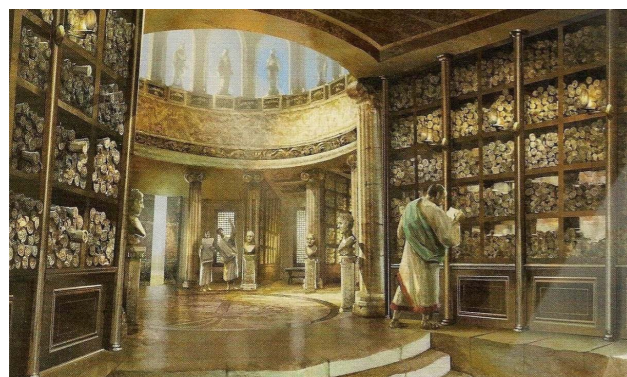
HISTORIE KNIHOVEN

STAROVĚK

Ve starověku byla vzdělanost vázána na obrázkové písmo, které se postupně vyvinulo k částečně slabičnému. V nejstarších říších v Egyptě, Mezopotámii, na Krétě a v Chetitské říši byla znalost piktografického písma výsadou kněží a písařů a knihovny měly hlavně charakter archivu. Jedna z nejstarších knihoven, Aššurbanipalova knihovna v Ninive ze 7.st.př.n.l. je první systematicky uspořádanou knihovnou. Zachovalo se mnoho hliněných tabulek, ze kterých pochází např. Epos o Gilgamešovi.

Antické knihovny se více blíží současným knihovnám. Knihy v antice představovaly svitek, papyrový nebo později také pergamenový, psané alfabetou. Antické knihovny měly také veřejnou funkci, soužily ke studiu, přepisům knih a debatám. Jednou z plně zachovaných antických knihoven je např. Celsova knihovna v Efezu.

Největší a nejvýznamnější knihovnou ve starověku byla Alexandrijská knihovna vybudovaná kolem roku 295 př.n.l. Komplex budov obsahoval 10 sálů, posluchárny a studovny, jídelny a observatoře. Tato knihovna představovala po dlouhou dobu centrum vzdělanosti antické civilizace, až do jejího zničení na konci starověku.

Alexandrijská knihovna, ilustrace

Římské knihovny byly umístovány na fóra, ale také do komplexu lázní, stávaly se také

součástí vil významných Římanů. Písemnosti se tehdy psaly na jednotlivé archy papýru, pergamenu nebo voskové destičky, které se spojovaly do svazku. Z něho se postupně vyvinul kodex, současná podoba knihy s vázanými listy. Tuto podobu knihy převzaly i křesťanské obce. Zajímavostí je, že židovské náboženské obce v diasporách si zachovaly svitek jako tradiční formu Tóry až dodnes.

STŘEDOVĚK

Klášterní knihovny

Součástí kláštera ve středověku byla písárna (skriptorium), ve které se opisovaly knihy, a knihovna (biblioteca), ve které se knihy skladovaly a půjčovaly. Klášterní knihovny nebyly příliš rozsáhlé, celkové množství svazků dosahovalo desítek. Ve významnějších střediscích kultury jich mohlo být i několik set, např. v Klášteře sv. Emerama v Řezně.

Od 13.st. se začaly projevovat rozdíly mezi řády. Cisterciáci měli menší knihovny s několika desítkami knih, později došlo k jejich rozšíření. Naopak např. Premonstráti s důrazem na vzdělávání měli větší místnosti knihoven, které se po vynálezu knihtisku ještě dále rozšiřovaly.

Kapitolu středověkých klášterních knihoven uzavírá Biblioteca Medicea Laurenziana, kapitulní knihovna farního kostela Medicejů, od Michelangela Buonarrotiho. Svým manýristickým stylem už značí konec středověkého období.

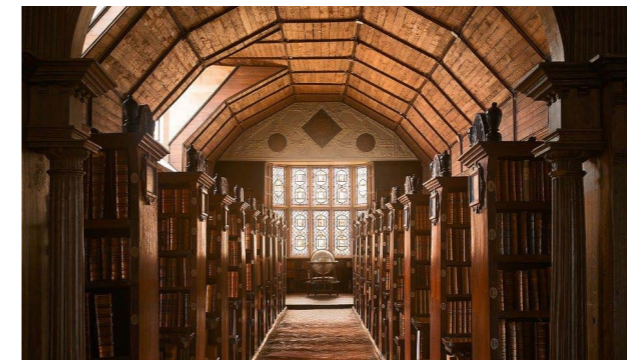

Biblioteca Medicea Laurenziana, Florencie

Univerzitní knihovny

Univerzity vznikaly jako městská školská zařízení nejprve v severní Itálii (Bologna 1088), poté se rozšířily do Španělska (Valladolid 1212) a Francie (Sorbonna 1150). Navazovaly na studia generale, které byly součástí nejvýznamnějších klášterů a dovršovaly klášterní výchovu. V roce 1348 založil Karel IV. v Praze první univerzitu za Alpami. V Oxfordu a Cambridge vznikají nová univerzitní zařízení se specializovanými novostavbami kolejí. Základem pro výuku bylo vybavení kolejí knihami, ty se získávaly i pomocí darů.

Knihovny byly pultové, knihy byly uloženy horizontálně na pultu a připevněny řetězem. Po založení univerzit došlo také ke zvětšení počtu písařských dílen a byly zavedeny lehčí vazby zpevněnými starými kusy pergamenu. První známou samostatnou univerzitní knihovnou je Merton College Library v Oxfordu.

Knihovna Merton College, Oxford

NOVOVĚK

Vynález knihtisku

Knihtisk vynalezen v roce 1448 přinesl s určitým zpožděním v 16. století rozmach knižní produkce. Tisky vyhotovené do roku 1500 se nazývají inkunábule a jsou velmi vzácné. Postupné zvyšování počtu knižních výtisků také vedlo k tomu, že existující knihovny přestaly vyhovovat svou velikostí. V 17. století vzniká nový typ knihovny, reprezentační knihovna sálová, s jedním či dvěma ochozy. Knihovní police již pokrývají celou výšku stěny a ochozy slouží ke zpřístupnění vyšších polic.

Knihovny vznikaly u vzdělávacích institucí, jako např. Klementinum, které vybudovali jezuité před svým odchodem po bitvě na Bílé hoře. V období baroka se knihovny stávají také součástí zámků církevních hodnostářů i šlechty. Mezi nejvýznamnější, ale bohužel nedochované, patří např. knihovna rožmberská v Třeboňském zámku.

V důsledku osvícenství byly postupně klášterní knihovny otevřeny veřejnosti a historické sálové stavby přestávají vyhovovat. Bylo potřeba vybudovat nové, velkorysejší budovy. Teorii těchto budov rozvinul Leopold Della Santa, který přišel s myšlenkou tzv. trojčlennosti knihovny - rozdělení na část pro čtenáře, pro knihovníka a pro knihy. Hlavním důvodem bylo racionální skladování a hledání knih. Della Santa počítal s 13 různými formáty knih v přízemí, 14 různými formáty v patře a dalšími menšími formáty v celkem 96 skladech bez přístupu čtenáře. Většina knihoven 19. a poč. 20. st. sledovala tyto zásady trojčlennosti. Patří mezi ně např. Národní knihovna v Paříži nebo Knihovna Britského muzea v Londýně.

Na počátku 20.st. byl však pocitován v důsledku trojčlennosti nedostatek kontaktu čtenáře s knihou. Rozšíření veřejných knihoven podpořila ve Spojených státech na počátku 20.st. iniciativa A. Carnegie. Ta přinesla několik novinek, mezi které patřilo volný přístup čtenáře mezi police s knihami nebo přístup dětí do knihoven. Tyto změny učinily z tradicionalistických budov nemodernější budovy své doby. Byl přinesen nový, čtvrtý prvek, volný výběr. Část skladu knih byl přenesen do čítárny a čtenář si mohl vyhledávat knihu sám. Tím vzniká knihovna s mnohotvárnými možnostmi řešení.

Knihovna Britského muzea, Londýn

DISPOZICE KNIHOVEN

PROSTORY PRO KNIHY A MÉDIA

Skladování knih

Ke skladování nejlépe vyhovují police. Po vynálezu knihtisku a využití papíru se knihy staly levnější a lehčí, což umožnilo jejich vertikální uskladnění. Při prostoru knihovny ve formě sálu je možné stavět police 2 způsoby:

- kolmo ke stěně, stejně jako pulty, kulisové uspořádání, typické pro anglické univerzity
- obvodové s patrovým ochozem, typické pro kláštery

Typy polic v knihovnách

Problémem při skladování knih je jejich odlišný formát. Della Stela toto řešil umístěním 13 formátů ve spodní úrovni a dalších 14 formátů v úrovni horní, kdy se výšky polic střídají, větší a těžší knihy byly vespod, lehčí a menší knihy nahoře. Zásadní inovací bylo použití výškově nastavitelných regálů pomocí Panizzioho kovových konzolek do vrtaných otvorů v bočních stěnách regálu. Další inovací bylo zavedení kovových stavitelných regálů s posunem o 1 palec, cca 25 mm.

Uzavřené sklady

Zde se používají regály se sedmi policemi o výšce 2 100 - 2 200mm.

Kapacita regálu:

- 1 m police: 28 - 35 svazků
- 1 m² regálu: 85 - 100 svazků
- 1 m jednostranného regálu: 190 - 225 svazků
- 1 m oboustranného regálu: 380 - 450 svazků

Hloubka jednostranného regálu je 300 mm, oboustranného 600 mm. Optimální šířka je 800 mm.

Uličky mezi regály musí umožnit průjezd vozíku o šířce 600 mm, tedy min. 650 mm

šířky, optimální je 750 - 850 mm. Modulová šířka uličky je 1250 mm, resp. 1350 mm. Hlavní ulička kolmá na regály musí umožnit vyhnutí 2 vozíků, min. šířka je 1250 mm, u méně frekventovaných 1 100 mm, případně i 900 mm. Obsaditelnost je 300 - 330 svazků/m², bez plochy hlavní uličky.

Běžně se nyní používají tzv. kompaktní regály pojízdné na kolejkách v podlaze. Vytváří kompaktní blok, který se otevírá pouze v místě hledaného předmětu. Modul je 800 mm, hloubka bloku regálu je do 4,8m. Obsaditelnost je 550 - 600 svazků/m² bez plochy hlavní uličky.

Doprava knih

Knihy se pohybují z fondů ke čtenáři a zpátky i v rámci knihovny při zařizování, udržování, digitalizování a půjčování mezi knihovnami. Běžně se k přepravě používá knihovnický vozík o půdorysné velikosti 600 x 800 mm, umístěný na kolečkách. Ve velmi velkých knihovnách jsou speciální automatické pohonné jednotky.

Knihovnické služby

U středních knihoven se jedná o jednu místnost o velikosti 12-15 m². U velkých knihoven se jedná o více dílen, u historických knihoven se jedná i o dílnu restaurátorskou. Místnosti jsou umístěny v blízkosti zásobování knihovny. Zde se knihy opatřují bibliografickým systémem knihovny, upravují pro skladování, opravují nebo připravují na likvidaci. V blízkosti je také bibliografické pracoviště, které zařazuje a vyřazuje knihy z katalogu. V malých knihovnách je spojen s kanceláří, u středních je sloučen s výpůjční službou. U velkých knihoven jsou samostatně. Součástí mohou být i šatny se sprchami pro zaměstnance. U středních knihoven se počítá s 1 zaměstnancem na 100 tis. svazků, u velkých poté méně.

PROSTORY VOLNÉHO VÝBĚRU

Jedná se v zásadě o otevřené sklady knih přístupné čtenářům. Pro police platí stejné zásady jako ve skladu, mění se pouze výšky regálu.

V oddělení odborné literatury: 6 polic o výšce 1 800-1900 mm, s kapacitou 160-195 svazků/1m jednostranného regálu nebo 320-390 svazků/1m oboustranného regálu, v oddělení beletrie: 4 police o výšce 1 500-1 600mm, s kapacitou 110-130 svazků/1m jednostranného a 220-260 svazků/1m oboustranného regálu, v oddělení dětské literatury: 3 police o výšce 1 200-1 300 mm, s kapacitou 80-100 svazků/1m jednostranného a 160-200 svazků/1m oboustranného regálu.

Hloubka regálu je 550 mm. Šířka uličky je u odborné literatury 2 x 700mm, modulová šířka řad regálu je 1 950mm. Šířka uličky u beletrie a dětské literatury je 2 x 700mm pro vyhledávání knih na policích, pro vyhnutí je určeno dalších 500-1 100mm, modulová šířka je 2 400-3 000mm.

PROSTORY PRO ČTENÁŘE

Prostory pro čtenáře začínají vstupní halou, hlavní funkcí je zde nalákat i informovat, v současnosti je zásadní podněcovat zde sociální kontakty.

Hala katalogů a absenční výpůjčky

U středních a větších knihoven se zřizuje samostatná hala katalogů, v současnosti jsou lístkové katalogy nahrazovány počítačovými terminály. Požadavek je cca 3m²/terminál. Pult knihovníků pro absenční výpůjčky potřebuje pro 1 místo cca 5m².

Čítárny a studovny

V obou prostorech je potřeba 3 m²/studijní místo, vybavené stolem s pracovní lampou a zásuvkami pro připojení notebooku, vlastní plocha místa je 1,5m². Čítárny jsou

obvykle vybaveny společnými stoly a jsou blíže frekventovaných míst, studovny spíše oddělenými stoly a jsou umístěny v klidnější části. Počet pracovních míst je pro knihovnu individuální.

Občerstvení

U malých knihoven je občerstvení zajištěno automaty, ve středních už je kavárna, u velkých se může vyskytovat i restaurace. Vždy je nutné uvážit kapacitu návštěvníků.

Výstavní prostory

U menších knihoven je vhodné využít prostory hal, čítáren nebo studoven. U středních a větších knihoven mohou být samostatně, záleží na rozsahu a konkurenci v okolí.

Doplňkové prostory

Může se jednat o prostory pro pořádání konferencí, přednášek apod. Časté jsou neformální víceúčelové prostory, které poskytují příležitost k setkávání.

Hygienické zázemí

Zřizuje se u středních a větších knihoven. Dimenzování je jako u prostor pro stravování, u velkých knihoven jako u prostor pro shromažďování. Je nutné zajistit kabiny pro invalidy na vozíku, u malých knihoven může plnit zároveň funkci pohořlostního WC pro návštěvníky. U středních a větších knihoven je nutné zřídit šatnu, nejlépe pultovou s obsluhou.

PROSTORY PRO ZAMĚSTNANCE

U malých knihoven lze uvažovat s 1 zaměstnancem na 5 000 svazků, u středních s 1 zaměstnancem na 10 000 svazků, u velkých s 1 zaměstnancem na 20 000 svazků.

Kanceláře

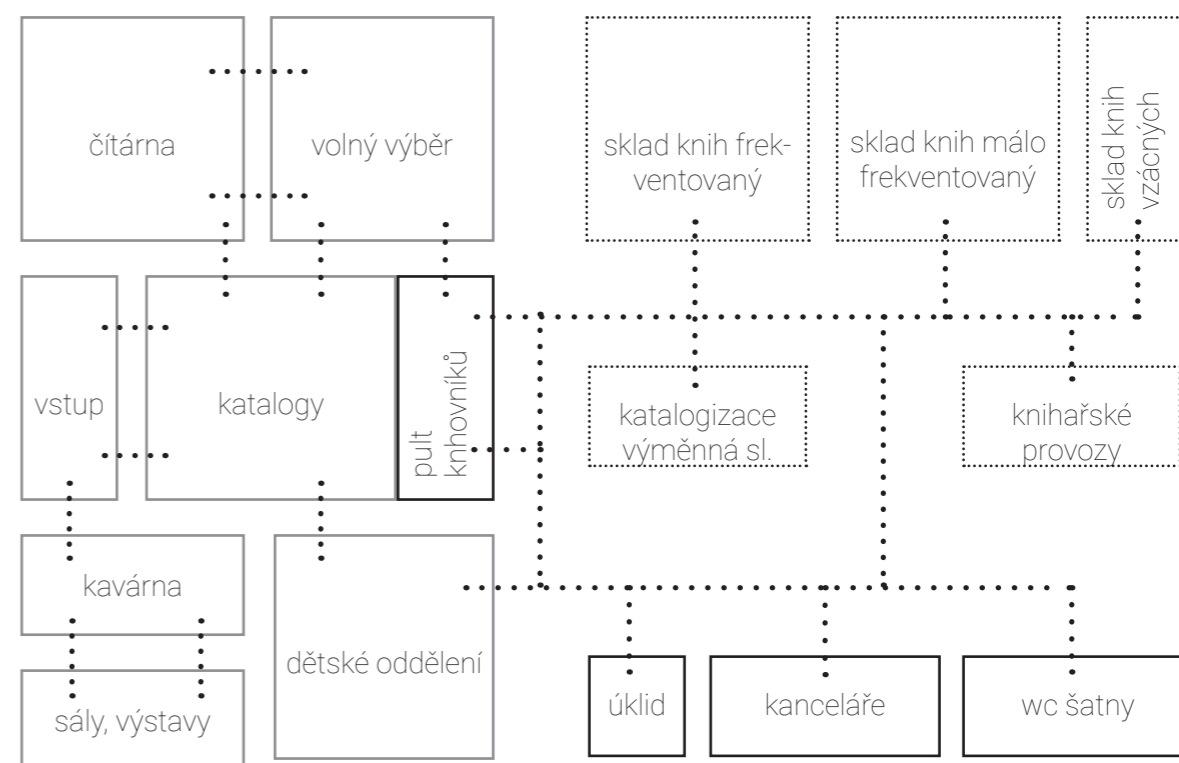
Lze rozdělit na kanceláře vedení, provozu a správy a běžná kancelářská pracoviště, u malých knihoven dochází ke slučování

více oddělení. Mimo ředitelskou kancelář se uvažuje s 6 m²/pracovníka. U kanceláří odborných a vědeckých pracovníků s možností častých návštěv se uvažuje s 8m²/pracovníka. Kanceláře doplňuje zasedací místnosti, které by měly umožnit i přístup veřejnosti. V blízkosti se zřizuje čajová kuchyňka.

Hygienické zázemí

Buduje se v podobné velikosti jako u administrativy, s umístěním umyvadel do kanceláří nebo se zvýšeným počtem umyvadel na záchodech. U středních knihoven se umísťuje 1 sprchová kabina, u velkých knihoven je vhodné připojit sprchy pro muže a ženy odděleně. Dále se umísťuje také úklidová komora.

SCHÉMA TYPICKÉ MĚSTSKÉ KNIHOVNY

NÁVRH

ZADÁNÍ

Téma samovolně vyplynulo ze zadání místa. Palmovka jako velká křižovatka cest hodně utrpěla při své transformaci v moderní dopravní uzel, kdy bylo v rámci výstavby stanice metra zbourána velká část centra Staré Libně. Společně s ní měla zmizet v zapomnění i Nová Synagoga, která však zázrakem přežila a stojí doteď ztracená ve svém vybouraném okolí. Obecně se bývalá židovská čtvrť z Libně zcela vytrácí a její historie není tak známá jako židovské město na Josefově.

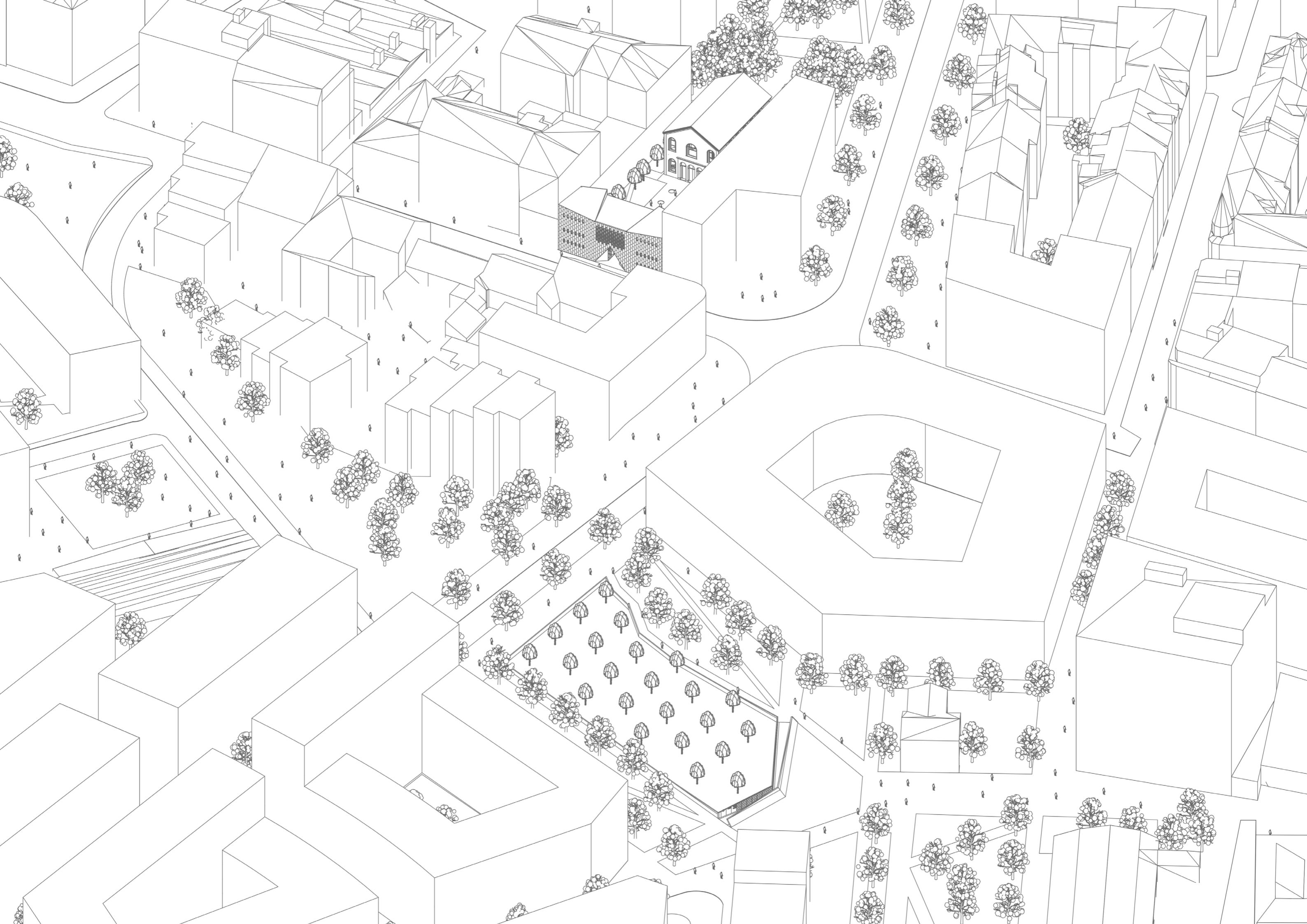
Sama jsem na existenci libeňské židovské čtvrti narazila až při samovolném bádání po Palmovce, kdy mě zaujala osamělá cedule informující o umístění zasypaného hřbitova. Fascinovaná tímto pohnutým osudem hřbitova jsem se rozhodla více zabrousit do příběhu židovské Libně a jejích obyvatel.

Tématem je Starý hřbitov a Nová synagoga. Dvě zdánlivě odlišná zadání, které pojí společná historie. Poslední pozůstatky zaniklé historie židovské čtvrti.

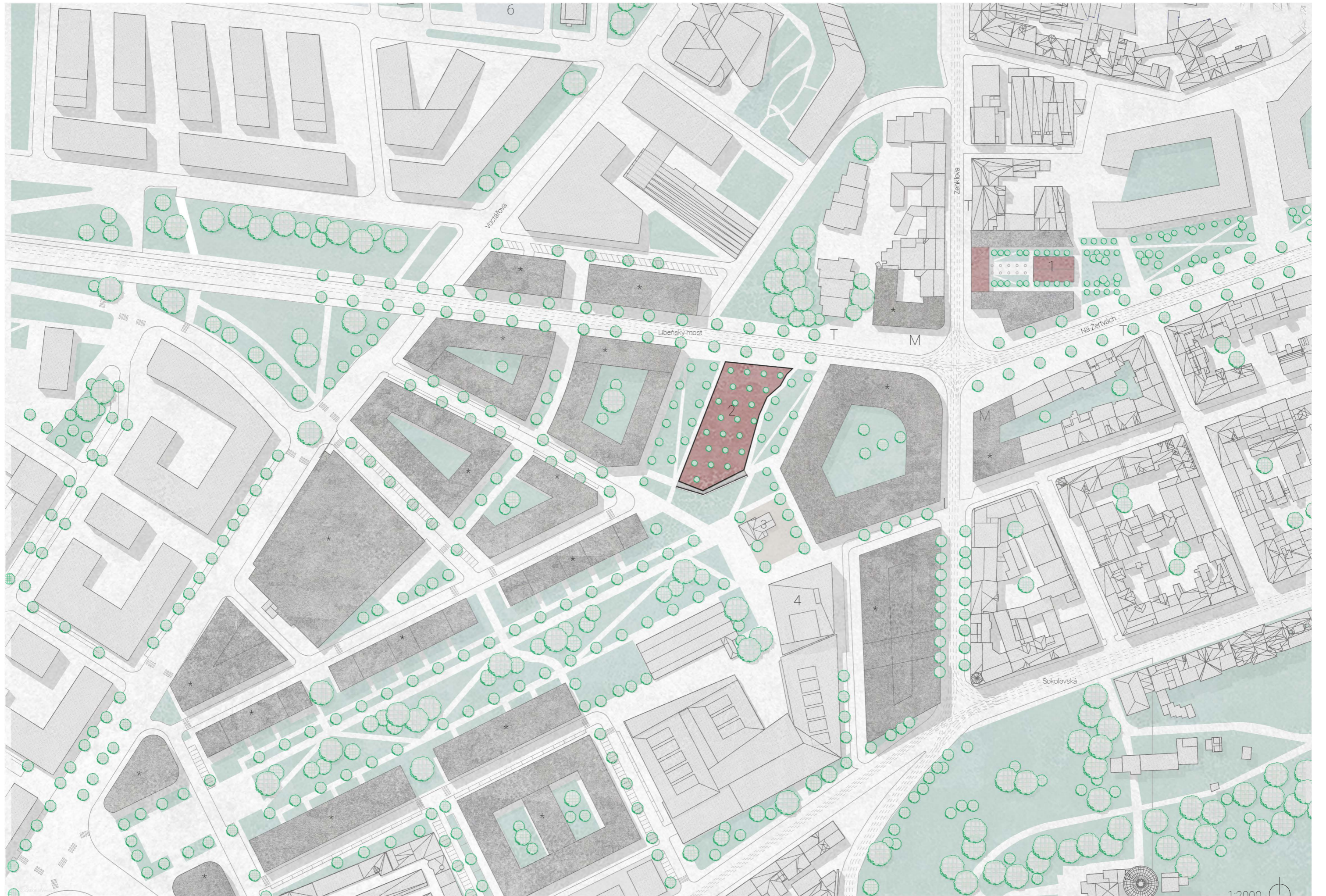
Zasypaný Starý židovský hřbitov, protože se jedná o posvátné místo, které by nemělo být volně přístupné veřejnosti a zasluhuje uznání své historie. Navrhuji zde monument, který vzdá hold historii a stane se pietním místem nahrazujícím zasypaný hřbitov.

Nová synagoga, protože má velký potenciál stát se kulturním centrem svého okolí. Třebaže už neslouží své funkci jako modlitebny pro židovskou obec, může se stát místem společenského setkávání a kulturních akcí pro místní obyvatele. Navrhuji její rozšíření o doplňující prostory galerie a knihovny a navrácení jedné z jejích původních funkcí, jakožto společenského centra svého okolí.

Navrhuji hlavně prostředí a atmosféru podněcující nové společenské vazby. Navrhuji prostory, které sloužily již ztraceným obyvatelům přetvořit tak, aby mohly sloužit obyvatelům novým.

SITUACE ŠIRŠÍCH VZTAHŮ

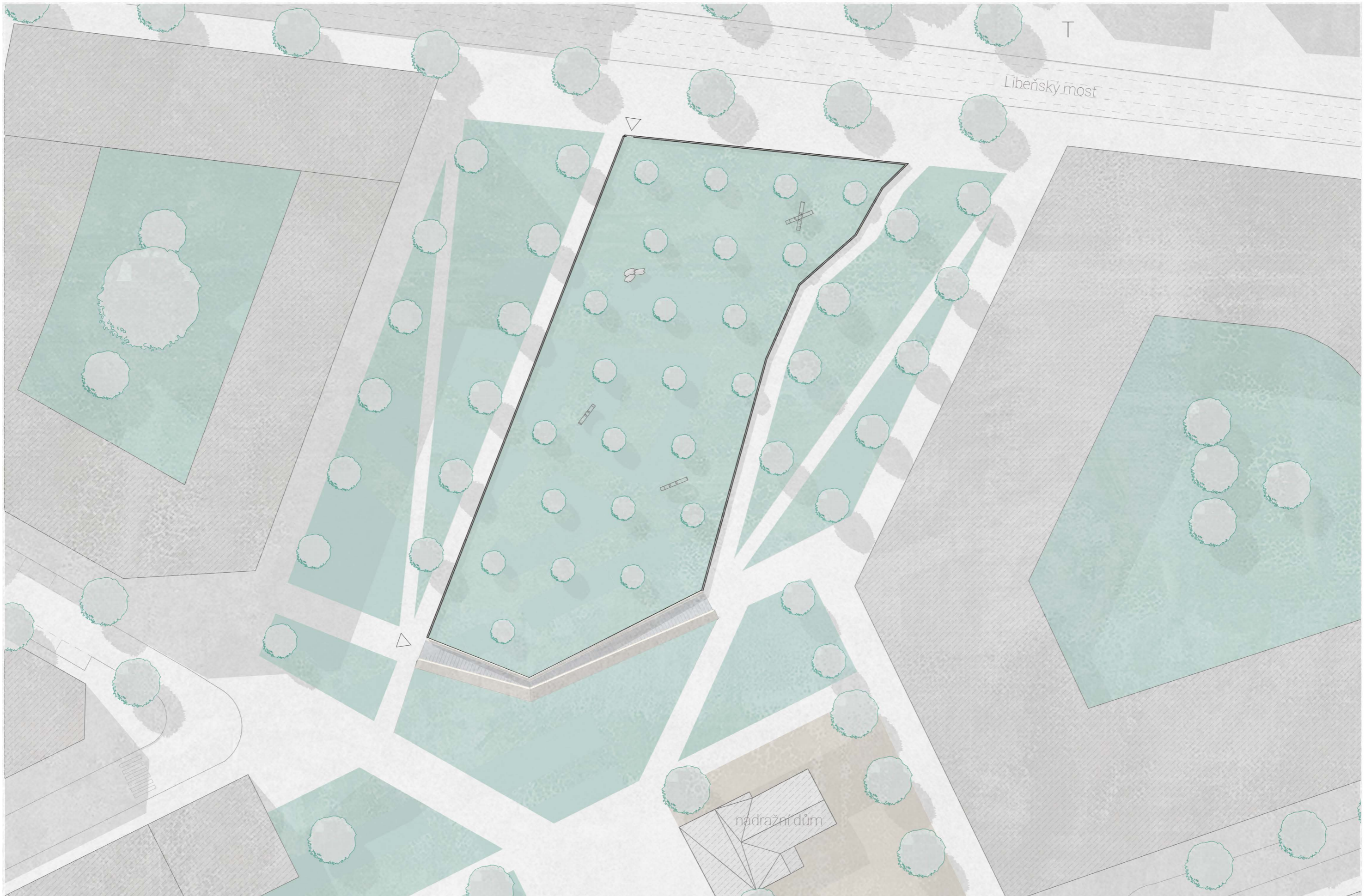

- 1 Nová synagoga
- 2 Starý židovský hřbitov
- 3 Nádražní budova
- 4 Nedostavěná radnice
- 5 Plynojem
- 6 Doky
- T tramvaj
- M metro

* doplňená zástavba je inspirována urbanismem vypracovaným v ateliéru v minulých semestrech

MONUMENT

SITUACE

Zbývajícího pozemek Starého hřbitova je ze severu lemován Libeňským mostem, na jihu navazuje na plánovaný park se zachovalou bývalou nádražní budovou. Na západní a východní straně je projekce možné budoucí zástavby. Podle územního plánu by se samotný pozemek zasypaného hřbitova neměl zastavovat.

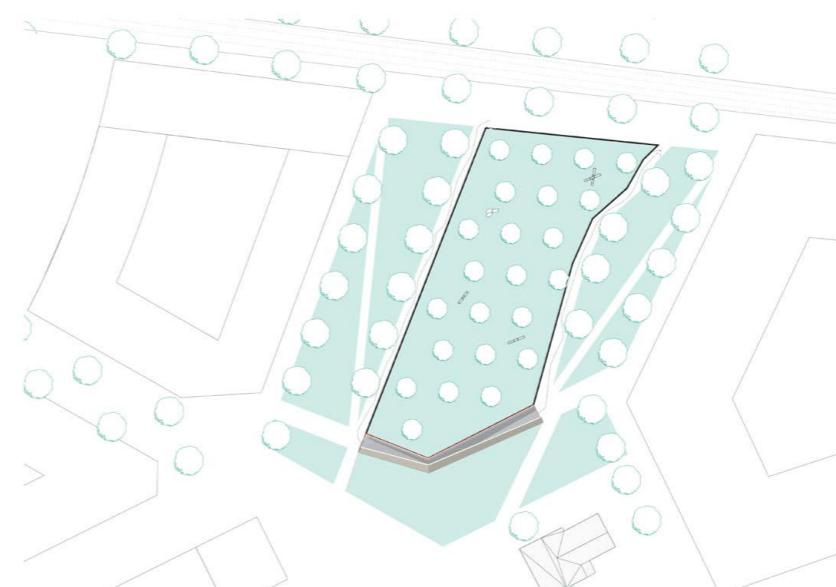
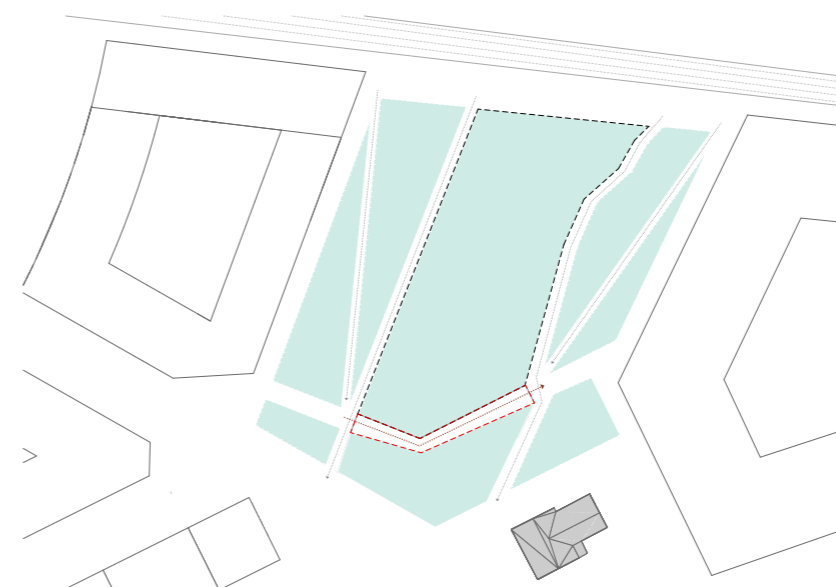
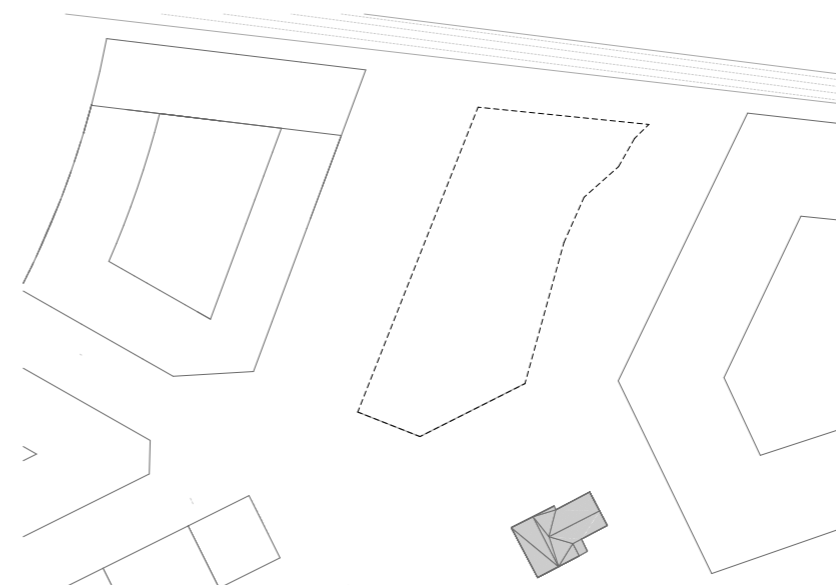
Navrhuji okolo pozemku vytvořit parkovou plochu, který bude navazovat na lineární park na jižní straně a stane se přechodem z rušné hlavní třídy Libeňského mostu do klidové zóny lineárního parku. Na samotný pozemek hřbitova se nesmí vkročit, jelikož se jedná o posvátné místo. Pozemek bude obehnan zdi ve výšce zábradlí a okolo ní vznikne promenáda, která návštěvníkovi umožní nahlédnout dovnitř pozemku, ale ne do něj vstoupit.

Podél jižní strany zdi vznikne monument, který nahradí zaniklý židovský hřbitov a uctí jeho památku. Vstup do monumentu je na západní straně a směřuje na východ, stejně jako všechny zasypané náhrobky, které podle tradice směřovaly na východ.

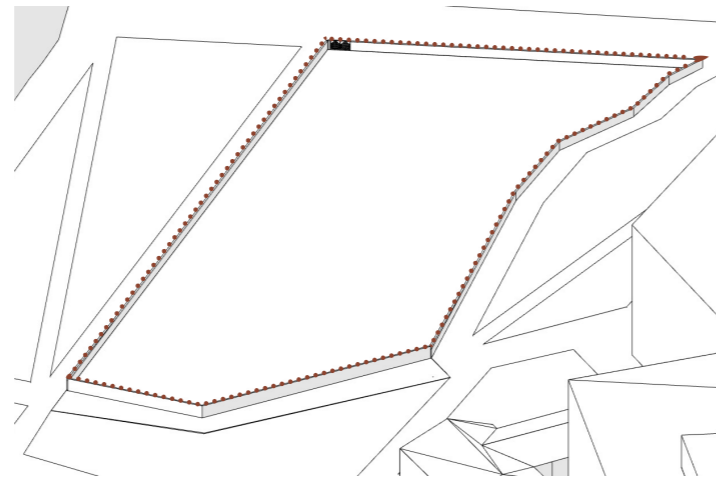
V souladu s tradicí evropských židovských hřbitovů budou na pozemku vysázeny stromy. Mezi stromy budou umístěny sochy abstraktního umění, čímž se místo stane otevřenou galerií umění. Místo dostává novou funkci.

Samotný monument je sochou, která provede návštěvníka zpět do doby, kdy zde stával hřbitov a odkrývá zasypaný kus historie.

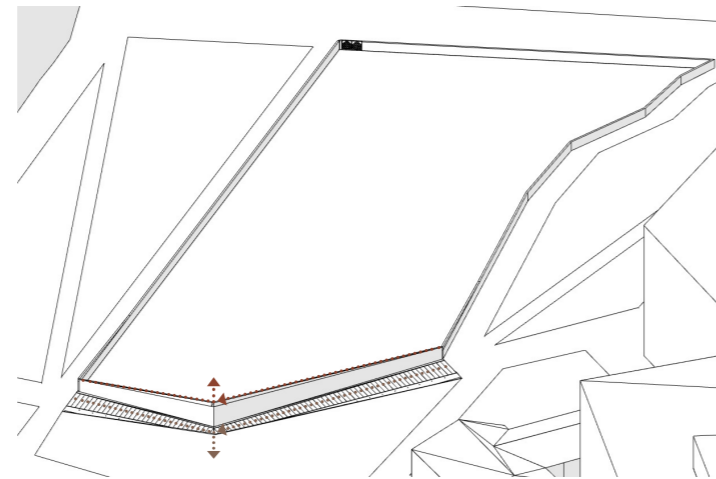
Vstupem do monumentu člověk opouští galerii a vstupuje do hřbitova. Atmosféra uvnitř je v kontrastu s atmosférou vně.

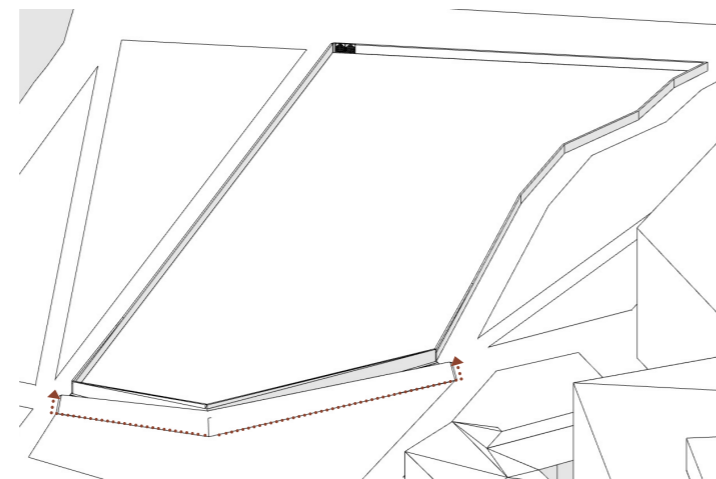
Monument ztělesňuje hřbitov.
Hřbitov a jeho ponurou atmosférou.
Hřbitov a jeho pietním účel.
Hřbitov jako důstojné uctění památky ztraceného.

Zed' lemující pozemek hřbitova navazuje na pozůstatky původní hřbitovní zdi. Jedná se o zábradlí ve výšce 1,1m, které umožní nahlédnout dovnitř a nevytváří tím vizuální bariéru v území. Monumentu je věnována zlámaná jižní strana zdi.

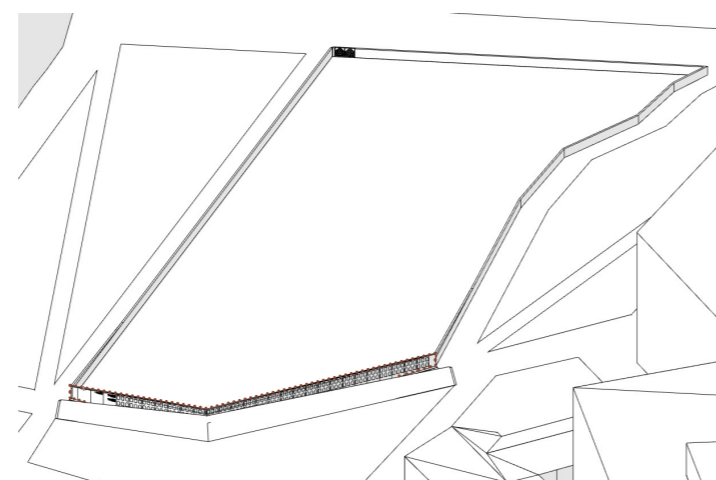

Podlaha monumentu se svažuje a zužuje z východní a západní části směrem k nejnižšímu cípu zdi. Z monumentu se stává cesta do země. Směrem k nejnižšímu cípu se z východní a západní části zvedá i výška zdi. V nejnižším bodě je člověk kompletně dominován zdí.

Na druhé straně cesty je zkosená zeď, která na člověka „padá“. Zakrývá jej vnějším okolím a uzavírá člověka do ponuré atmosféry uvnitř. Z vně se nenápadně jeví jako pokračování hřbitovní zdi. Na podlaze pod zkosenou zdí jsou umístěná světla, která svítí směrem kolmo vzhůru.

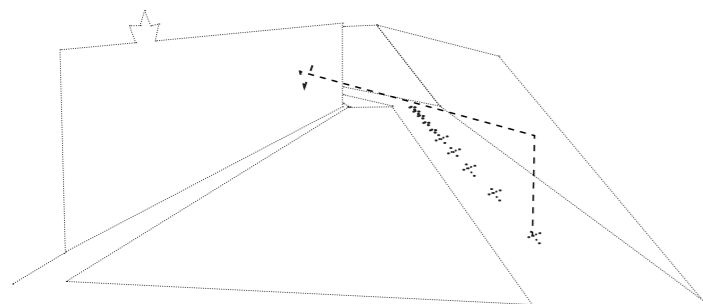
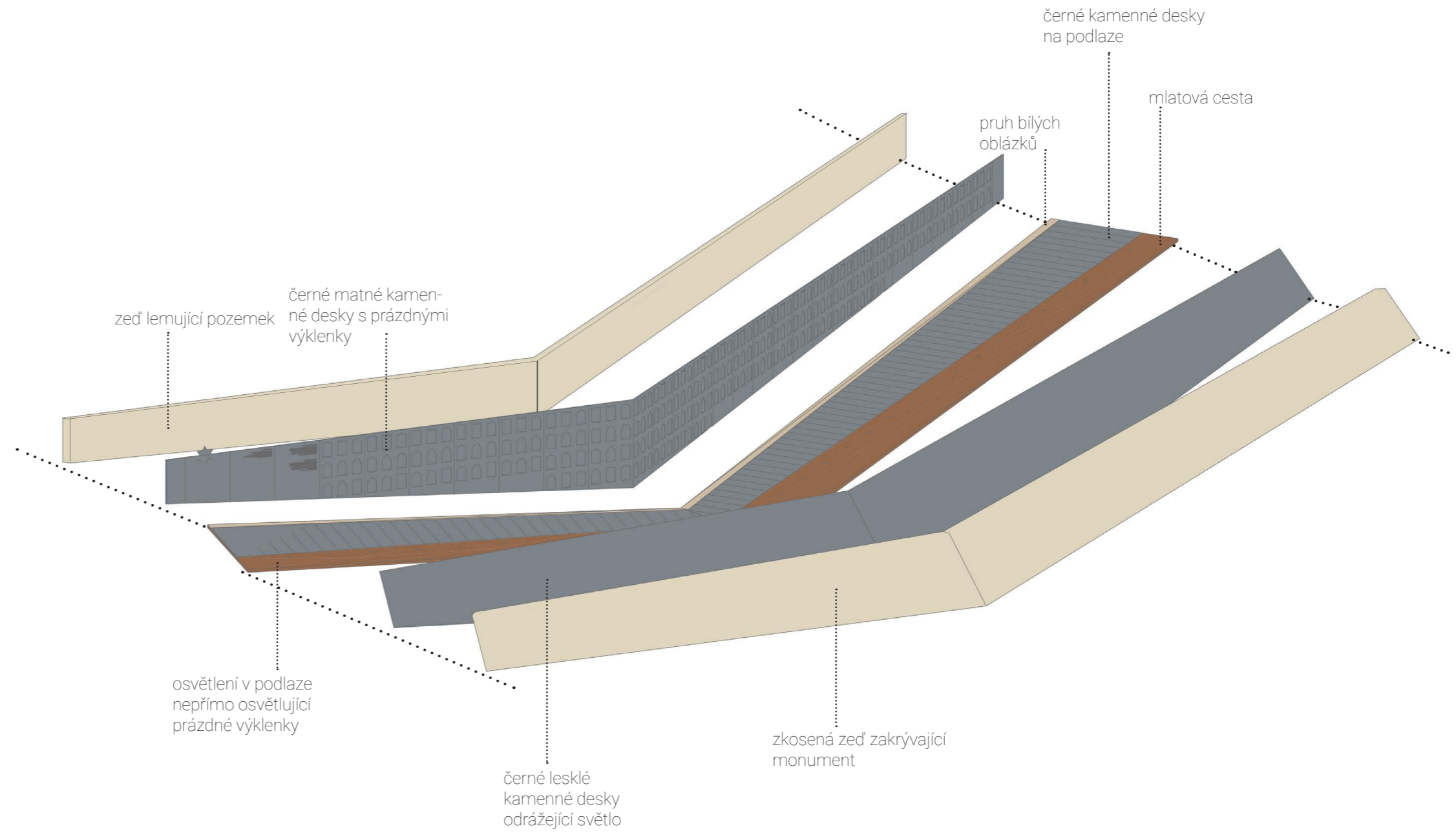
Na zkosené zdi jsou upevněny broušené černé kamenné desky, které za šera a tmy lámají světlo pod určitým úhlem na protilehlou zeď. Za světla se ve zkosených deskách odráží zkreslený obraz návštěvníka monumentu s prázdnými náhrobky v pozadí. Atmosférou je hřbitov.

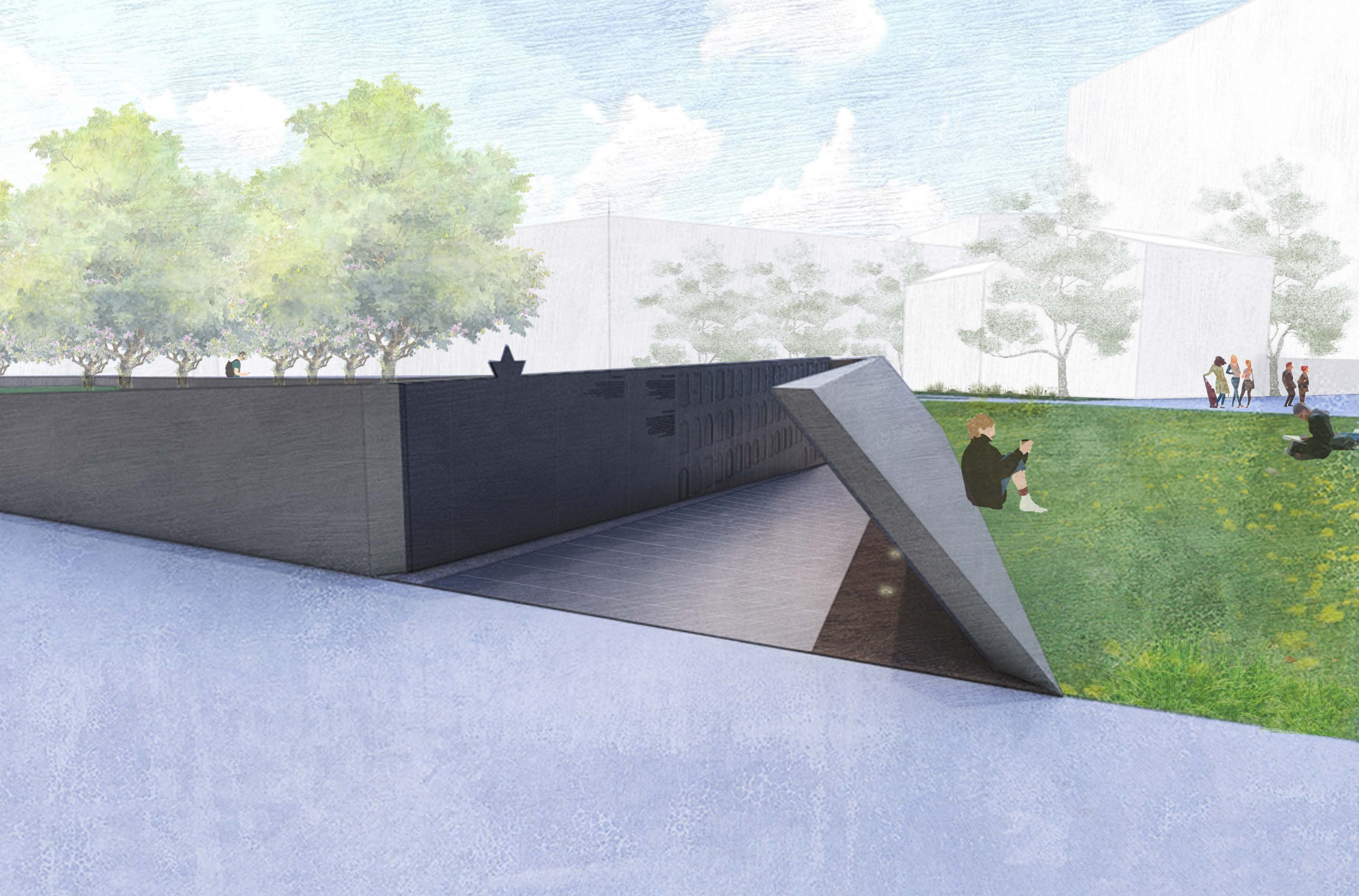
Na rovné hřbitovní zdi jsou upevněny černé kamenné desky, ve kterých jsou prázdné výklenky ve tvaru obrysů náhrobních kamenů, které se skrývají zasypané pod zemí. Výklenky jsou prázdné na znamení toho, že jsou náhrobky ztracené.

Podle židovské tradice se na náhrobky na hřbitovech umísťují kameny na znamení památky. Tuto tradici monument respektuje a umožňuje návštěvníkovi vložit kámen do prázdného výklenku přímo z pruhu kamenů lemující podlahu. Z monumentu se stává interaktivní socha a člověk je návštěvníkem hřbitova.

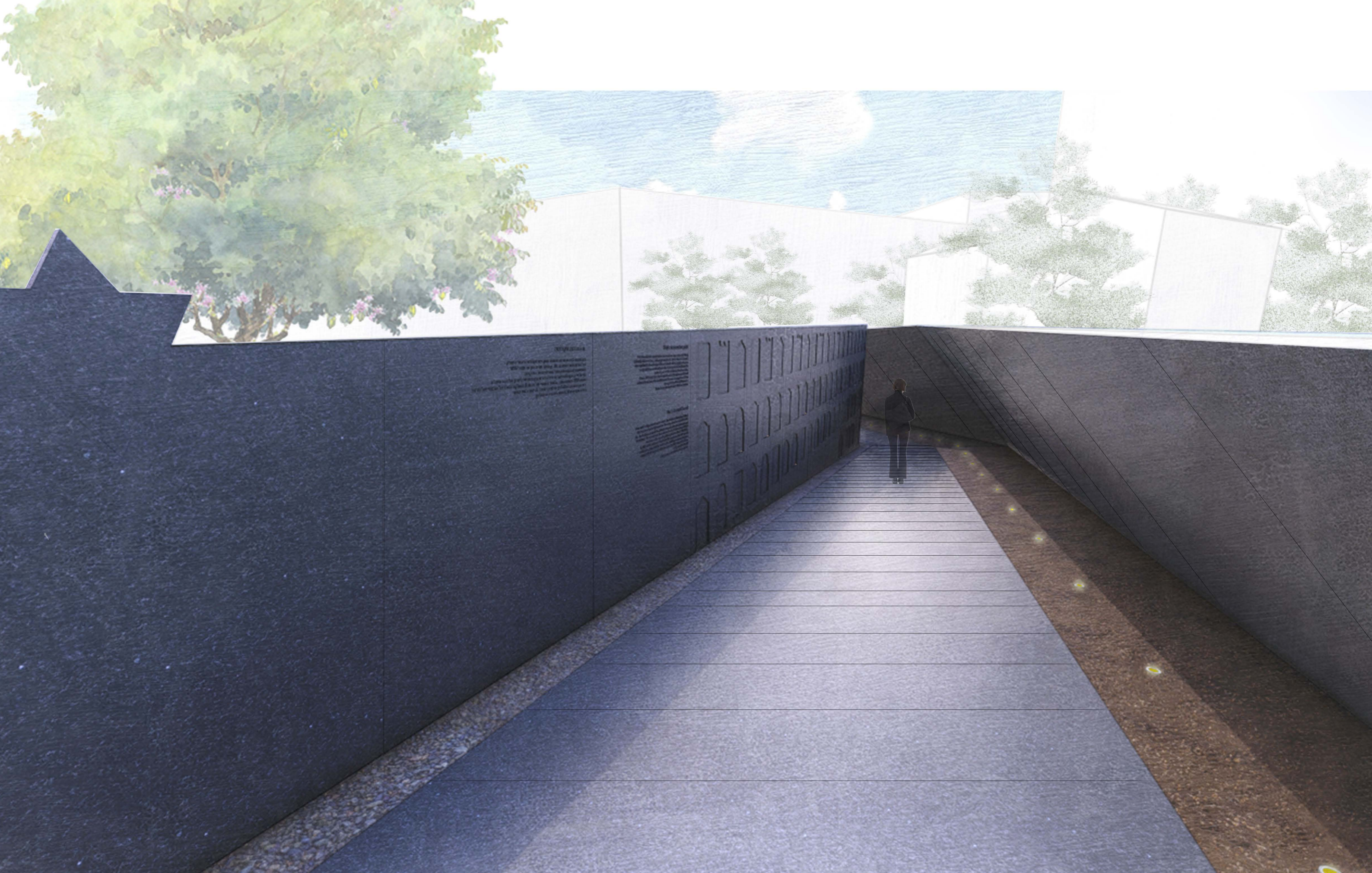
SCHÉMA

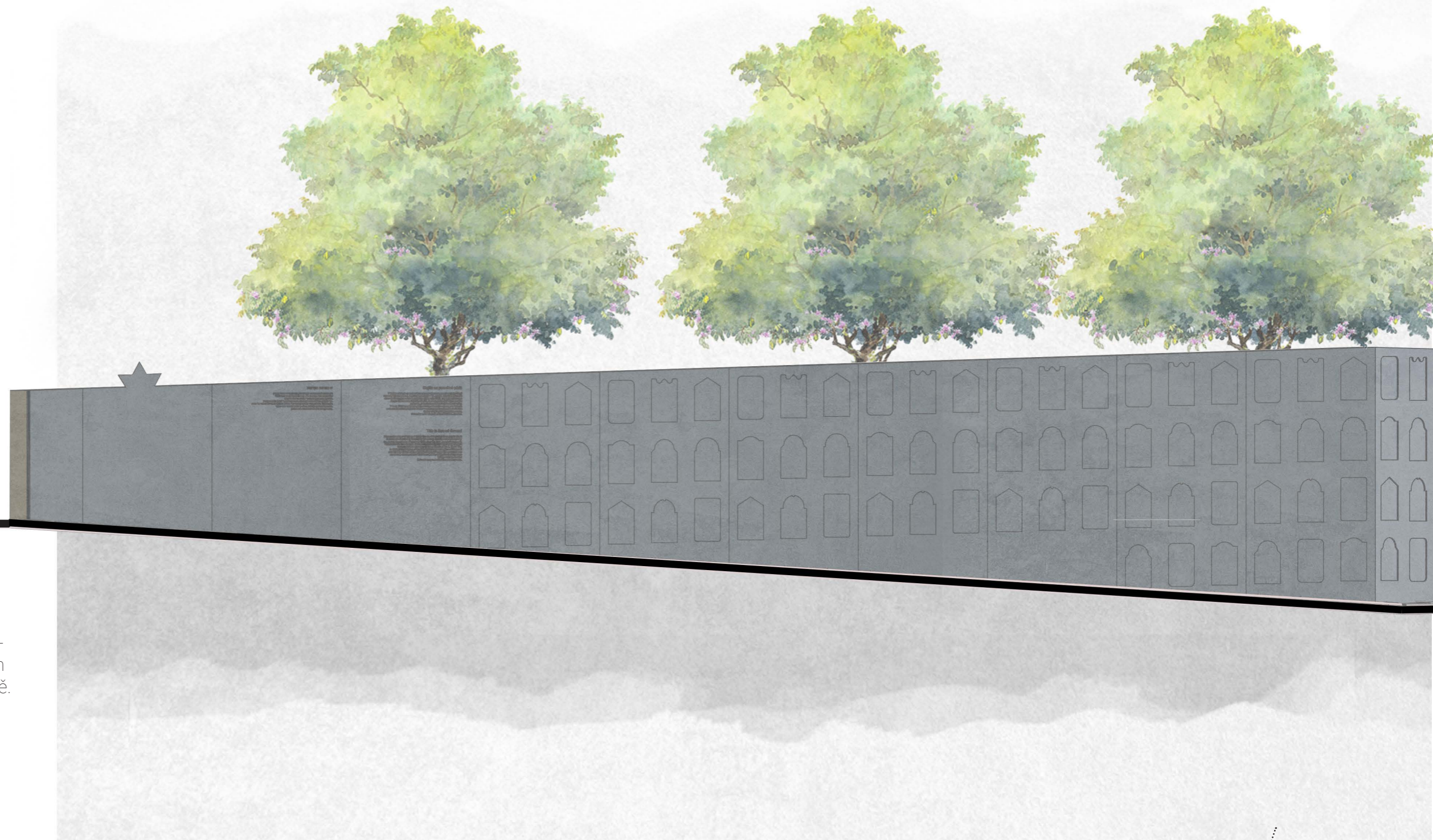
osvětlení kamenných desek za šera a tmy

vstup do monumentu

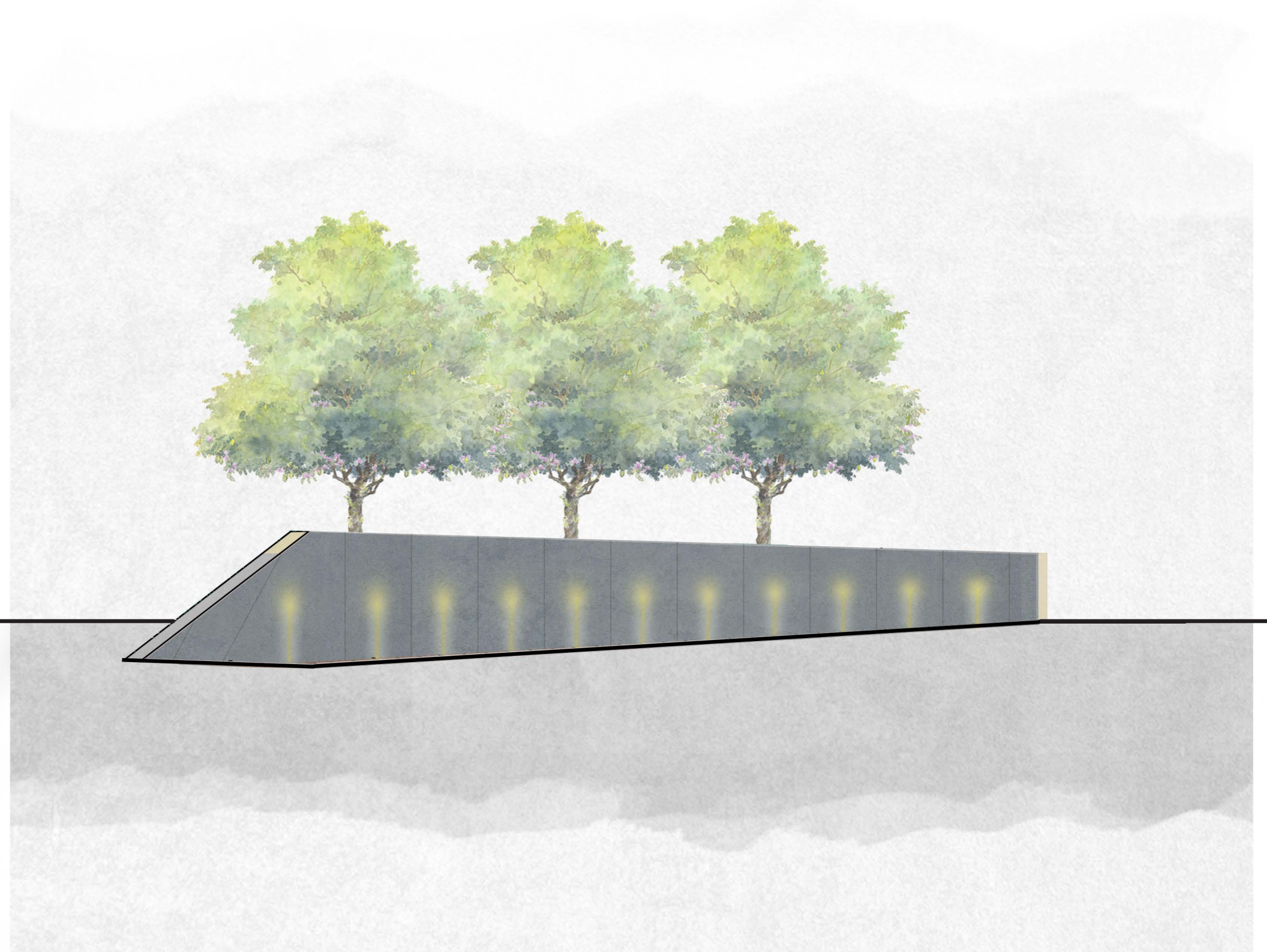
cesta do země

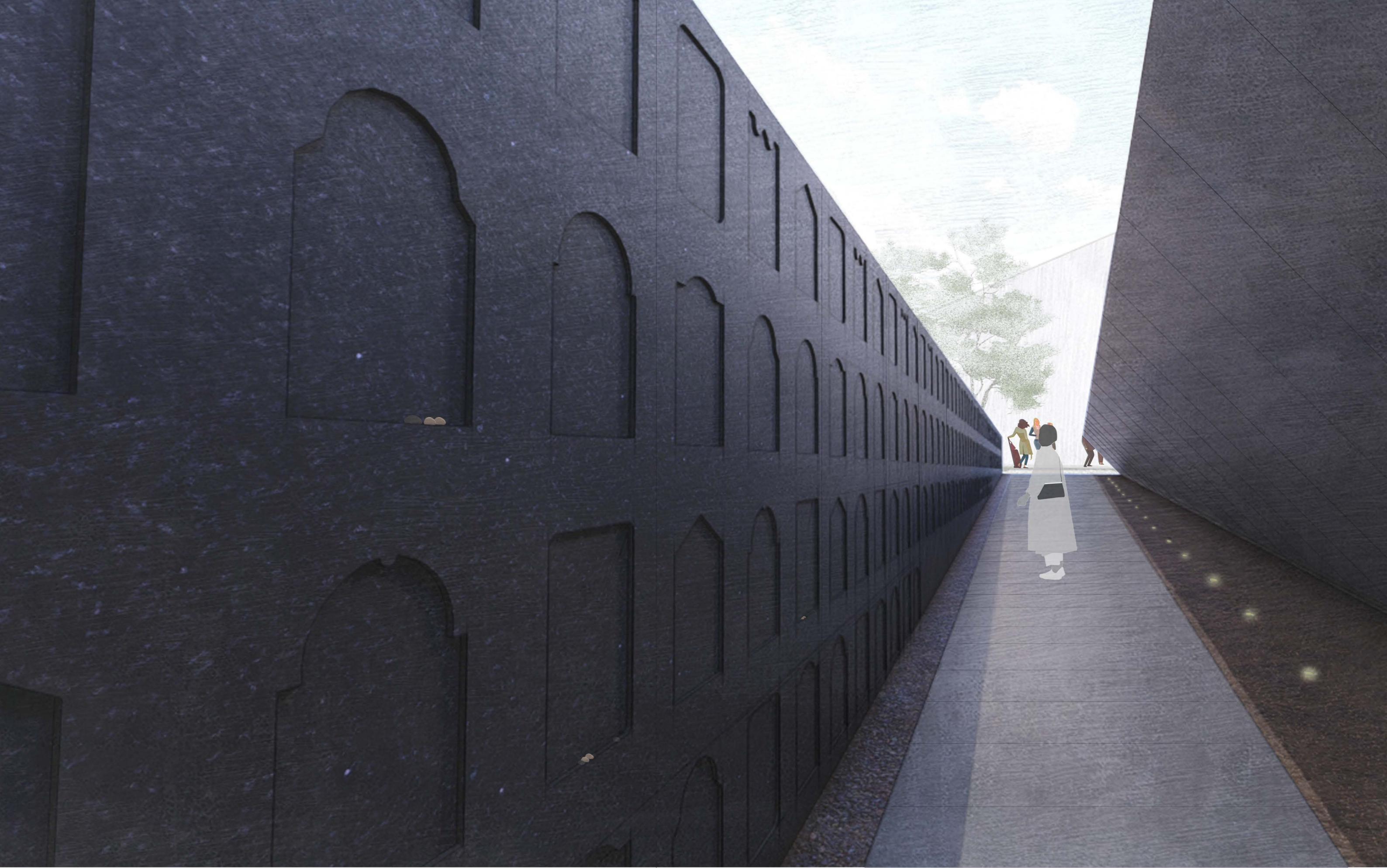
Ponořená hvězda značí vstup. Je jediným prvkem viditelným vně. Vstupem do monumentu se sestupuje do země. Návštěvník před sebou vidí zužující cestu bez světla na konci. Nalevo se táhnou prázdné náhrobky.

ŘEZPOHLED SEVEROZÁPADNÍ

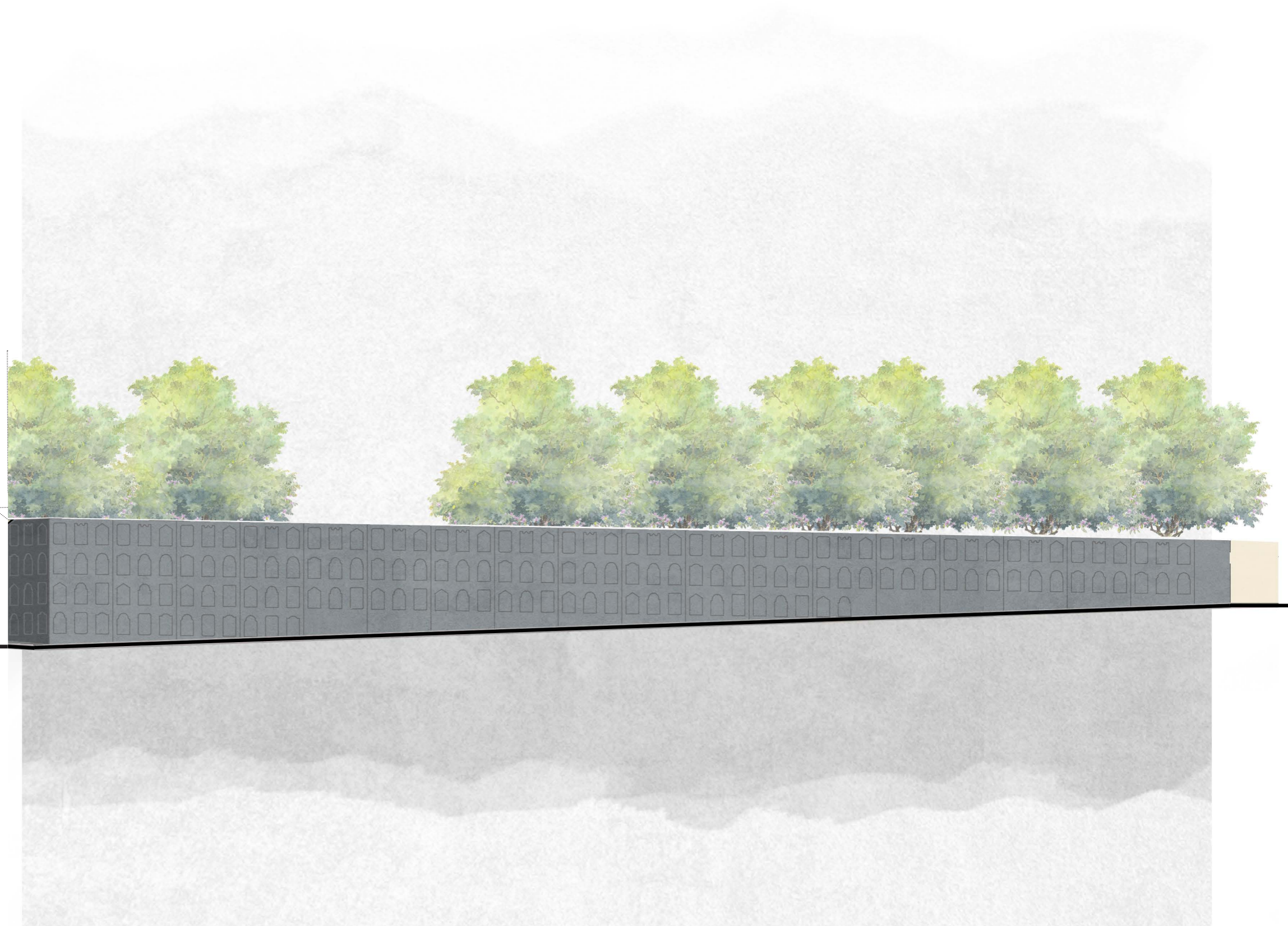

Napravo na člověka padá zeď. Umocňuje pocit stísněnosti. Lesklé kamenné desky za tmy odrážejí světlo. Ve dne se v nich zrcadlí zkreslený obraz člověka s prázdnými náhrobky v pozadí.

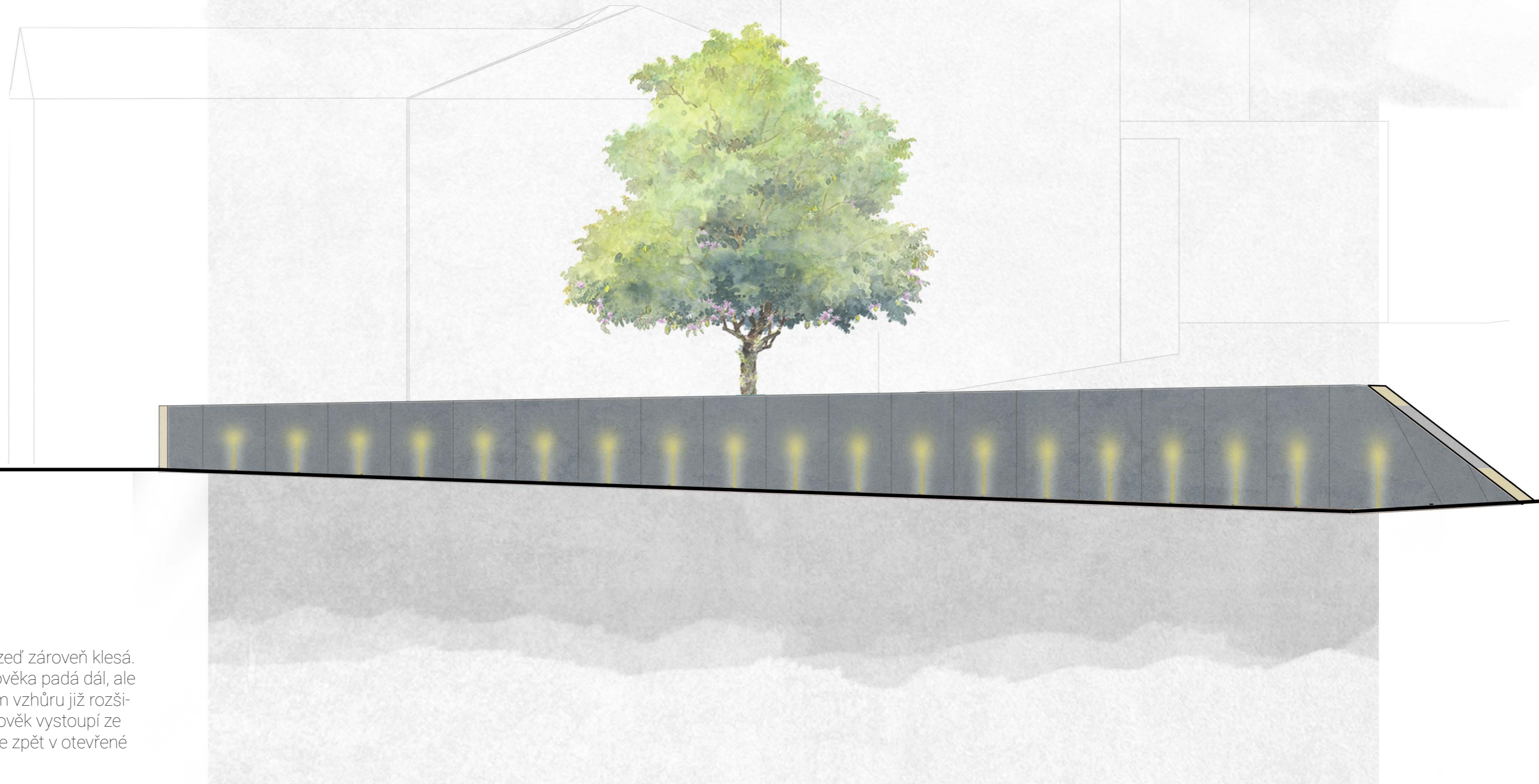
cesta vzhůru na východ

POHLED JIHOZÁPADNÍ

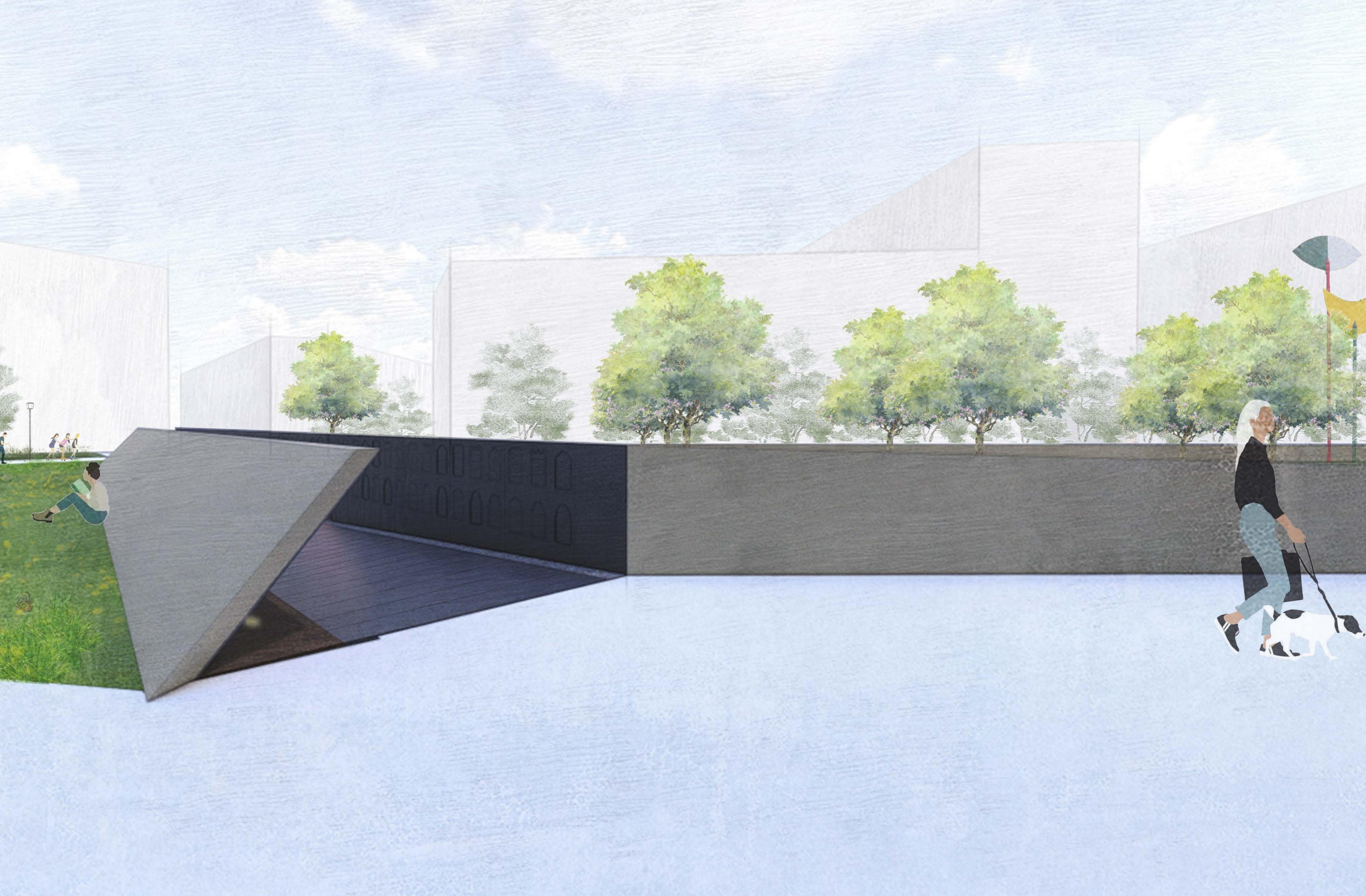

Cesta se zlomí a stoupá směrem na východ. Je vidět světlo na konci tunelu. Prázdné náhrobky se táhnou do dále. Člověk zvedá ze země kámen a vkládá do prázdného výklenku. Poctí památku zesnulých.

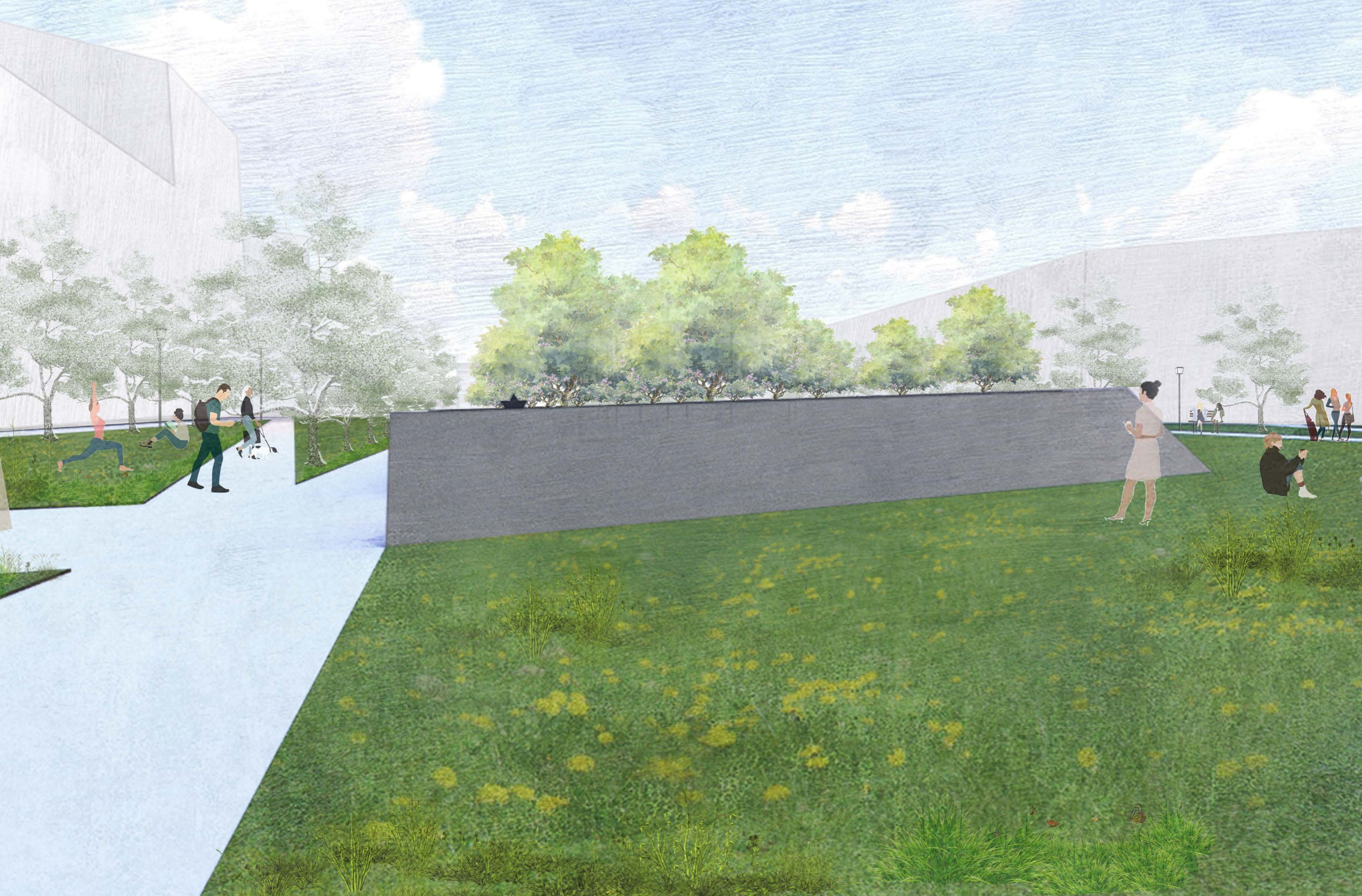
ŘEZPOHLED SEVEROVÝCHODNÍ

Cesta stoupá a zeď zároveň klesá. Pomyslně na člověka padá dál, ale cesta se směrem vzhůru již rozšiřuje. Na konci člověk vystoupí ze hřbitova. Ocitá se zpět v otevřené galerii.

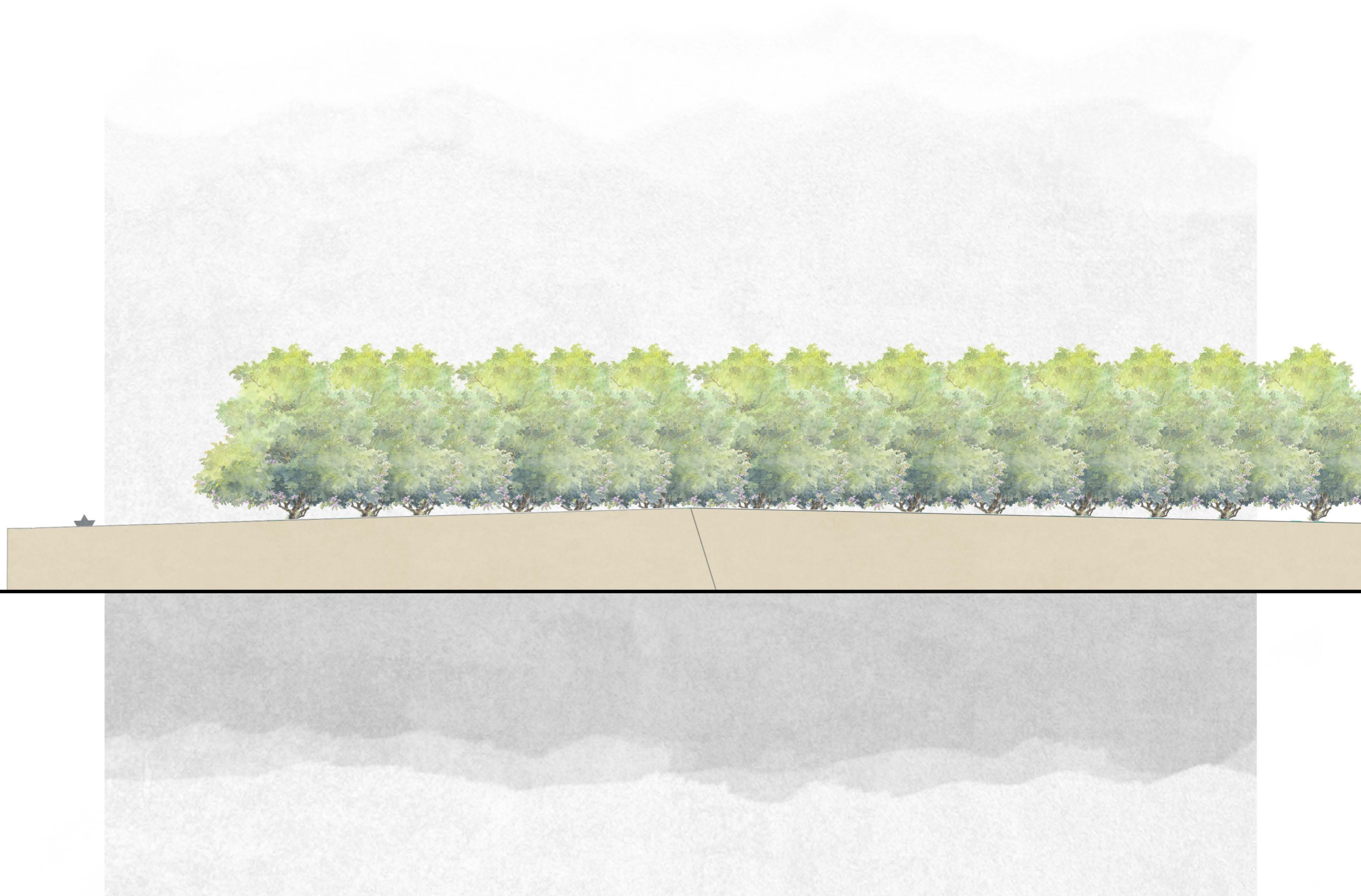

východ

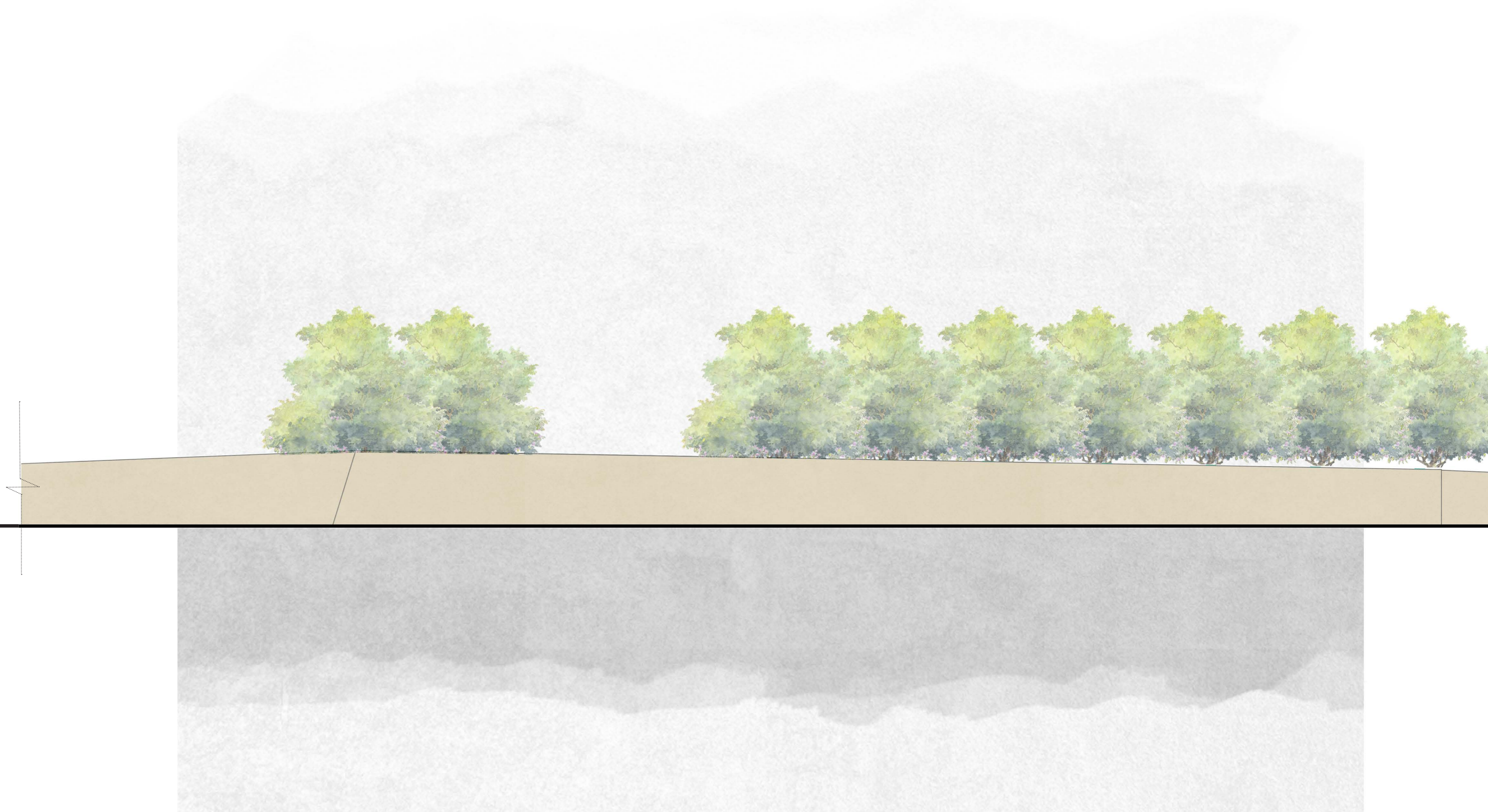
monument vně

VNĚJŠÍ POHLED JIHOVÝCHODNÍ

Vně vykukuje pouze zabořená hvězda. Vně je monument pouze pokračováním hřbitovní zdi. Ponuru atmosféru konzervuje v sobě. Vně zapadá do svého okolí otevřené umělecké galerie a parku.

VNĚJŠÍ POHLED JIHOZÁPADNÍ

vchod

DETAIL KAMENNÝCH DESEK

kamenné desky z matné černé
břidlice

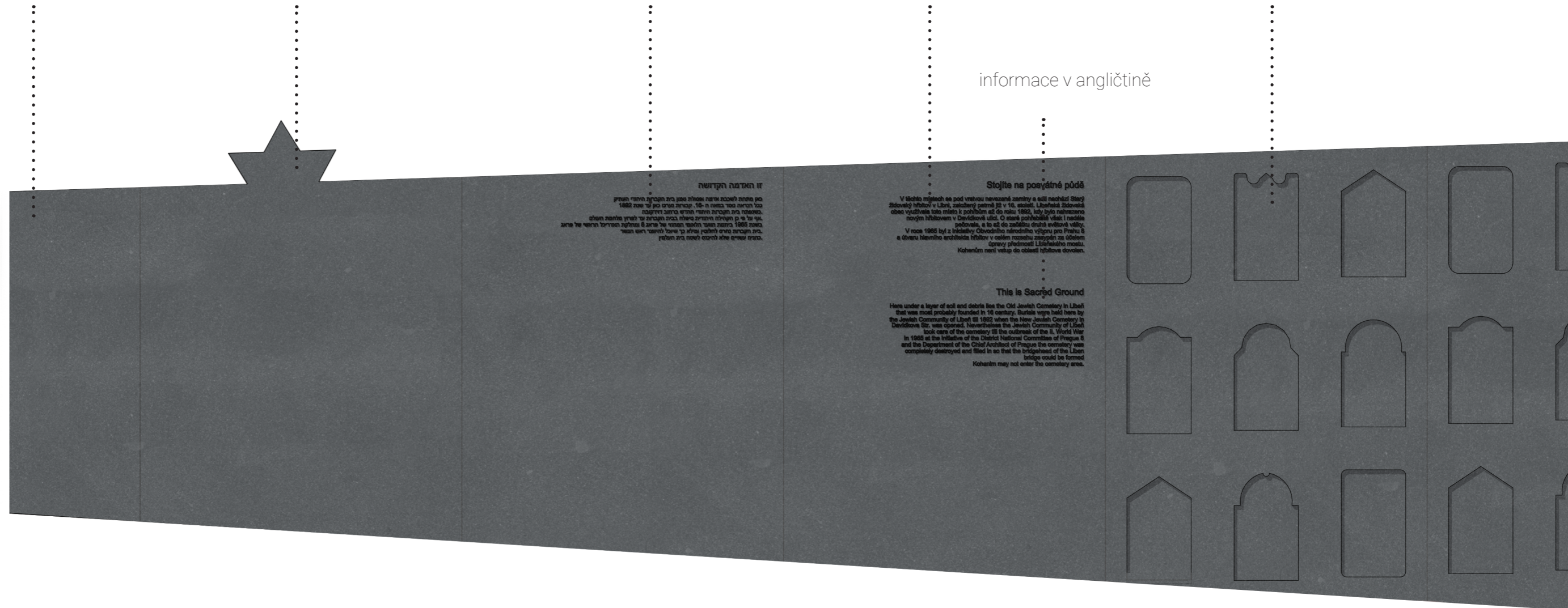
zabořená hvězda
značí hlavní vstup

informace v hebrejštině

informace v češtině

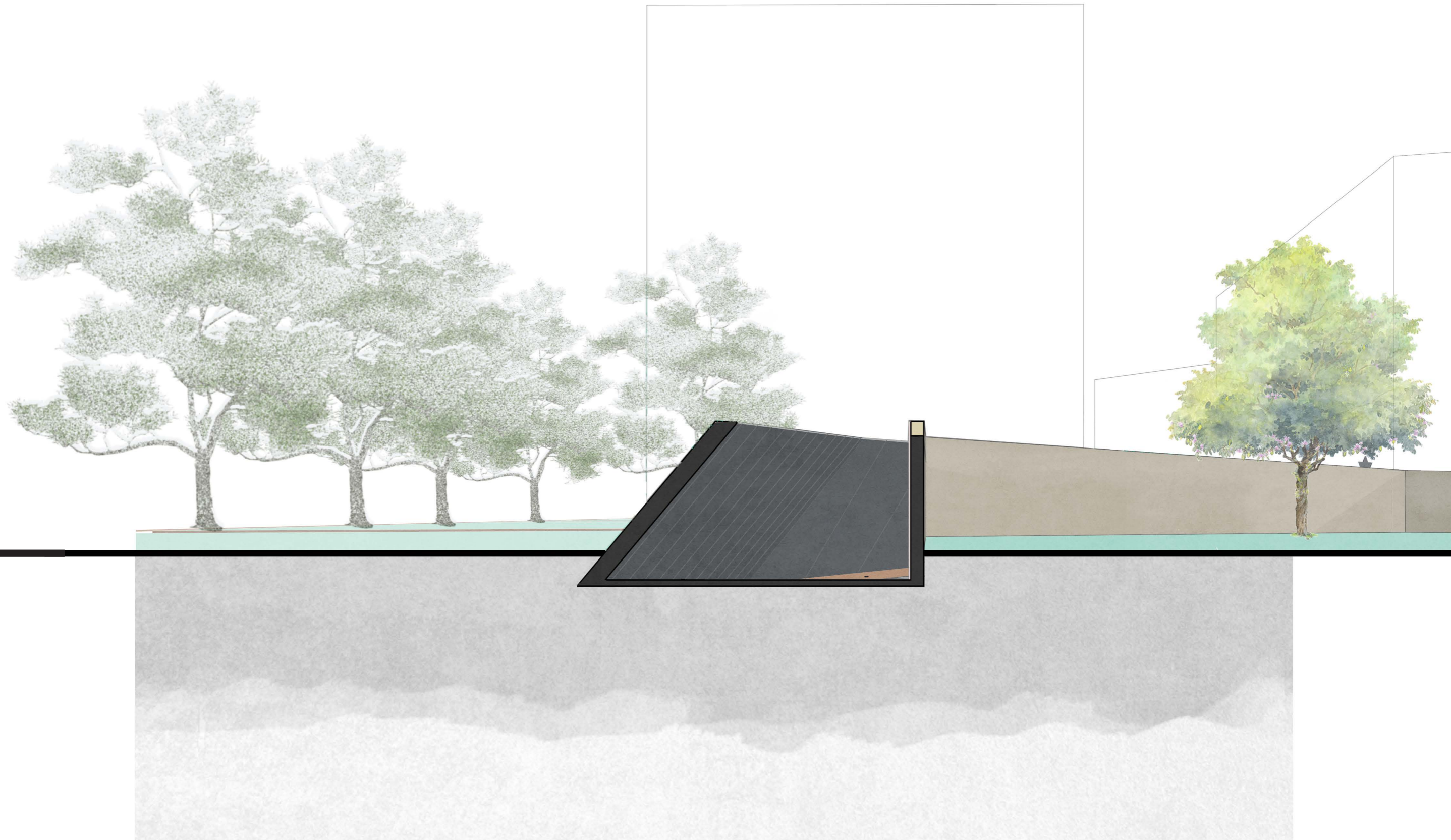
prázdné výklenky

informace v angličtině

Obrysy prázdných náhrobků budou vyhotovené podle dobové dokumentace hřbitova před jeho zasypáním.
Text v různých jazycích bude pískován do kamenných desek a nabarven.

PERSPEKTIVNÍ ŘEZ

MATERIALITA A KONSTRUKCE

Lemující obvodová zeď je monolitická ze světlého barveného pohledového betonu s dilatačními spárami po 5m. Zeď je výšky 1,1m, ve vzdálenosti 3m od monumentu se postupně zvedá do výšky 1,5m. Svislá zeď se v místě monumentu postupně zvedá do výšky 2m na jejíž nejjižnějším cípu zdi, poté postupně klesá zpět na 1,5m. Šikmá zeď je pod úhlem 50° a drží výškovou linii svislé zdi.

Kamenné desky s výklenky jsou z matné černé břidlice o šířce 1,5m.

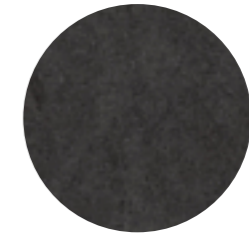
Lesklé černé desky jsou z broušené černé břidlice o šířce 1,5m. Desky budou lámat světlo svítící kolmo zespoda pod určitým úhlem na protější matné desky. Osvětlení míří vždy do prostřed desek.

Podlaha je tvořena z mlatové cesty, do které jsou vloženy černé kamenné desky šířky 500mm. Na severní straně je pruh bílých oblázků šířky 300mm. Podlaha navazuje na bílou betonovou podlahu okolního chodníku. Ze západu směrem na jejíž nejjižnější cíp zdi podlaha pozvolná klesá a dosahuje výškového rozdílu 1m pod okolní terén v nejnižším bodě, poté se znovu zvedá na úroveň terénu. V nejnižším bodě je výškové převýšení mezi podlahou a nejvyšším bodem zdi 3m.

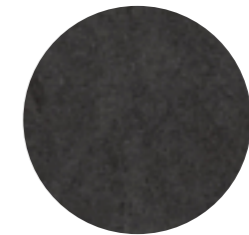
světlý pohledový beton
obvodové zdi

matná černá břidlice
kamenných desek s
výklenky

broušená černá břidlice
reflektivních desek

mlatová cesta na
podlaze

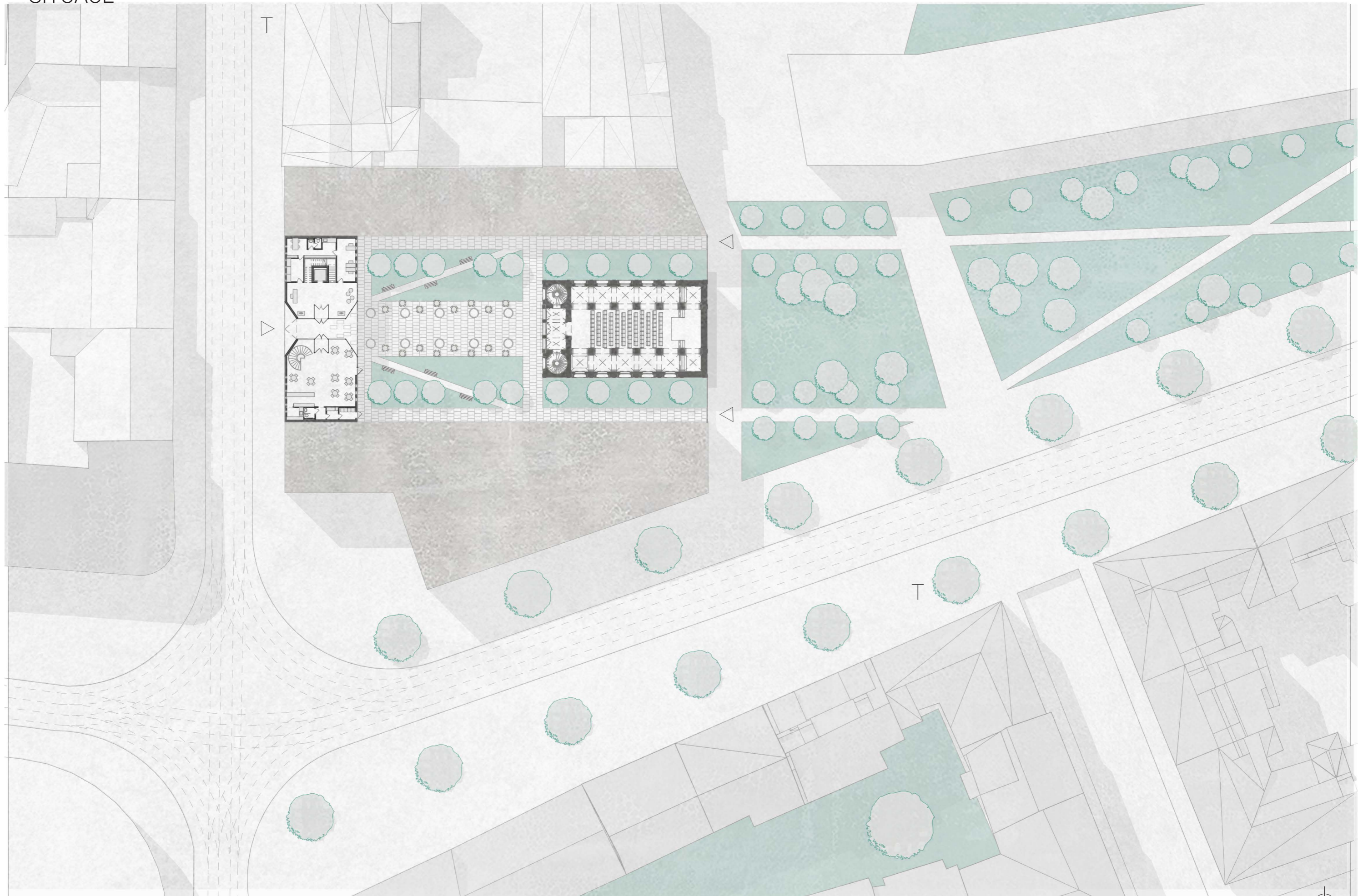

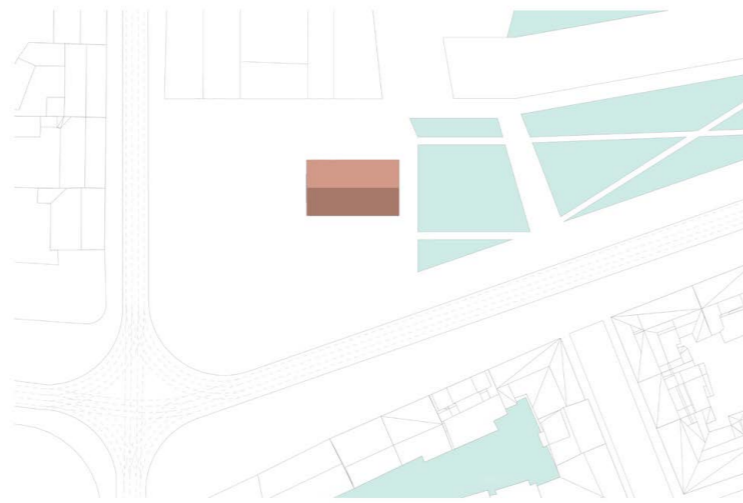
bílé oblázky lemující
podlahu

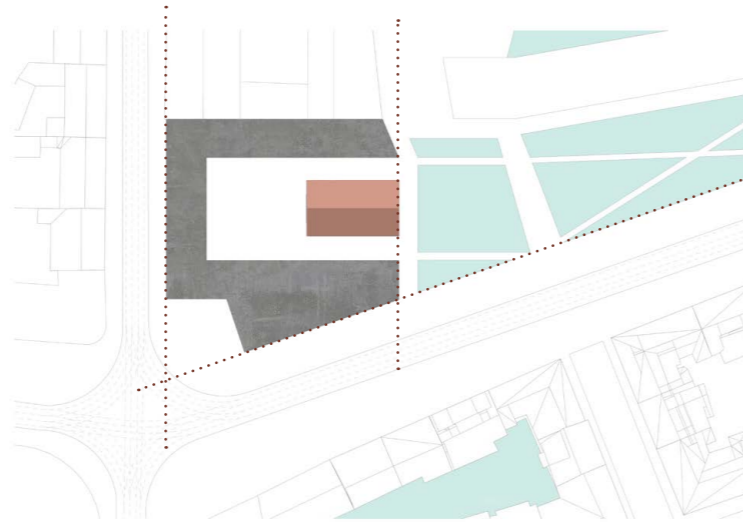
SYNAGOGA

SITUACE

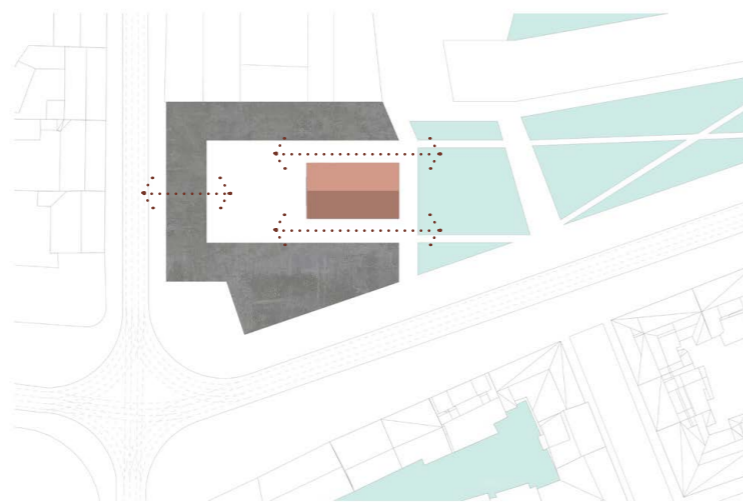

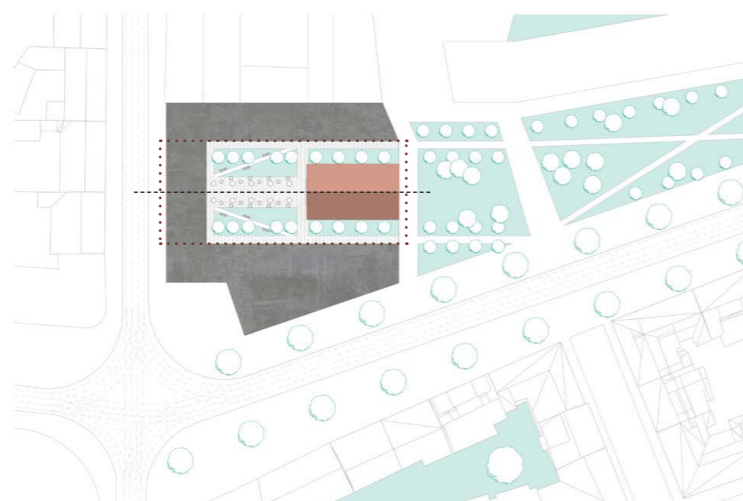
Vlivem stavby stanice metra je současná křižovatka ulic Zenklova a Na Žertvách zbavena domů, které zde dříve stávaly a místní urbanismus je velmi nesourodý. Na severní straně synagogy jsou prázdné štítové stěny, které počítaly se zbořením synagogy a pokračováním bloku. Na jižní straně směrem k ulici Na Žertvách chybí zbořené domy, které by uzavíraly prostor křižovatky. Na východní straně, kde nyní na Náměstí Bohumila Hrabala stojí autobusové nádraží, je plánovaná výstavba projektu Palmovka One s parkem na jihu.

Doplnění urbanismus spočívá v uzavření bloku doplněním štítových stěn na severu a uzavření křižovatky na jihu. Dále se uzavírá uliční čára Zenklovky ulice, čímž se hlavní průčelí synagogy skrývá světu a viditelná zvenku zůstane jen svou východní stranou. Vytváří se takto intimní prostor, kterému bude synagoga dominovat. Nové náměstí Arnošta Lustiga.

Uzavřený prostor bude ze západní strany přístupný průchodem přes budovu. Ze západní strany směrem na park bude uzavřen branami, které zůstanou přes den otevřené. Prostor tedy nadále zůstane přístupný veřejnosti. Z otevřeného náměstí se stává soukromá zahrada. Oáza klidu v rušném okolí, které přes den nabídne útočiště před ruchem velkoměsta a ve večerních hodinách se stane venkovním jevištěm synagogy.

Budovy na severní a jižní straně synagogy by mohly sloužit jako co-workingová centra a ateliéry. Já jsem se rozhodla rozšířit synagogu podél její hlavní západo-východní osy, mým fokusem se tedy stává budova en face.

KONCEPT A HMOTA

Mým tématem bylo rozšíření synagogy o další funkce, které by jí umožnilo transformaci z bývalého náboženského centra v centrum kulturní. Již nyní slouží honosné prostory synagogy pro divadelní představení a výtvarné výstavy, schází jim však dostatečné zázemí. Po analýze, jaké doplňují funkce by v oblasti dobře sloužily, jsem zvolila rozšíření o další výstavní prostory a knihovnu. Knihovnu po vzoru studoven, které v historii synagogy doprovázely jako doplňující budovy. Rozšíření následuje hlavní západovýchodní osu.

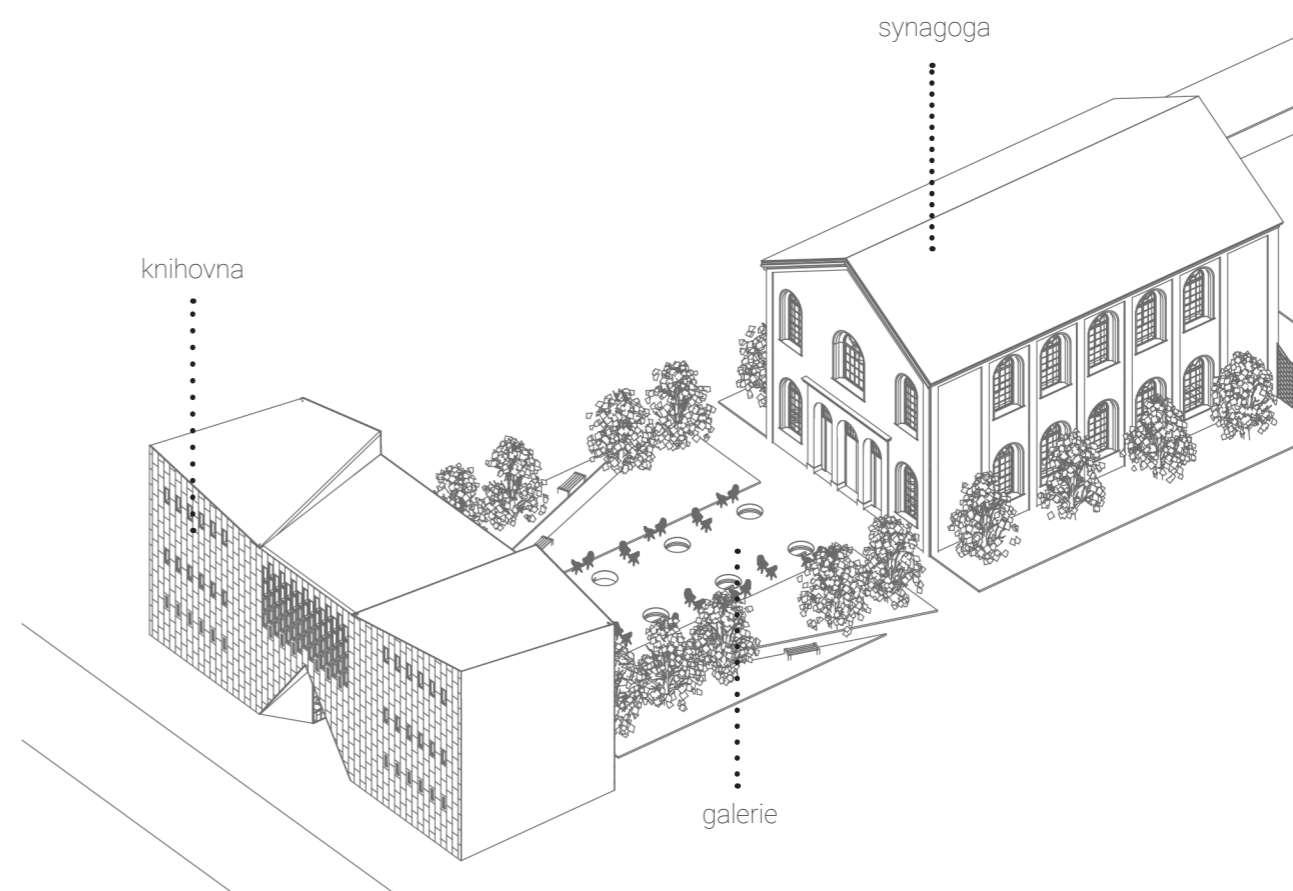
Inspirací pro novou dispozici náměstí mi byla dispozice samotné synagogy. Všechny synagogy ze své podstaty kopírují zničený Šalamounův chrám, sestávající z předsíně, hlavního sálu a oltáře. Synagoga bude zachována jako hlavní sál a oltář, vyvrcholením celého prostoru. Bude nadále sloužit jako jeviště pro zájezdní inscenace a sál pro výstavy.

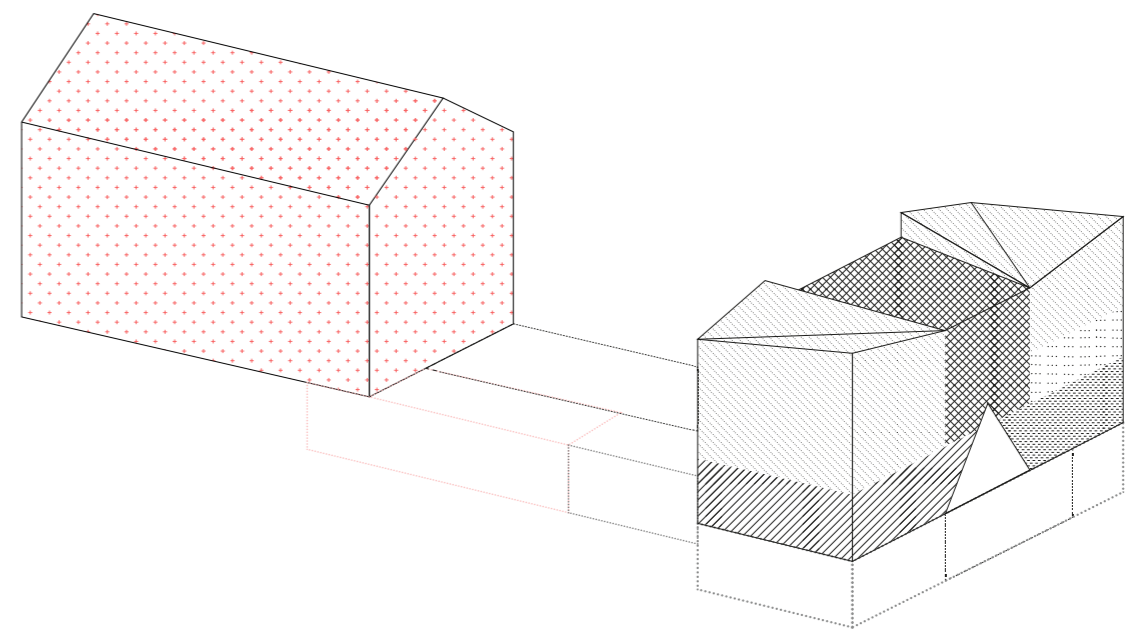
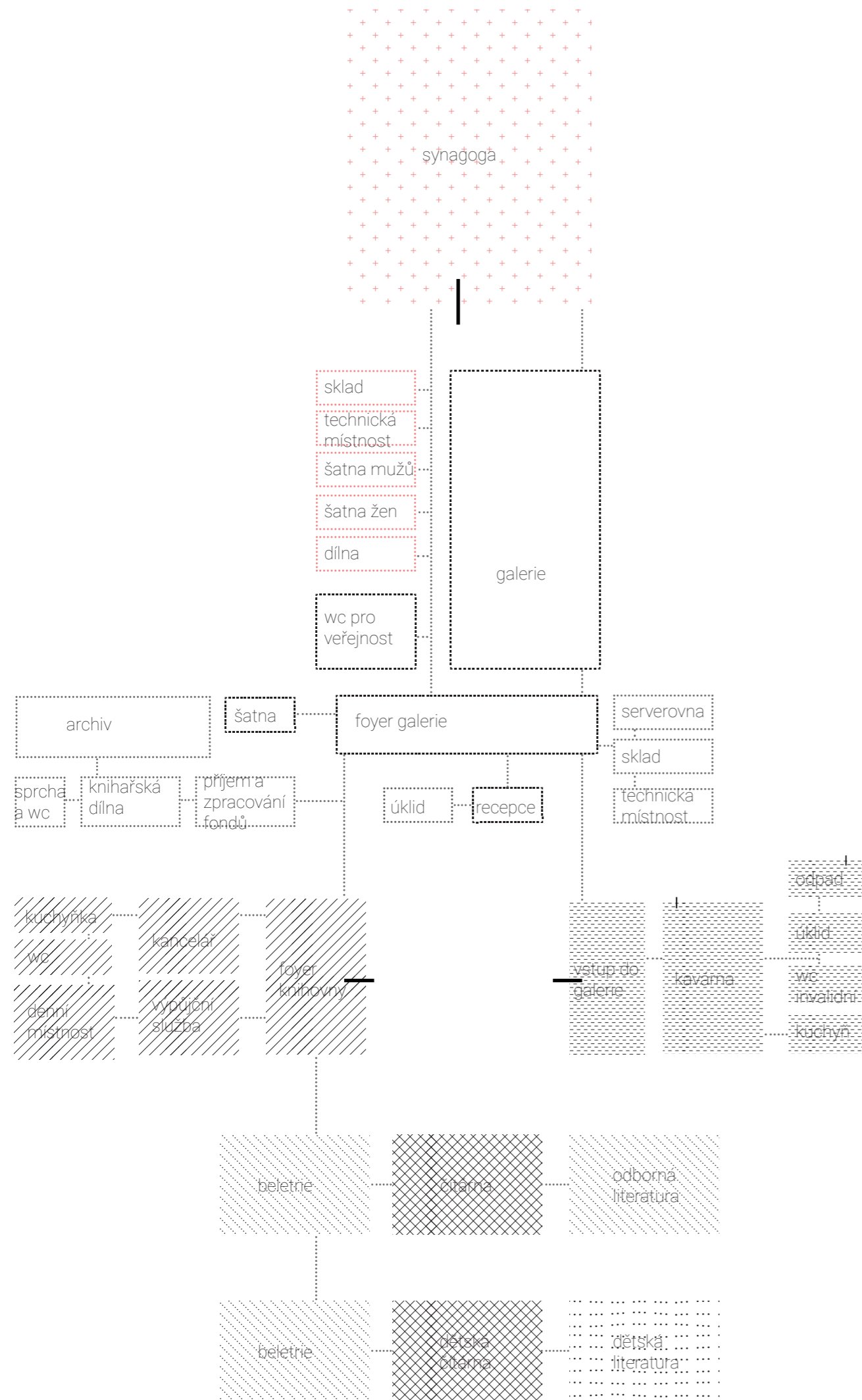
Nová knihovna ztělesňuje vstupní bránu, sestávající ze dvou objemů, které představují dva sloupy stojící před vstupem do chrámu. Tyto dva objemy jsou propojené můstky, ve kterých se nachází čítárny. Z vnější rušné ulice má knihovna charakter uzavřené pevnosti, která zakrývá fasádu synagogy. Z vnitřní strany, směrem k synagoze je budova otevřená, s celoprosklenou stěnou, čímž se fasáda synagogy stává freskou v interiéru čítáren.

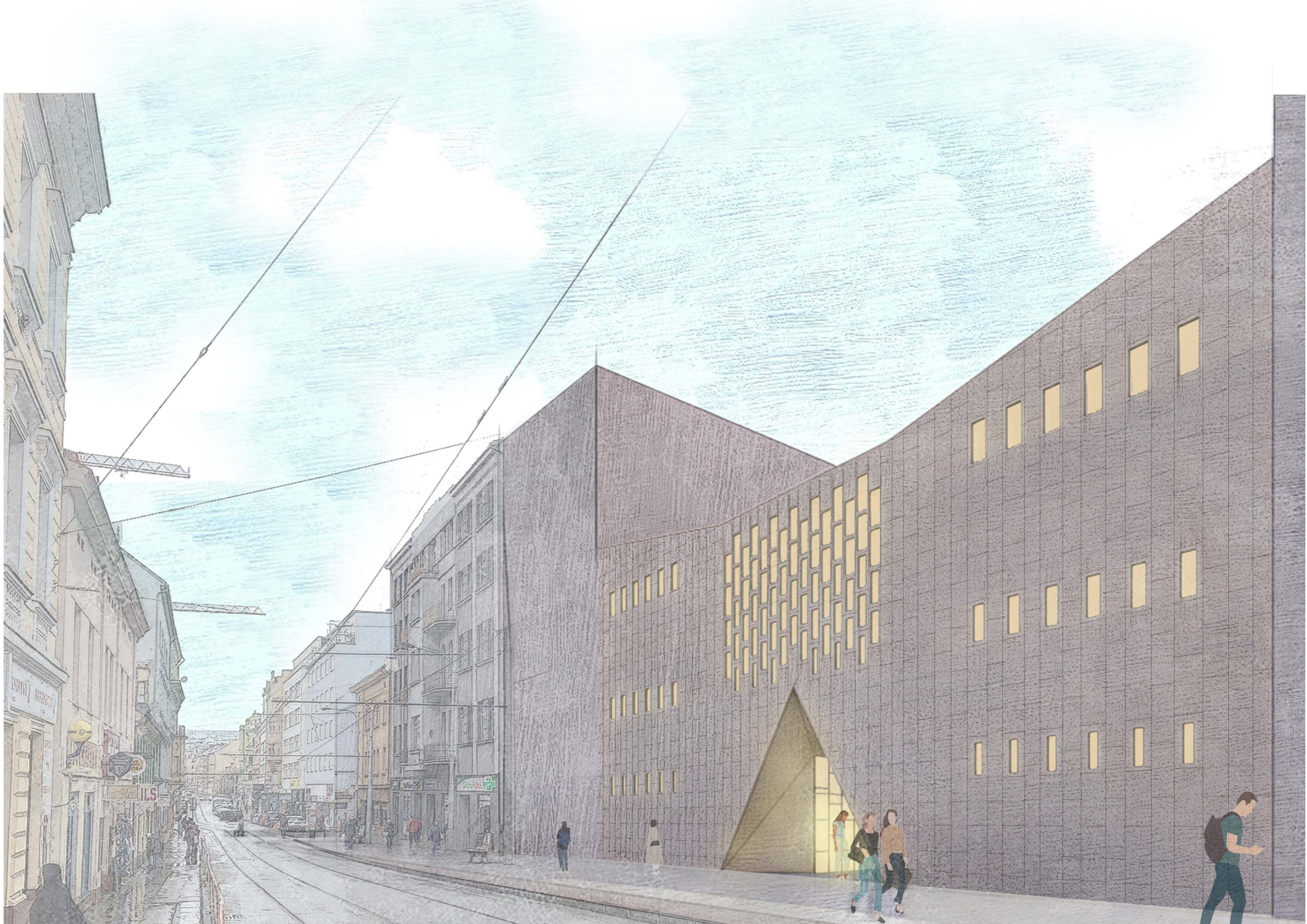
Vstupní brána je se synagogou propojená uzavřenou zahradou, do které je volný průchod z ulice, a podzemní galerií, do které musí člověk sestoupit, než vystoupí do synagogy. Zahrada a galerie se stávají předsíní, obojí je vstupním foyer, adekvátním předprostorem pro vstup do hlavního sálu, kterým je synagoga.

Cesta ze vstupní brány k synagoze je lemována alejí světla. Světlovody, které ve dne osvětlují přímou cestu do sálu v podzemním podlaží galerie a večer se přeměňují ve světelné sloupy vedoucí návštěvníka přímou cestou v zahradě. Dva objemy vstupní brány ztělesňují dvě pochodně zažehnajících tuto světelnou alej.

Samotná uzavřená zahrada se stává venkovním sálem, do které mohou pokračovat výstavy započaté v galerii a synagoze, či venkovním jevištěm pro představení a koncerty, kde se jejími kulisami stává samotná fasáda synagogy. Zahrada se stává adekvátním náměstím věnované libeňskému rodákovi Arnoštu Lustigovi.

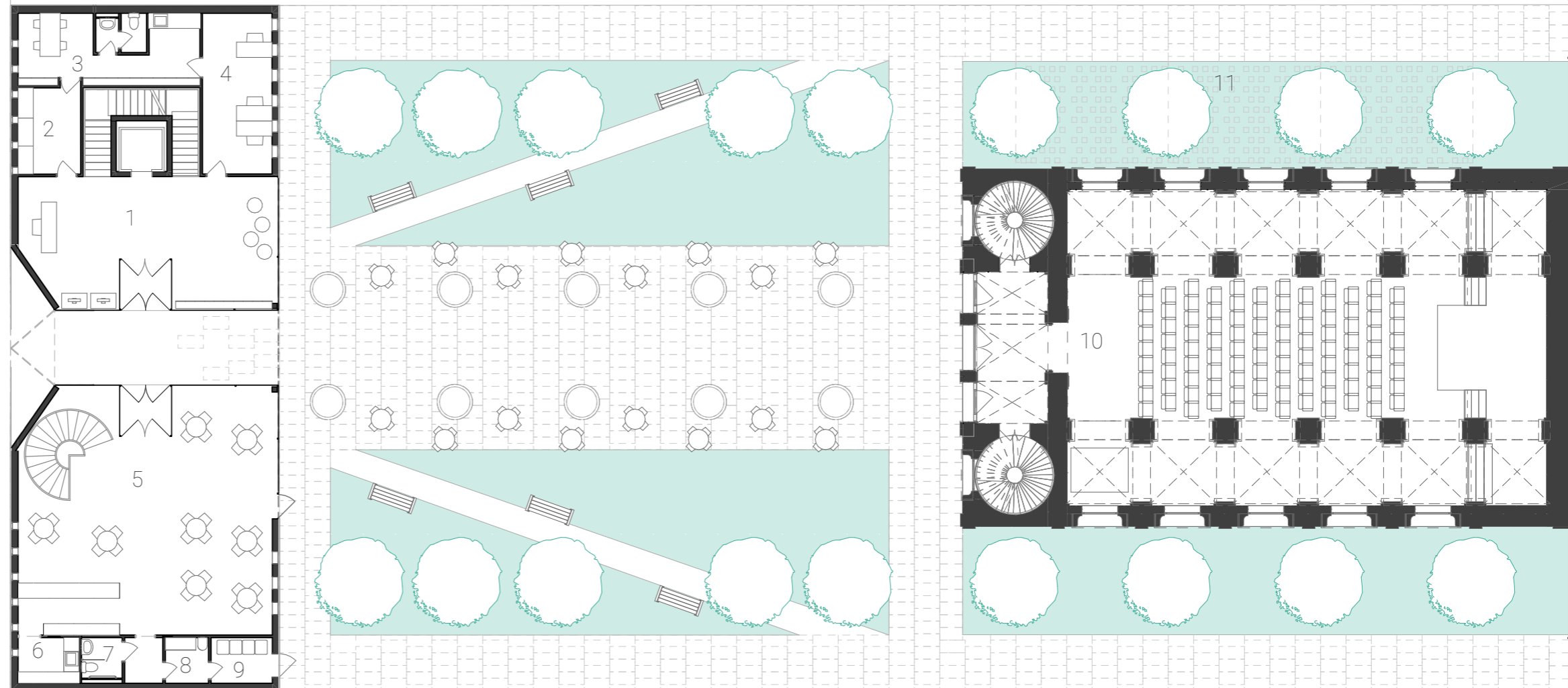
PŮDORYS 1NP

Hlavní vstup průchodem otevírá tři možné cesty. Cesta vlevo, na sever, která vede do vstupního foyer knihovny se zázemím pro zaměstnance, výpůjčními pulty a odkládacími skřínkami pro návštěvníky. Cesta vpravo, na jih, se schodištěm do galerie a kavárnou. Poslední cesta vede přímo, do uzavřeného náměstí a venkovním vstupem do synagogy.

Uzavřené náměstí je pokryto bílou betonovou dlažbou. Na zatravněných plochách jsou umístěny sochy, které navazují na abstraktní sochy stojící na pozemku bývalého hřbitova. Tímto prvkem se obě místa spojí alespoň ideově jako otevřená venkovní galerie. Světlovody lemující hlavní osu ve dne slouží jako zdroj světla pro prostory podzemí. Večer se přeměňují v osvětlení zahrady. Při příznivém počasí je zahrada foyer synagogy.

Ze severní strany synagogy jsou v tři parkovací stání umístěná na zatravněovací dlažbě, určená hlavně pro invalidy a zaměstnance. Na východní straně uzavírá zahradu oplocení s otevíratelnými branami. Průchod vedoucí budovou je rovněž opatřen uzavíratelnou bránou, která podle potřeby vytvoří zahradu zcela soukromou. Vjezd pro zásobování je možný ze všech bran vedoucích na pozemek.

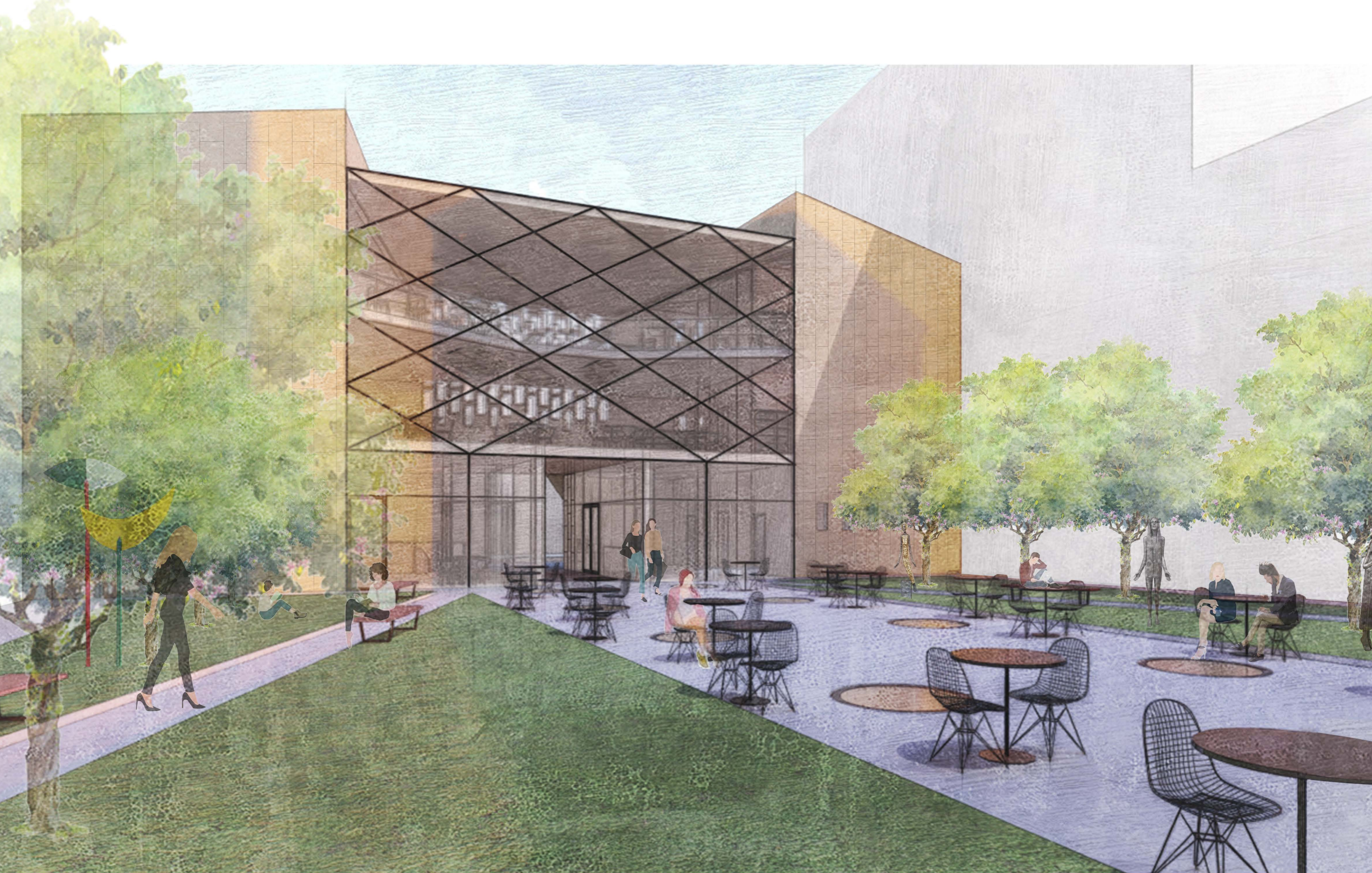
Hlavní sál synagogy s jeho honosným interierem slouží jako multifunkční prostor pro koncerty, představení a výstavy. Sám sál s jeho oltářem, bohatým zdobením a křížovými klenbami je výstavou zmizelé židovské historie Libně.

- 1 | vstupní foyer knihovny s výpůjčními pulty
- 2 | katalogizace a výpůjční služba
- 3 | denní místnost s wc a kuchyňkou
- 4 | kancelář
- 5 | vstup do galerie s kavárnou
- 6 | kuchyň
- 7 | bezbariérová toaleta
- 8 | úklidová místnost
- 9 | odpad
- 10 | hlavní sál synagogy
- 11 | 3 parkovací stání

vstup průchodem

uzavřená zahrada

PŮDORYS 1PP

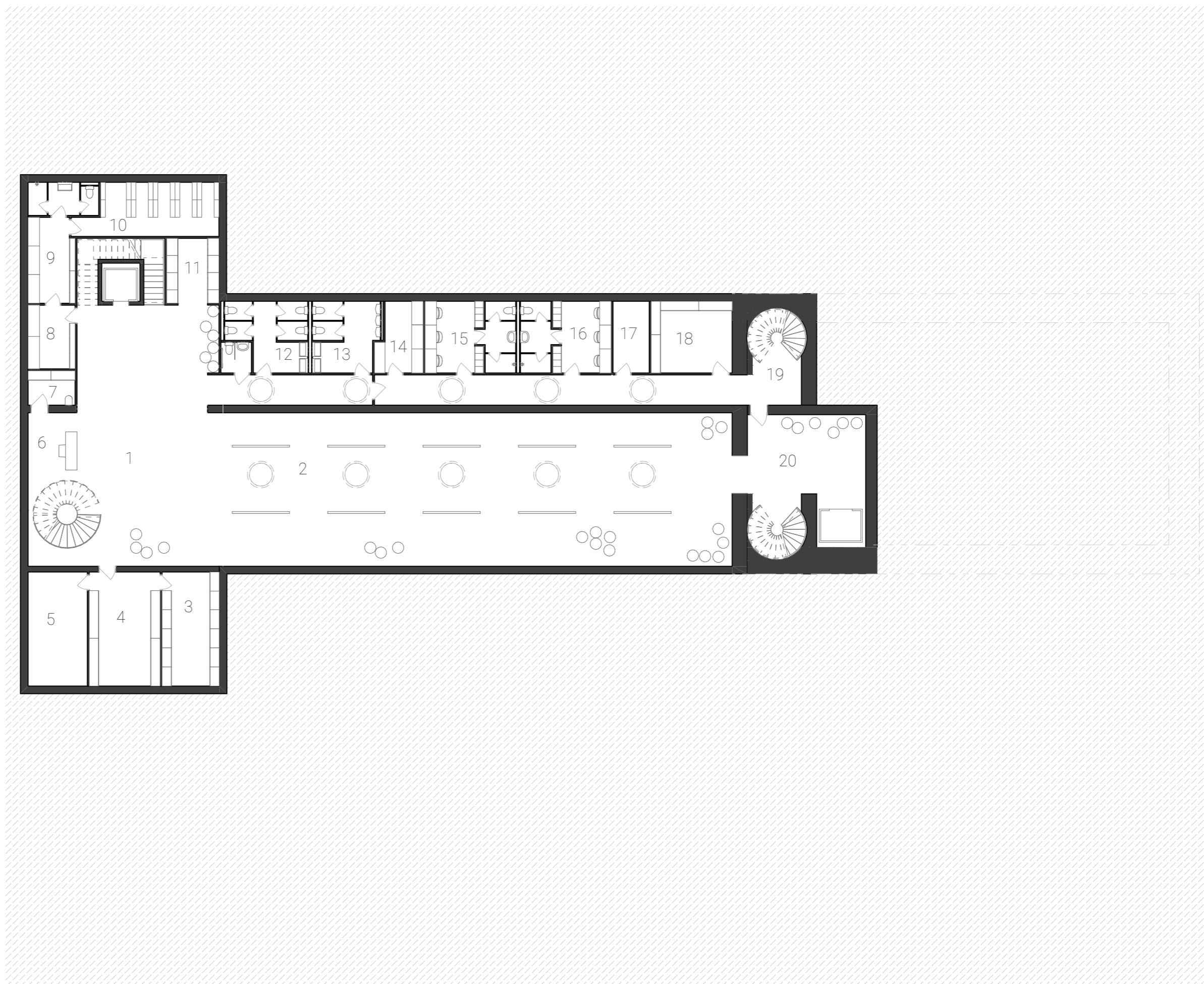
V podzemním patře se nachází výstavní prostory galerie, která je přímým spojením mezi dvěma točitými schodišti ze vstupní brány a do synagogy. Bezbariérový vstup do synagogy je umožněn zvedacím plošinovým výtahem.

Na jižní straně pod budovou knihovny se nachází technické zázemí, na severní straně zázemí pro knihařské služby. Na severní straně galerie pod zahradou jsou toalety pro návštěvníky a zázemí pro sál synagogy s vlastním schodištěm vedoucím do synagogy.

Galerie zároveň slouží jako foyer synagoze. Divák sestoupí, odloží kabát a projde mezi obrazy na představení. Nebo se vrátí zpět během přestávky odpočinout si mezi uměním.

Obě přímé cesty vedoucí do synagogy jsou osvětlovány světlovody ve stropě. Pomyslná alej světla.

- 1 | vstupní foyer galerie
- 2 | výstavní prostory galerie
- 3 | serverovna
- 4 | sklad
- 5 | technická místnost
- 6 | recepce
- 7 | úklidová místnost
- 8 | příjem a zpracování fondů
- 9 | knihařská dílna
- 10 | archiv
- 11 | šatna
- 12 | toalety žen
- 13 | toalety mužů
- 14 | dílna
- 15 | šatna mužů
- 16 | šatna žen
- 17 | technická místnost
- 18 | sklad
- 19 | zaměstnanecký vstup do synagogy
- 20 | vstupní hala do synagogy se schodištěm a zdvižným plošinovým výtahem

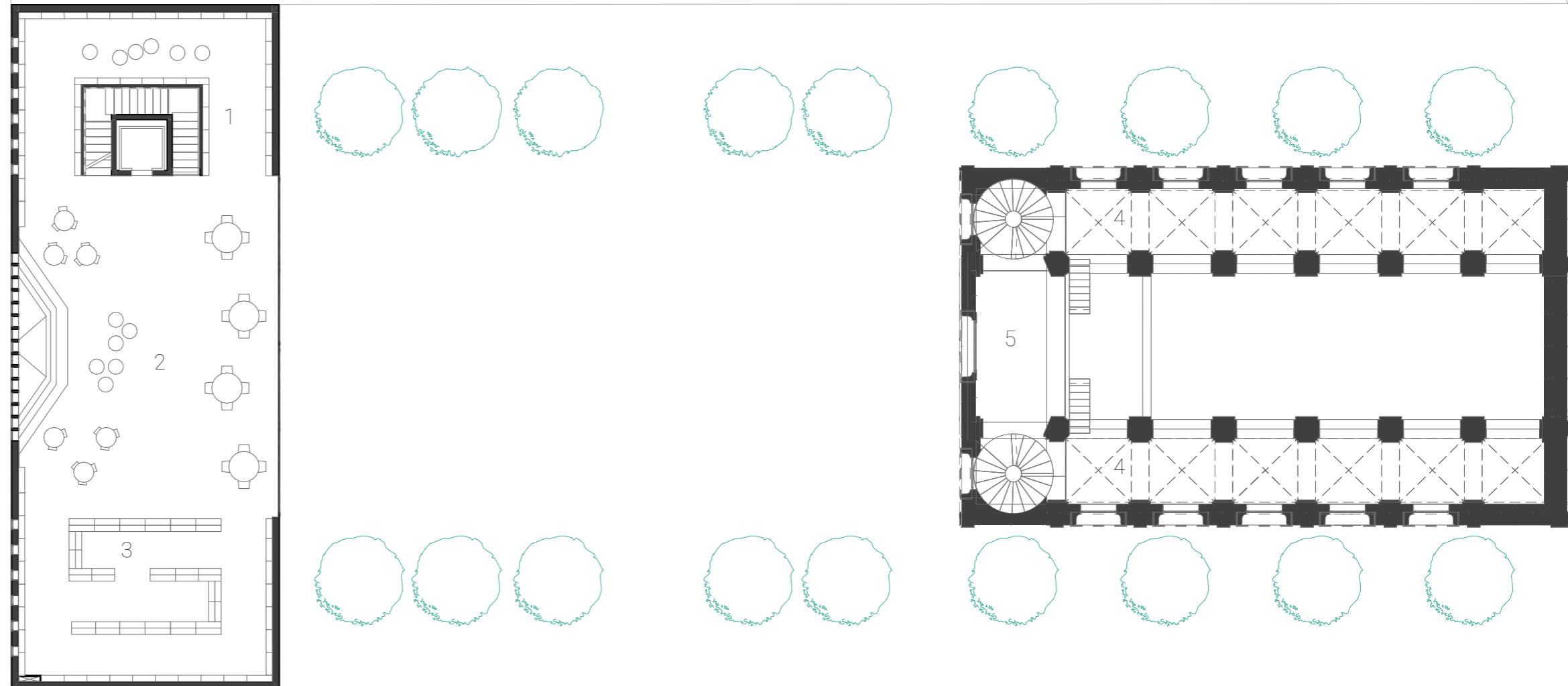

galerie

PŮDORYS 2NP

V druhém nadzemním podlaží knihovny se nachází oddělení dětské literatury a beletrie po vnějších stranách objemu. Uprostřed je čítárna s dětskou hernou. Celo prosklená stěna vytváří ze zahrady a průčelí synagogy součást interiéru čítárny.

V synagoze se v druhém podlaží nachází ženské galerie, které byly dříve při modlitbách vyhrazeny dámské části obecnostva. Nyní mohou sloužit jako místa na stání při představeních a koncertech.

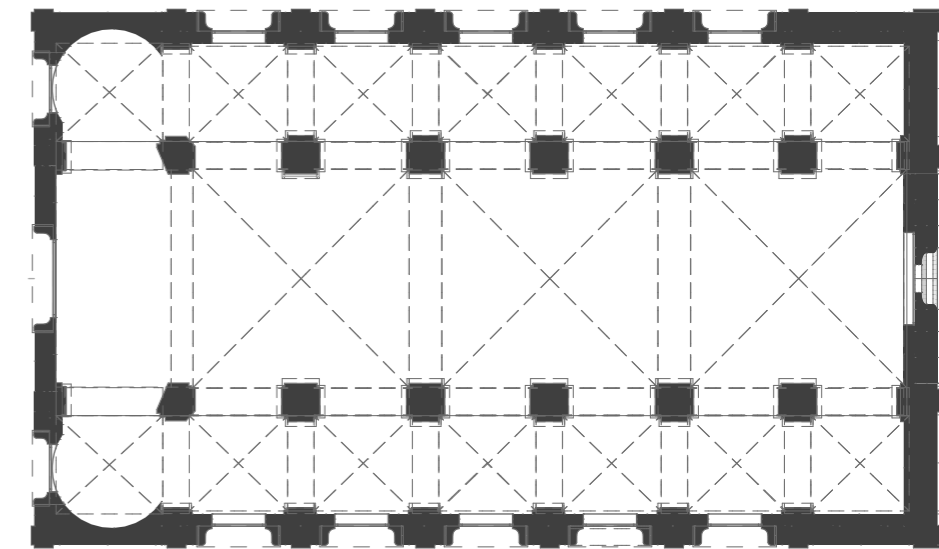
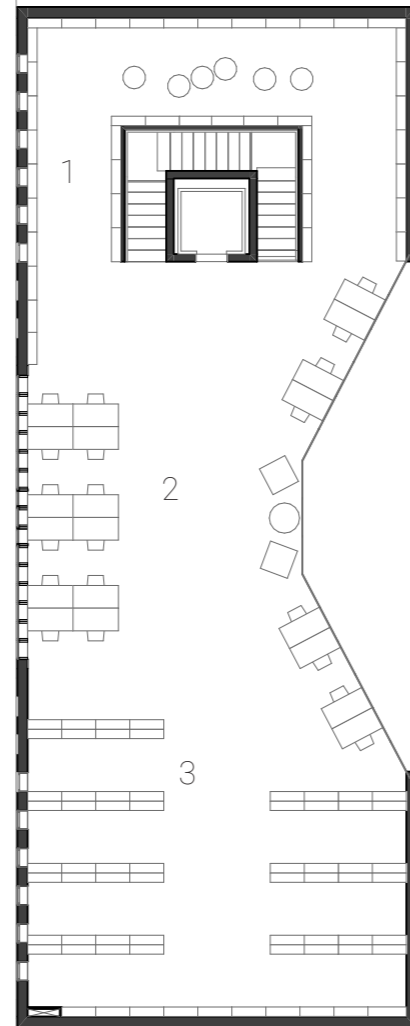
- 1 | oddělení beletrie a časopisů
- 2 | čítárna a herna pro děti
- 3 | oddělení dětské literatury
- 4 | ženská galerie synagogy

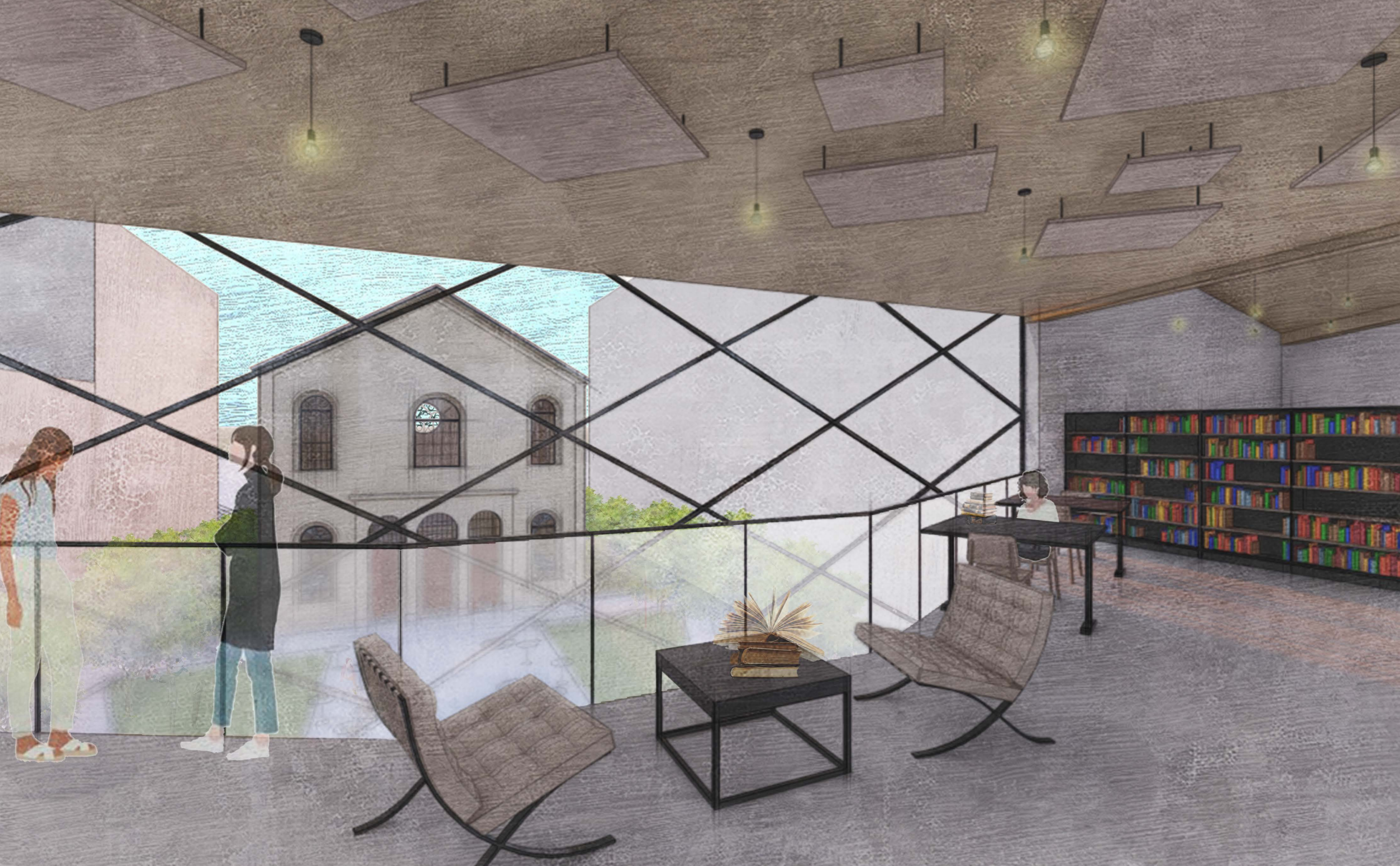
interier synagogy

PŮDORYS 3NP

Třetí nadzemní podlaží v knihovně je věnováno dospělé literatuře. Uprostřed je čítárna s balkonem umožňující a znásobující požitek z výhledu do soukromé zahrady.

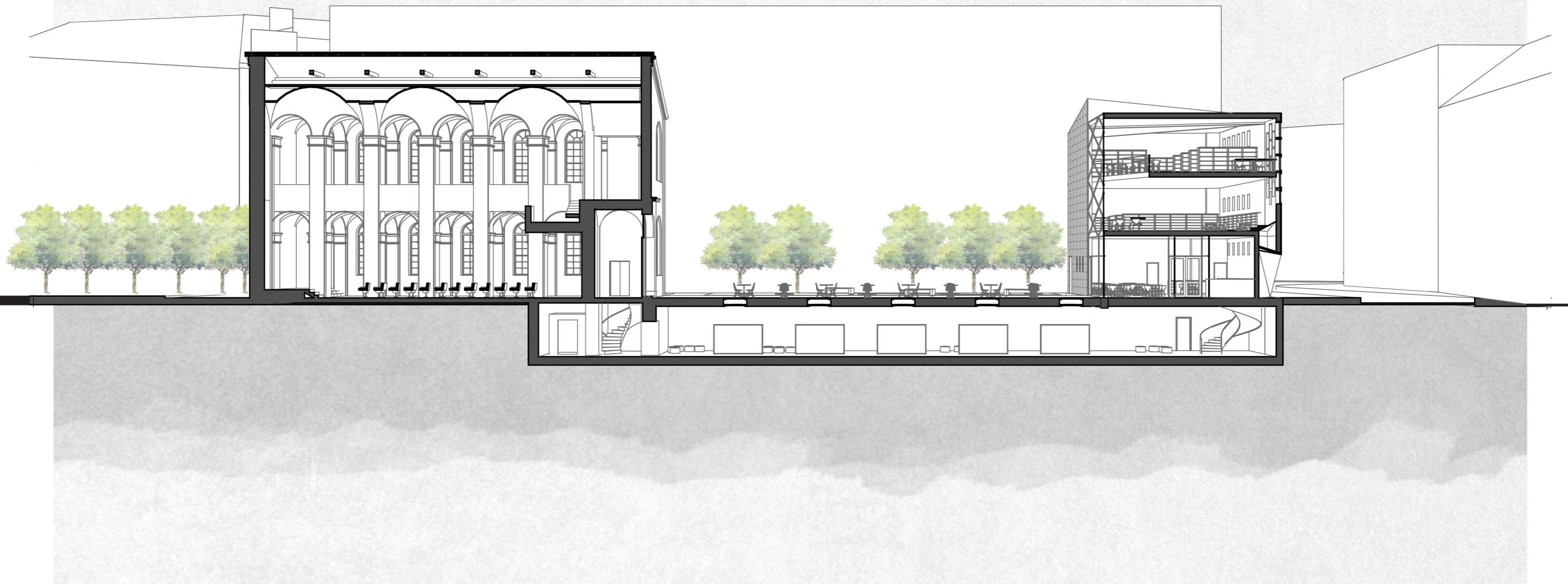

- 1 | oddělení beletrie
 - 2 | čítárna
 - 3 | oddělení beletrie a odborné literatury
- 118

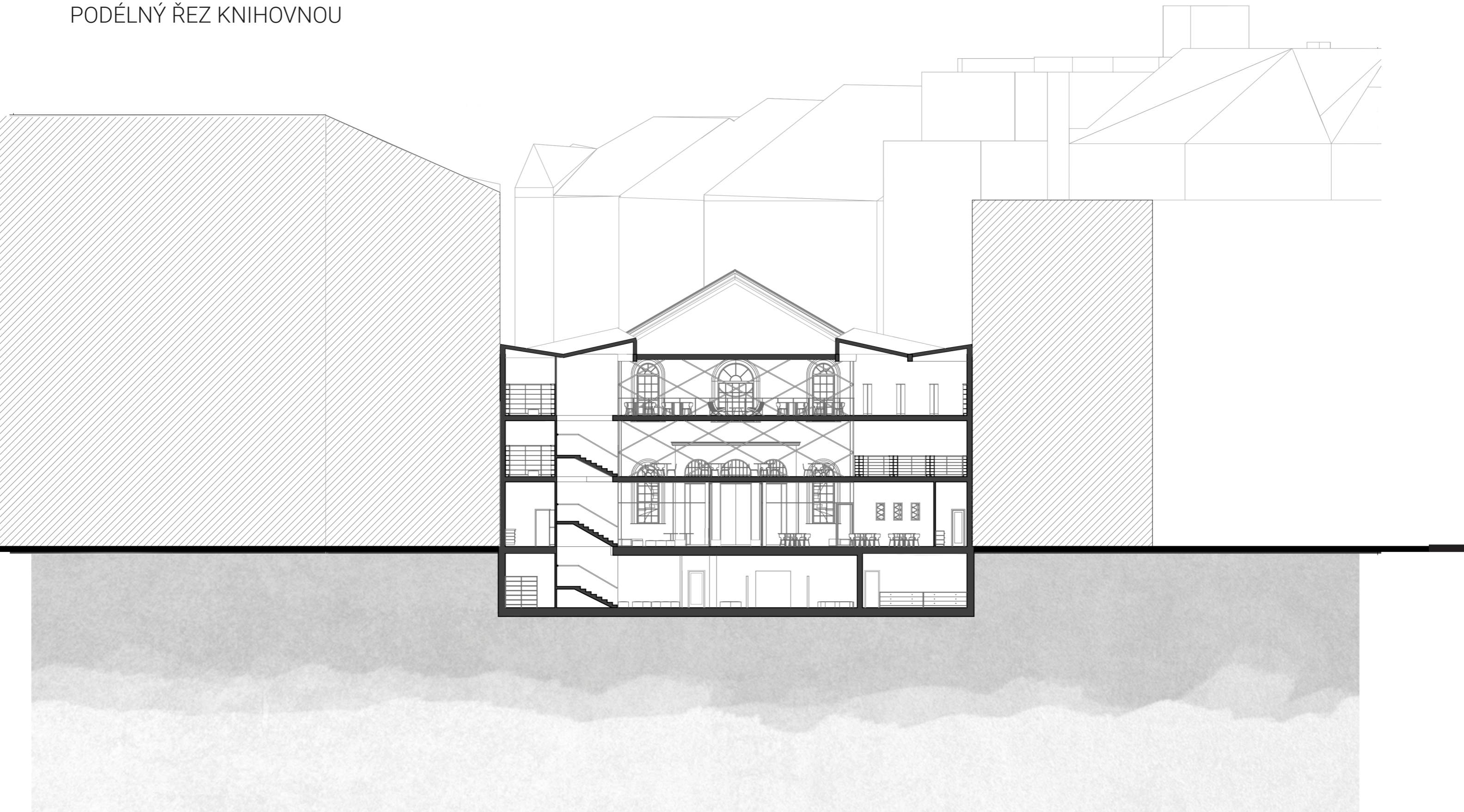

čítárna

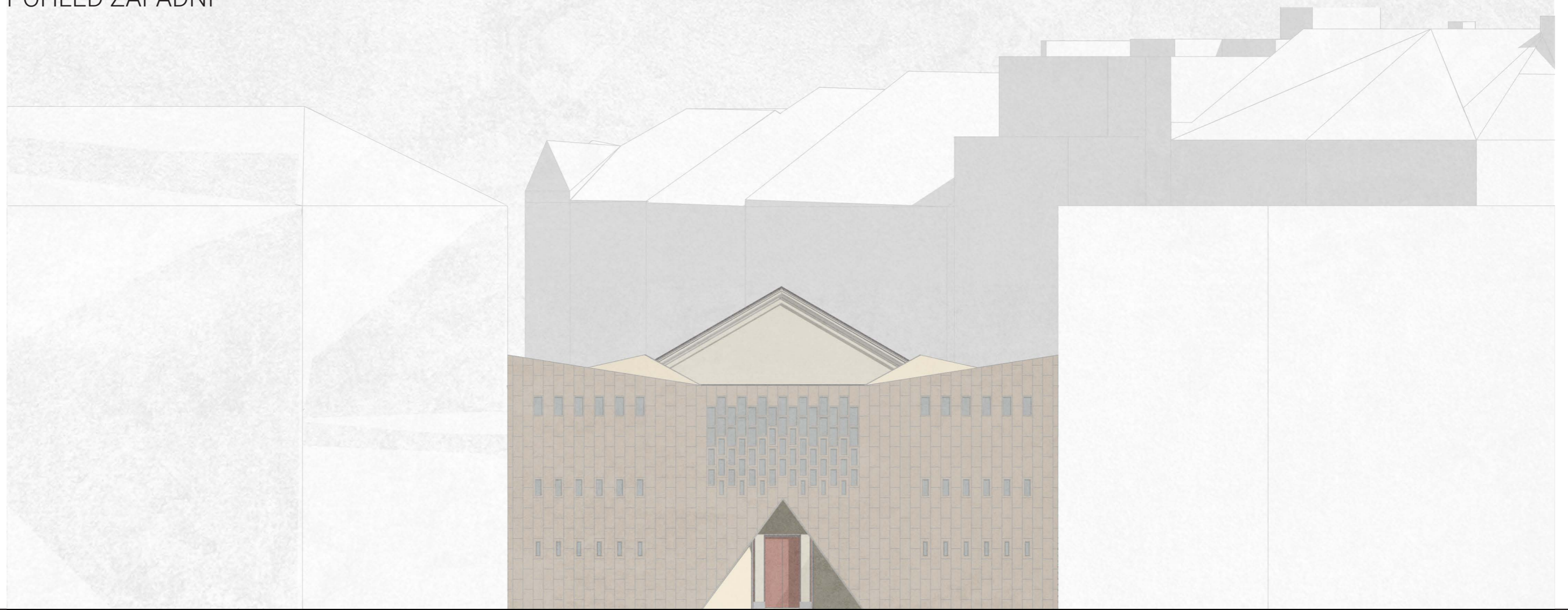
PERSPEKTIVNÍ ŘEZ

PODÉLNÝ ŘEZ KNIHOVNOU

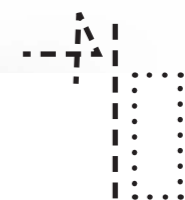

POHLED ZÁPADNÍ

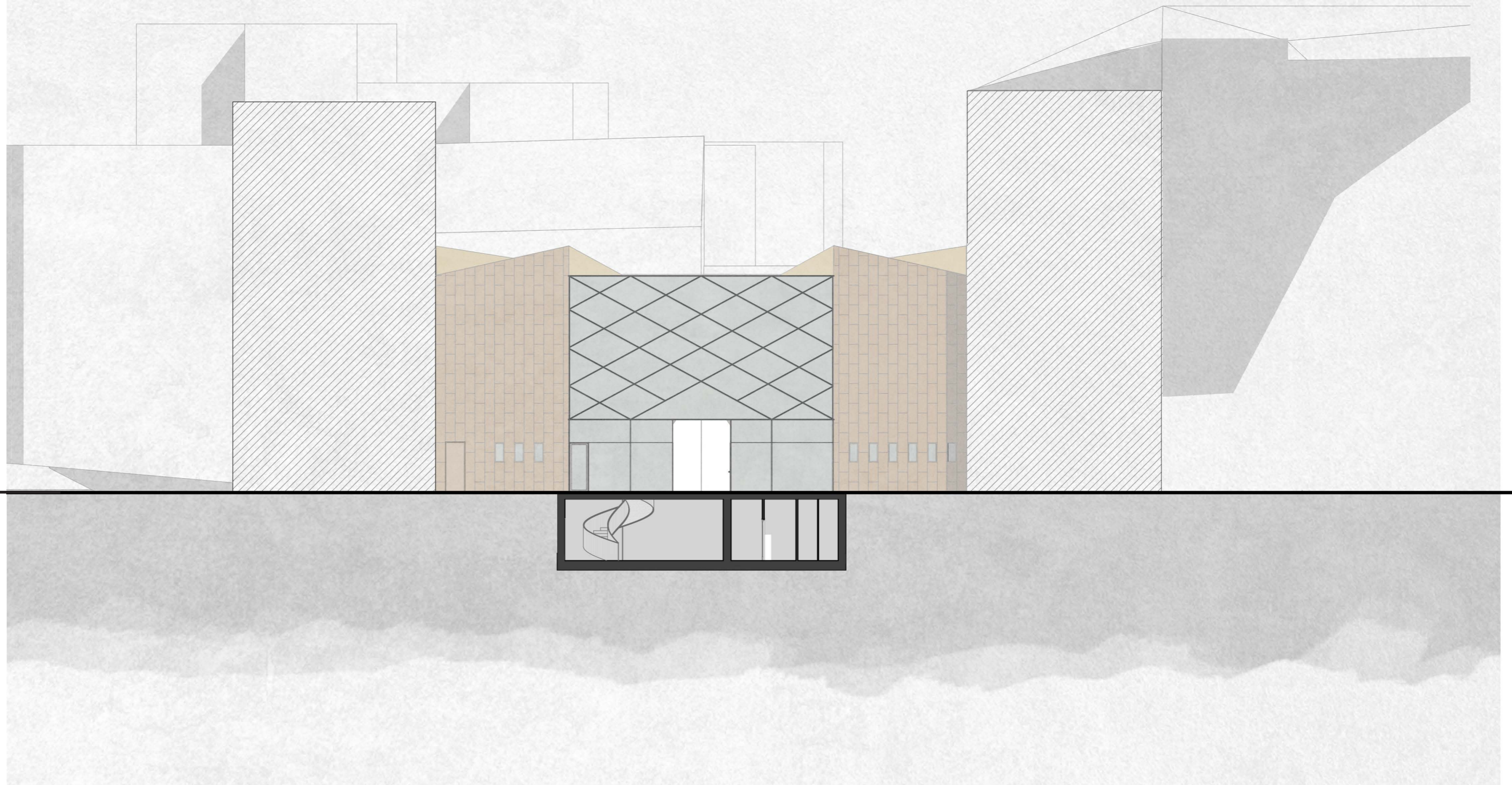

Z hlavní ulice se knihovna jeví jako pevnost. Na dvou koncích roste směrem nahoru a nabývá tvaru otevřené knihy. Vstup představuje cíp hvězdy a nabývá formy krystalu, který pozvolna přechází v prosklený průchod vedoucí návštěvníka na druhou stranu do zahrady.

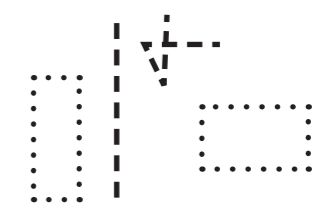
Fasáda knihovny je tvořena ze sklovláknobetonových pískově zbarvených obkladů, které dávají fasádě vertikální rozměr. Okna jsou vykrojením ve fasádních deskách a představují déšť, který se pozvolna snáší dolů.

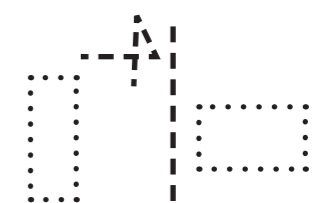
ŘEZPOHLED VÝCHODNÍ

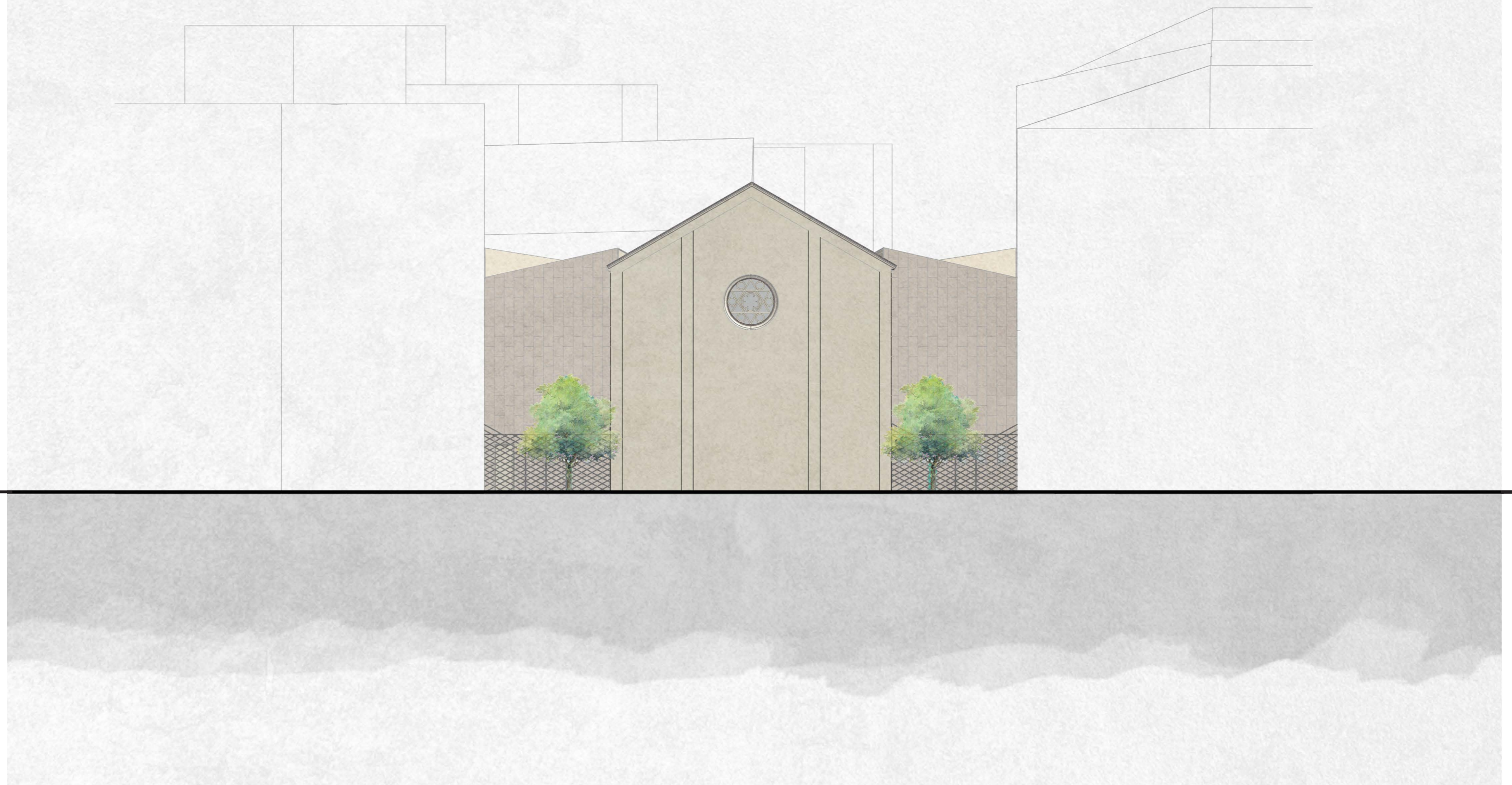
Směrem do zahrady se knihovna zcela otevírá a opouští charakter pevnost. Do fasády se propisují obrysy synagogy, která se zrcadlí v celo prosklené stěně. Tato fasáda je oponentem synagoze.

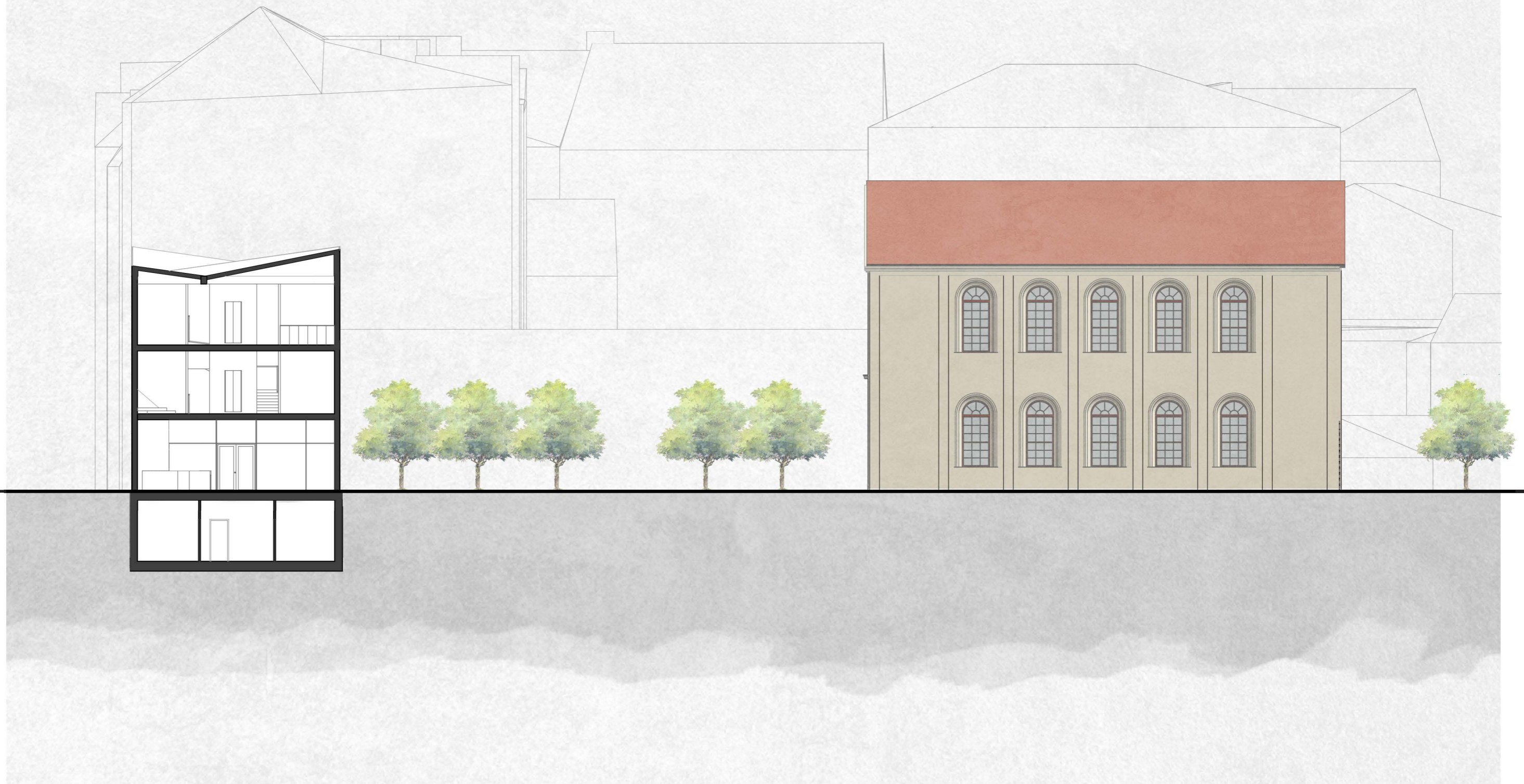
ŘEZPOHLED ZÁPADNÍ

POHLED VÝCHODNÍ

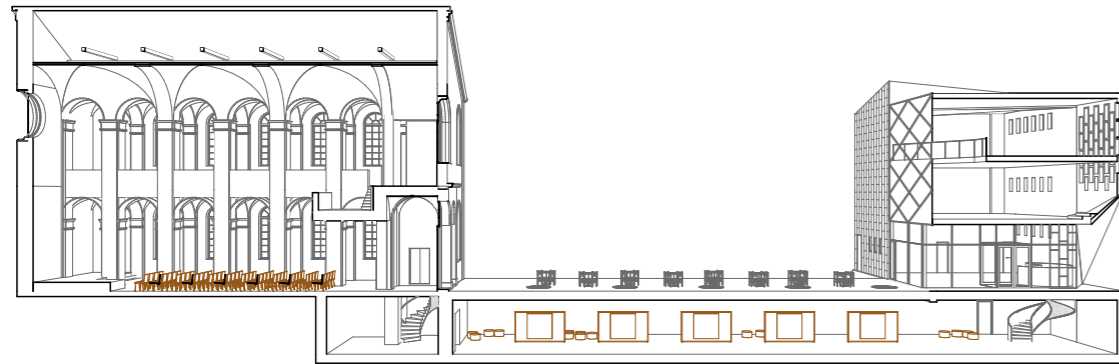
ŘEZPOHLED JIŽNÍ

ŘEZPOHLED SEVERNÍ

VARIANTY USPOŘÁDÁNÍ FUNKCÍ

divadelní představení/koncert v synagoze

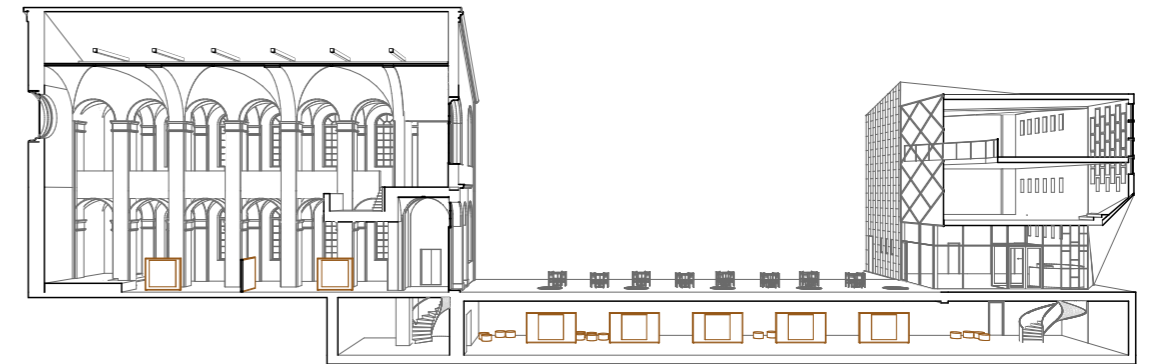
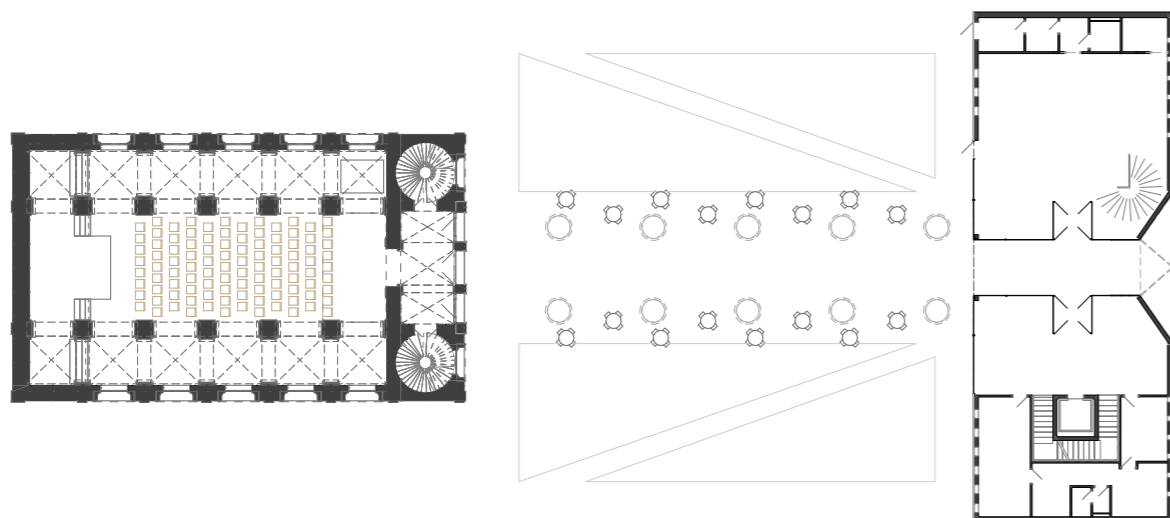
100 míst k sezení
10+ míst na stání
podium 20 m²

výstava v galerii

variabilní výstavní panely
221m² výstavní plochy

posezení v zahradě

32 míst u stolu
místa v trávě a na lavičce

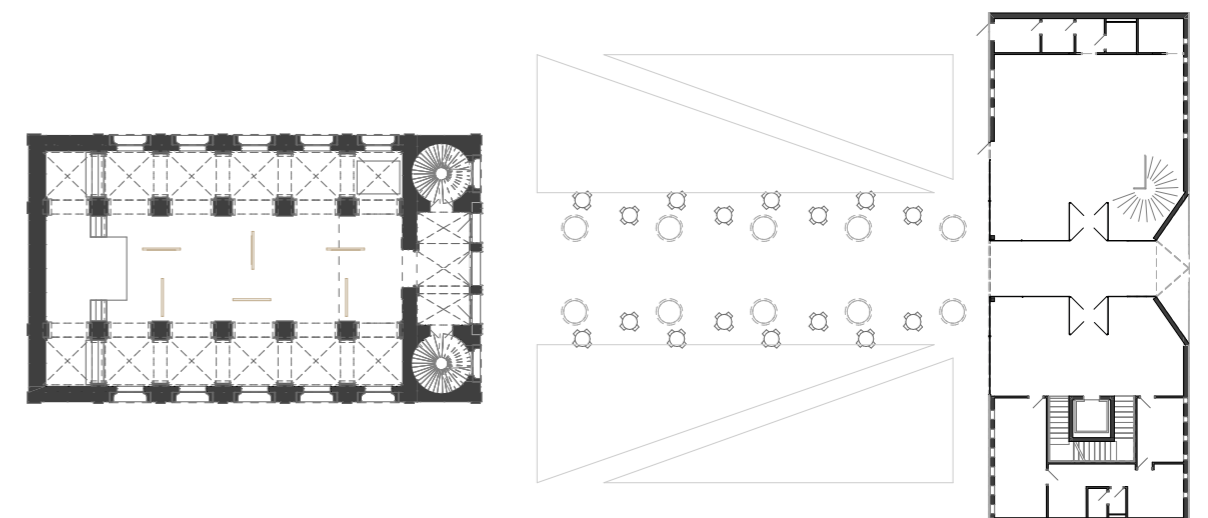

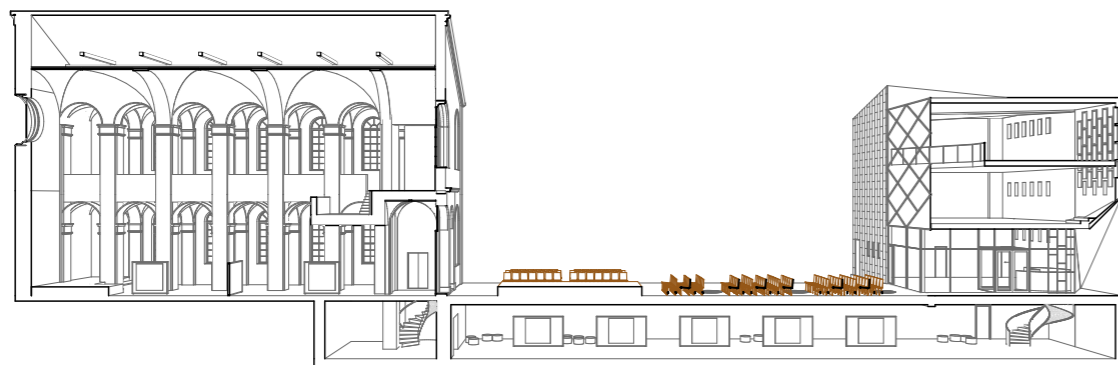
výstava v galerii a synagoze

variabilní výstavní panely
227m² výstavní plochy

posezení v zahradě

32 míst u stolu
místa v trávě a na lavičce

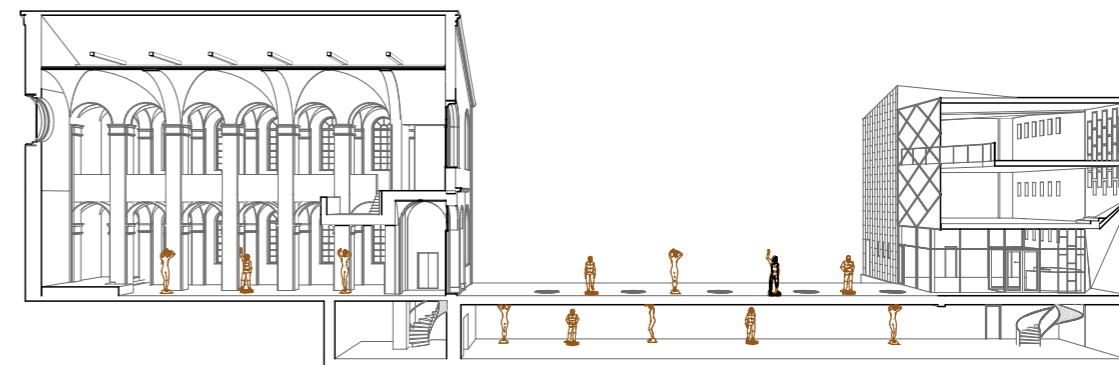
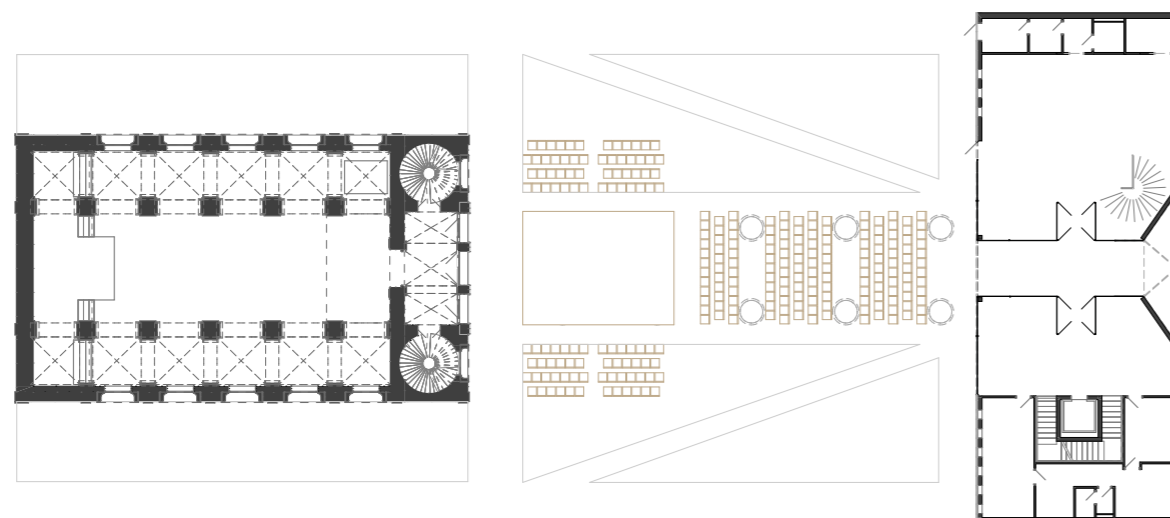

divadelní představení/koncert v zahradě

250+ míst k sezení
 mobilní vyvýšené podium na zpevněné ploše betonové dlažby
 230m² venkovní sál

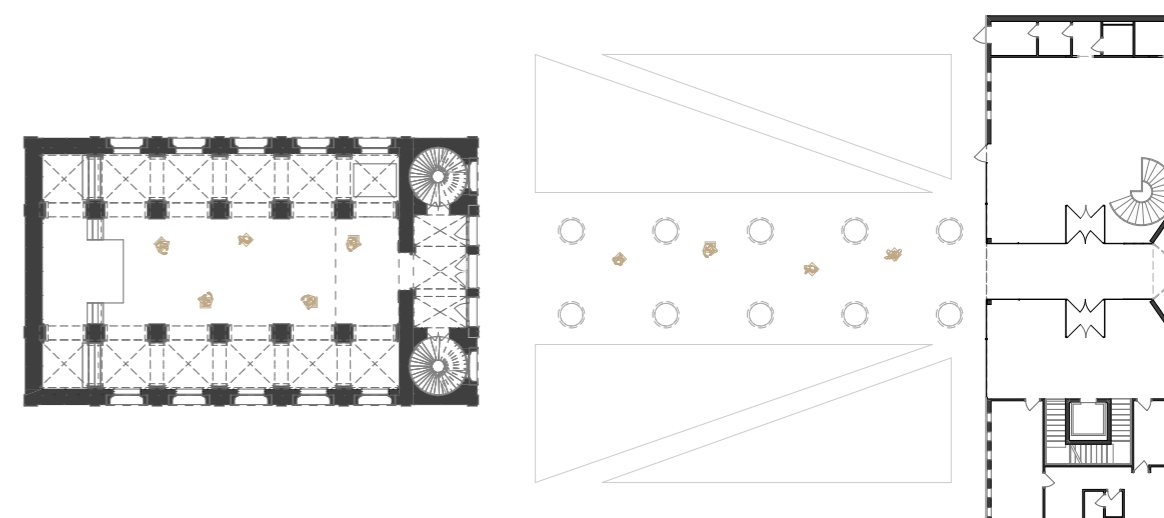
výstava v galerii a synagoze

variabilní výstavní panely
 227m² výstavní plochy

sochařská výstava v galerii, synagoze a zahradě

457 m² výstavní plochy
 možnost propojit s venkovní galerií monumentu
 lze umístit i variabilní výstavní panely

MATERIALITA A KONSTRUKCE

Svislé nosné konstrukce jsou navrženy jako monolitický železobetonový stěnový systém, v prvním nadzemním podlaží je doplněn sloupy podpírající stropní desku. Vodorovné konstrukce jsou tvořeny lehčenými betonovými deskami betonované technologií U-boot.

Na fasádě knihovny je sklovkláknobetonový obklad v pískovém barvě. Fasáda synagogy bude natřena ve stejné barvě.

Podlaha v interiéru knihovny je z kaučukové podlahoviny nora v šedém zbarvení, zvolena pro její protiskluzové, elastické a zvukověpohltivé vlastnosti. Stěny budou omítnuté s krémovým nátěrem odkazující na vnější fasádu. Na stropě nad čítárnami jsou zavěšené akusticky pohltivé melaminové panely. Nábytek je zhotoven z dubového dřeva. Interiér je doplněn bílými koženými křesly.

V prostoru galerie je podlaha z teraca imitující pohledový beton. Ve stropě jsou zavěšeny lišty pro variabilní umístění osvětlení pro umělecké výstavy. Výstavní panely mohou být buď zavěšeny do stropu nebo postavené na zem v případě synagogy.

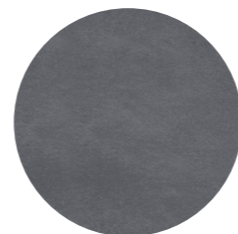
V zahradě je velkoformátová bílá betonová dlažba 50x100cm. Na severní straně synagogy je umístěna zatravňovací dlažba mezi stromy pro parkování aut. Venkovní nábytek je z chromovaného kovu, sedadla laviček jsou zhotoveny z jasanového dřeva. Podle programu bude na dlažbě rozmístěno mobilní vyvýšené podium a židle pro diváky.

Interiér synagogy bude zachován v současném stavu, pouze se provedou udržovací a konzervační práce. Právě neúplné omítky a stará patina jsou prvkem, který jejímu interiéru dodává nádech proběhlé historie.

sklovkláknobetonové desky obkladu

kaučuková podlaha v šedém zbarvení v knihovně

teracová podlaha imitující pohledový beton v galerii

dubové dřevo nábytku v knihovně

pochromovaný kov venkovního nábytku

bílá betonová dlažba v zahradě

TECHNICKÉ ŘEŠENÍ

Budova je pomocí přípojek napojena na vodu, kanalizaci a elektřinu. Vytápění je zajištěno topením v podlaze. Knihovna i galerie jsou větrány uměle vzduchotechnickou jednotkou, doplněnou o přirozené větrání okny. Technická místnost je situována v podzemním podlaží, v jižní části pod knihovnou. Protipožární zabezpečení je zajištěno požárními hlásiči, nechráněné únikové cesty budou v případě požáru doprovázeny odvětráváním oken.

CELKOVÁ BILANCE

knihovna	
celkový počet svazků	21 000
počet zaměstnanců	4
oddělení dospělých	554m ²
14 000 svazků	
36 čtenářských míst	
dětské oddělení	124m ²
6000 svazků	
16 míst	
archiv	19m ²
1000 svazků	
foyer	51 m ²
administrativní prostory	78 m ²
kavárna	116 m ²
výstavní prostory	336 m ²
šatna a wc návštěvníků	53 m ²
technické zázemí	185 m ²
zázemí synagogy	100m ²
synagoga	
hlavní loď	106 m ²
boční lodě	126 m ²
ženské galerie	126 m ²
předsíň	16 m ²
hrubá podlažní plocha nového objemu	1595m ²
zastavěná plocha nového objemu	775m ²
zastavěná plocha synagogy	337m ²
celkový obestavěný prostor	10063m ³

pozemek původního zasypaného hřbitova	2541m ²
zastavěná plocha monumentu	157m ²
celkový obestavěný prostor	314m ²

ZÁVĚR

Nelze popřít, že i přes všechny fáze vývoje Libeň stále skrývá své unikátní genius loci. Nyní prochází transformací a nachází se v bodě, kdy se rozhodne, zda bude budoucí vývoj ve směru širšího centra Prahy nebo zůstane periferií. Bohužel této přeměně musela ustoupit většina bývalé židovské čtvrti a s ní byl ztracen i velký kus historie Libně. Svým návrhem jsem chtěla připomenout polozapomenutou historii a zároveň narušit monofunkčnost nové zástavby.

Synagoga nyní zásluhou sdružení Serpens slouží pro kulturní účely, ale schází jí potřebné zázemí. Jednalo se o složitou úlohu, kdy se musel vyřešit i okolní prostor a nedokončený blok. Při výběru tématu jsem si onu míru složitosti zcela neuvědomila a úloha se pro mě v průběhu navrhování stala skutečnou výzvou. Nakonec jsem zvolila technicky náročnější řešení, kdy se na synagogu napojuji zespodu, ale toto řešení umožňuje, aby zůstala solitérem na svém náměstí.

Zasypaný židovský hřbitov utrpěl neskutečnou křivdu, kterou je potřeba napravit. Rozhodla jsem se zasypané náhrobky neodkrývat, jelikož není jisté, kolik se jich pod nánosem zeminy skutečně nachází a v jakém jsou stavu. Navržený monument nahrazuje bývalý hřbitov, s jeho atmosférou, náhrobky, tradicí a symbolikou. Jelikož nahrazuje již jednou existující na samém místě, navrhnul se vlastně sám.

Děkuji paní architektce Haně Seho a panu architektovi Jiřímu Poláčkovi za odborné vedení diplomové práce a cenné rady. Pražské židovské obci a sdružení Serpens za poskytnuté podklady a konzultace. Jirkovi za vzájemné povzbuzování, motivování a kreativní výměnu během semestru. Rodině a přátelům za jejich podporu během celého studia.

KONZULTACE

doc. Ing. arch. Hana Seho
Ing. arch. Jiří Poláček

požární bezpečnost: Ing. Stanislava Neubergová

statika: doc. Ing. Karel Lorenz, Csc.

židovské tradice: Židovská obec v Praze, rabinát Židovské obce v Praze

potřeby Nové synagogy: sdružení Serpens

České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury

2/ ZADÁNÍ diplomové práce

Mgr. program navazující

Jméno a příjmení: Daniela Dangová

datum narození: 26. 6. 1995

akademický rok / semestr: 2020/2021 Letní semestr

obor: Architektura a urbanismus

ústav: 15128 Ústav navrhování II

vedoucí diplomové práce: doc. Ing. arch. Hana Seho

téma diplomové práce:

viz přihláška na DP

zadání diplomové práce: Knihovna Nové synagogy a památník Starého židovského hřbitova v Libni

1/ popis zadání projektu a očekávaného cíle řešení
Zadáním, které vzešlo z předchozích přípravných prací, je návrh nového využití nefunkční libeňské synagogy. Potenciál této jen zřídka využívané budovy s velkou pamětí i stavebně výtvarnou hodnotou bude rozvinut v návrhu pobočky městské knihovny obohacené o funkce podporující širší využití pro kulturní akce lokálního i celoměstského významu. Součástí zadání je i návrh památníku Starého židovského hřbitova, který byl devastován výstavbou Libeňského mostu. Ambicí projektu je obnovit paměť lokální židovské čtvrti.

2/
Pro AU/ součástí zadání bude jasně a konkrétně specifikovaný stavební program
Stavební program: bude vycházet z detailní práce s prostorem libeňské synagogy. Funkčně má stavba naplnit záměr vybudovat chybějící knihovnu. Program bude vycházet ze základních potřeb této typologické kategorie a může být v návrhu doplněn o další přidání funkce s ohledem na fakt, že objekt by mohl být spojen s literárním odkazem libeňského rodáka Arnošta Lustiga. Diplomní práce se bude též zabývat návrhem úprav dnes zavezeného židovského hřbitova jako pietního místa.

3/ popis závěrečného výsledku, výstupy a měřítko zpracování
Výkresová dokumentace: situace širších vztahů, situace stavby včetně řešení bezprostředního okolí stavby, prostorové koncepční a provozní schéma, všechny půdorysy objektu 1:200, min. 2 řezy 1:200, zásadní perspektivní řez vysvětlující prostorové a konstrukční vazby, schéma a popis konstrukce, konstrukční detaily, signifikantní část interiéru, určující atmosféru stavby, min. 4 zákresy navrhované stavby do fotografií nebo vizualizace.
Textová část: průvodní zpráva popisující urbanistické, architektonické, konstrukční a energetické řešení stavby.

4/ seznam dalších dohodnutých částí projektu (model)
Fyzický model v měřítku 1:100 – 1:200, popř. dle dohody

Datum a podpis studenta
24.2.2021

Datum a podpis vedoucího DP

Datum a podpis děkana FA ČVUT

registrováno studijním oddělením dne

01-03-2021

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

FAKULTA ARCHITEKTURY

AUTOR, DIPLOMANT: Daniela Dangová
AR 2020/2021, LS

NÁZEV DIPLOMOVÉ PRÁCE:
(ČJ) MONUMENT A SYNAGOGA

(AJ) MONUMENT AND SYNAGOGUE

JAZYK PRÁCE: ČESKÝ

Vedoucí práce:	doc. Ing. arch. Hana Seho	Ústav: 15128 Ústav navrhování II
Oponent práce:	Ing. arch. Jan Aulík	
Klíčová slova (česká):	Monument, synagoga, Palmovka, knihovna, galerie	
Anotace (česká):	Hlavním cílem je uctění památky zasypaného Starého židovského hřbitova a rozšířením Nové synagogy v Libni. Tématem je návrh monumentu, který reflektuje historii svého území na místě hřbitova a doplnění synagogy o adekvátní předprostor a dodatečné funkce knihovny a galerie. Tématem je přeměna posledních pozůstatků z židovské Libně v prostory, které budou sloužit novým účelům s respektem k jejich bohaté minulosti.	
Anotace (anglická):	The main goal is paying respect to the buried former Old Jewish cemetery and expansion of the New synagogue in Libeň. The topic is the design of a monument which reflects the history of its area and giving the synagogue adequate surroundings together with adding new functions of a library and a gallery. The topic is transforming the last remnants of the former Jewish quarter of Libeň into new spaces which will respect the colourful past.	

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškeré použité informační zdroje v souladu s „Metodickým pokynem o etické přípravě vysokoškolských závěrečných prací.“

V Praze dne 20.05.2021

podpis autora-diplomanta

Tento dokument je nedílnou a povinnou součástí diplomové práce / portfolia a CD.

ZDROJE

LITERATURA

Bible: překlad 21. století. Praha: Biblion, 2009. ISBN 978-80-87282-00-7.

SZLAKMANN, Charles. Judaismus pro začátečníky. Praha: TOGGA, 2003. ISBN 80-902912-9-5.

ŠPALE, Václav. Serpentine času: synagoga na Palmovce = Serpentine time : the Synagogue at Palmovka. Přeložil Lenka PAVELKOVÁ. Praha: Novela bohemia, 2016. ISBN 978-80-87683-67-5.

PUTÍK, Alexandr, Jiřina ŠEDINOVÁ a Jana DOLEŽELOVÁ. Židovské tradice a zvyky: [katalog výstavy. Praha: Židovské muzeum, 1995. ISBN 80-85608-14-6.

DE VRIES, Simon Philip. Židovské obřady a symboly. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-963-8.

ROZKOŠNÁ, Blanka a Pavel JAKUBEC. Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech = Jewish monuments in Bohemia : history and monuments of the Jewish settlement in Bohemia. Brno: ERA group, 2004. ISBN 80-86517-64-0.

STÝBLO, Zbyšek. Knihovny v době nových médií. V Praze: České vysoké učení technické, 2018. ISBN 978-80-01-06335-4.

PAŘÍK, Arno. Pražské židovské hřbitovy: Prague jewish cemeteries = Prager jüdische Friedhöfe. Praha: Židovské muzeum, 2003. ISBN 80-85608-69-3.

TITTL, Filip, Michal KOHOUT, Šárka DOLEŽALOVÁ, Kateřina ČECHOVÁ, Dominika BELANSKÁ a Karolína CHVOJKOVÁ. Analytická studie oblasti Palmovka: součást přípravy projektu Víze Palmovka 2030. Praha: Městská část Praha 8, 2017. ISBN 978-80-270-1575-7.

JUNGMANN, Jan. Libeň - zmizelý svět. [Praha]: Muzeum hlavního města Prahy, c2010. ISBN 978-80-85394-79-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<https://app.iprpraha.cz/apl/app/dveprahy/>

<https://plan.iprpraha.cz/cs/metropolitni-plan-ke-stazeni>

<https://app.iprpraha.cz/apl/app/vykresyUP/>

<https://www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-2011/leden/zmizely-svet-libne/>

<https://mjbi.org/wp-content/uploads/2018/06/passover-header.jpg>

<https://d.newsweek.com/en/full/668331/09-20-rosh-hashanah.jpg>

https://g.denik.cz/63/55/narodni-technicka-knihovna-01_denik-630-16x9.jpg

https://www.englishexercises.org/exercisesmaker/uploads/images/293194/services_rr_624x304b.jpg

https://www.klementinum.com/wp-content/uploads/2018/01/rozcestnik_lib.jpg

<https://gilbertscott.org/merton-college-library-and-hall-oxford/>

<https://tsd.altervista.org/la-biblioteca-medicea-laurenziana/>

https://www.prahaneznamy.cz/wp-content/uploads/2018/06/Palmovka_vlastn%C3%AD-1.jpg

